

Strategjia e RrGGK 2015-2018

© Rrjeti i Grupeve të Grave të Kosovës, 2014

Të gjitha të drejtat janë të rezervuara. Ky publikim mund të kopjohet dhe të shpërndahet në tërësi apo pjesërisht, duke u cituar autorët. Ky publikim është realizuar me mbështetjen e Kvinna till Kvinna dhe Austrian Development Agency. Qëndrimet në këtë publikim janë qëndrime të Rrjetit të Grupeve të Grave të Kosovës dhe nuk paraqesin në asnjë mënyrë mendimet e Kvinna till Kvinna dhe Austrian Development Agency.

www.womensnetwork.org

Printuar në letër të riciklueshme nga Night Design në Prishtinë, Kosovë

Printuar me mbështetjen e:

 Austrian
Development Cooperation

Kvinna till Kvinna

Përmbajtja

Hyrje	4
Ngritja e Kapacitetit të Programit të RrGGK.....	5
Situata.....	5
Sfidat Kryesore.....	10
Strategjia e RrGGK-së	12
Grupet e Interesit	16
Gratë në Politikë dhe Vendim-marrje	17
Ligjet, Politikat dhe Mekanizmat Institucional.....	17
Situata.....	18
Sfidat kryesore	26
Strategjia e RrGGK-së	27
Grupet e Interesit	30
Të Drejtat e Grave në Kujdesin Shëndetësor	31
Ligjet, Politikat dhe Mekanizmat Institucional.....	31
Situata.....	32
Sfidat Kryesore.....	37
Strategjia e RrGGK	38
Grupet e Interesit	41
Programi kundër Dhunës në Baza Gjimore	42
Ligjet, Politikat dhe Mekanizmat Institucional.....	42
Situata.....	45
Sfidat Kryesore.....	51
Strategjia e RrGGK	53
Grupet e Interesit	57
Fuqimizimi Ekonomik i Grave	58
Ligjet, Politikat dhe Mekanizmat Institucional.....	58
Situata.....	60
Sfidat Kryesore.....	64
Strategjia e RrGGK	65
Grupet e Interesit	71
Gjithëpërfshirja dhe Çështjet e Ndërlidhura.....	72
Indikatorët	74
Bibliografia.....	89

Hyrje

Misioni i Rrjetit të Grupeve të Grave të Kosovës (RrGGK) është që të përkrahë, të mbrojë dhe të promovojë të drejtat dhe interesat e grave dhe vajzave në tërë Kosovën, pavarësisht nga bindjet e tyre politike, fetare, moshës, nivelit të edukimit, orientimit seksual dhe aftësive. RrGGK përmbush misionin e saj përmes shkëmbimit të përvojave dhe informatave, partneriteteve dhe rrjetëzimeve, hulumtimeve, avokimit dhe të shërbimeve. RrGGK **ka vizion** një Kosovë në të cilën gratë dhe burrat janë të barabartë dhe kanë mundësi të barabarta për arsimim, punësim, pjesëmarrje politike, kujdes shëndetësor dhe një jetë pa dhunë.

Drejt arritjes së vizionit dhe misionit të saj, RrGGK ka hartuar Strategjinë për vitet 2015 – 2018. Qëllimi i tij është që të drejtojë punën e RrGGK-së gjatë kësaj periudhe. Strategjia është përpiluar me të dhëna nga anëtarësia e RrGGK-së, Bordi i Drejtorëve dhe partnerët tjerë kryesorë, si dhe palët me interes. Gjatë vitit 2014 janë mbajtur disa seanca konsultuese të cilat kanë rezultuar në krijimin e saj.

Strategjia e RrGGK-së përfshin pesë fusha programore: I) Ngritja e Kapaciteteve të RrGGK; II) Gratë në Politikë dhe Vendim-marrje; III) Shëndeti i Grave; IV) Dhuna me Bazë Gjinore; dhe V) Fuqizimi Ekonomik i Grave. Duke u bazuar në rezultatet e mëparshme, këto ishin identifikuar nga Anëtarët e RrGGK si fushat kryesore në të cilat RrGGK ka nevojë të vazhdoj fokusin në periudhën e ardhshme katërvjeçare. Për secilin nga këto programe, nga një pjesë e kësaj strategjie ofron një pasqyrë të shkurtër të situatës së tanishme; arritjet kryesore të realizuara nga RrGGK deri më sot; Sfidat kryesore që mbeten për t'u adresuar; Qëllimi afatgjatë i RrGGK-së për programin; Rezultatet të cilat RrGGK përpiqet për ti arritur gjatë viteve 2015 - 2018; dhe rezultatet që priten. RrGGK gjithashtu ka kërkuar që të identifikojë akterët tjerë që punojnë në këto fusha, në drejtim të nxitjes së koordinimit dhe bashkëpunimit ndaj veprimeve efikase dhe efektive.

Ngritja e Kapacitetit të Programit të RrGGK

Situata

RrGGK i themeluar në vitin 2000 ishte fillimisht një rrjet joformal i grupeve dhe organizatave të grave nga rajone të ndryshme të Kosovës. Që kur u regjistrua si një organizatë formale në vitin 2003, RrGGK ka rritur anëtarësinë e saj fillestare nga 42 në 86 organizata anëtare.¹ RrGGK është zhvilluar në një rrjet që avokon në emër të grave kosovare në nivel lokal, rajonal dhe ndërkombëtar. Tashmë është e njohur si një rrjet udhëheqës në Kosovë dhe rajon.

Në vitin 2006, RrGGK u bë rrjeti i parë i organizatave jo-fitimprurëse, jo-qeveritare (OJQ) në Kosovë që ka miratuar një kod mirësjelljeje, duke vendosur një shembull të transparencës dhe llogaridhënies. Kodi i Mirësjelljes bën thirrje tek anëtarët e RrGGK që të kenë:

- Një mision të përcaktuar qartë, së bashku me programet dhe aktivitetet që kontribuojnë në arritjen e misionit të saj;
- Një Bord i Drejtorëve i zgjedhur, vullnetar dhe i efektshëm;
- Burime njerëzore në kuptimin e punonjësve me pagesë dhe vullnetarëve që kontribuojnë në aftësinë e organizatës për të arritur në mënyrë efektive misionin e saj;
- Llogaridhënie financiare dhe transparencë;
- Përgjegjësi dhe detyra për të vepruar në shërbim ndaj qytetarëve; dhe
- Partneritete dhe rrjetëzime me organizata të tjera dhe organet jo-partiake të qeverisë.²

¹ Numri i anëtarëve të RrGGK vazhdimisht ndryshon pasi që shumë anëtare dhe/ose organizata i bashkangjiten Rrjetit. RrGGK përditëson rregullisht numrin e organizatave anëtare në faqen e saj.

² RrGGK, *Kodi i Etikës dhe Përgjegjësisë së RrGGK*, Prishtinë, RrGGK, 2007, i disponueshëm në: <http://www.womensnetwork.org/documents/20130120172523448.pdf>.

Trajnime të përshtatura, punëtori dhe mentorim individual i vazhdueshëm kanë kontribuar shumë për ngritjen e kapaciteteve të anëtareve të rrjetit në shkrimin e projekt propozimeve, avokimit, menaxhimin e ciklit të projektit dhe të menaxhimit financiar, në mesin e temave të tjera. RrGGK ka ofruar më shumë se 150 seanca mentorimi individual për organizatat anëtare të saj, duke i ndihmuar ato të përdorin njohuritë dhe aftësitë e reja.

Në vitin 2013, RrGGK ka krijuar një Plan për Mbledhjen e Fondeve dhe filloi një nismë të re për mbledhjen e fondeve për qëndrueshmërinë e saj. Është themeluar një program i ri për anëtarësimin individual që u mundëson individëve t'u bashkangjiten RrGGK përmes një pagesë vjetore të anëtarësimit. Plani gjithashtu përfshin edhe tarifat e anëtarësisë për anëtarët e RrGGK, të cilat tani janë kontribuese krenare për qëndrueshmërinë afatgjatë të rrjetit të tyre.³

Anëtarët e RrGGK duke diskutuar me anëtarin e Bordit Këshillues të RrGGK, Delina Fico (nga Instituti East-West Management), për strategjitë, për forcimin e deklaratave të misionit dhe vizionit të tyre, si dhe për përfshirje më mirë të bordeve të tyre. RrGGK, për anëtarët e saj rregullisht ofron mundësi për të ngritur kapacitetet e tyre organizative përmes punëtorive dhe mentorimit individual.

³ Po aty, f. 13.

Në vitin 2012, RrGGK ka themeluar Fondin e Grave të Kosovës në konsultim të ngushtë me anëtarët e saj dhe Kvinna till Kvinna. Në vitin 2013, Fondi ka marrë mbështetje nga Agjencioni Austriak për Zhvillim dhe Kvinna till Kvinna. Qëllimi i rrjetit është për të mbushur boshllëkun e lënë nga zhvendosja e prioritetëve të ndihmave dhe zvogëlimi i buxhetit të donatorëve tradicional në Kosovë.⁴ Këto grante kanë synuar organizatat e të drejtave të grave që kanë mungesë aftësitë e të shprehurit në gjuhën angleze dhe kështu tu mundësohet qasje në burimet për punën e tyre të rëndësishme, shpesh me grupet e marginalizuara. Fondi ofron grante të vogla për organizatat e të drejtave të grave që kërkojnë të çojnë para të drejtat e tyre, sidomos në mesin e grupeve rurale dhe/ose të marginalizuara. RrGGK gjithashtu ofron mundësi të zhvillimit të kapaciteteve për përfitueset e granteve me shkrimin e granteve, menaxhimin e ciklit të projektit dhe menaxhimin financiar. Kjo ka zhvilluar më shumë aftësitë e tyre për të aplikuar për financim nga donatorë të tjerë. Në periudhën në mes të dhjetorit 2012 dhe dhjetor 2014, RrGGK ka shpërndarë në mënyrë transparente 54 grante organizatave anëtare të saj, që arrin totalin në 131,877 €. Që nga tetori 2014 nga iniciativa e FGK kanë përfituar drejtpërdrejt 3433 gra dhe vajza nga vise të ndryshme, si dhe disa burra dhe djem. Më tej, iniciativat që janë financuar nga FGK kanë rezultuar në disa rezultate të suksesshme të avokimit, të tilla si:

- Shoqata për Edukim dhe Zhvillim ka mbështetur një grup të grave kryefamiljare nga Novobërda në avokimin të suksesshëm tek Zyrtari për Barazi Gjinore për t'i përfshirë ato në planin e buxhetit komunal.
- Shoqata e Grave të Shurdhëra në Prizren avokoi me sukses që komuna të financojë një përkthyes për të ofruar shërbime për personat e shurdhër, duke përfshirë edhe gratë.

⁴ Për më shumë informata rreth kësaj, shih: Farnsworth, Nicole dhe Elmaze Gashi për RrGGK dhe Alterhabitus, *Ku janë paratë për të drejtat e grave? Rast Studimi për Kosovën*, Prishtinë: RrGGK, 2013, në:

<http://www.womensnetwork.org/documents/20140617134906241.pdf>. Publikimi shqyrton trendet e financimit gjatë 15 viteve të fundit dhe nevojat e organizatave të udhëhequra nga gratë. Publikimi njoftoi krijimin e Fondit të Grave të Kosovës.

- Gruaja Hyjnore ka avokuar tek kryetari i Komunës së Gjilanit për të siguruar një hapësirë për zyre pa pagesë për organizatën e tyre, nga ku gratë mund të aftësohen për të siguruar punë.
- Hendifer ka bindur suksesshëm autoritetet lokale për të avokuar në nivel kombëtar tek Ministria e Shëndetësisë për të siguruar një pajisje të mamografisë për spital në komunën e Ferizajit, për të përmirësuar qasjen në kontrollat grafike për kancerin e gjirit në këtë komunë.
- Shoqata për Edukim dhe Kujdes Familjar ka avokuar tek Drejtoria e Arsimit në Komunën e Gjakovës për të përfshirë edukimin shëndetësor si lëndë të rregullt në kurrikulat arsimore në të gjitha shkollat lokale.
- Shoqata Iniciativa e Grave nga Dragashi ka bashkëpunuar me Zyrtarin për Barazi Gjinore në mbështetjen e grave të reja dhe rurale nga Opoja për të avokuar tek kryetari i komunës për mbështetje financiare për kurse rrobaqepsie dhe ndërmjetësimin e tij drejt punësimit të tyre në fabrikën e re. Kjo rezultoi në punësimin e 26 grave të reja. Gratë nga komuna gjithashtu u përfshin për herë të parë në diskutimin e buxhetit të komunës.
- Organizata e Personave me Distrofi Muskulare avokoi me sukses tek institucionet në Prizren për të lehtësuar qasjen në institucione për personat me aftësi të kufizuara.

Duke përfaqësuar interesat e organizatave të drejtave të grave të të gjitha grupeve etnike nga e gjithë Kosova, RrGGK bashkëpunon rregullisht me grupet e tjera të grave në rajon dhe ndërkombëtarisht. RrGGK ka artikulluar dhe përfaqësuar interesat e grave dhe vajzave në disa takime në Kosovë dhe jashtë saj. Kjo ka ndikuar në vendimet në nivel ndërkombëtar, duke përfshirë edhe Rezolutën e Kombeve të Bashkuara të Këshillit të Sigurimit (RKBKS) 1325 për Gratë, Paqen dhe Sigurinë. RrGGK ka mbështetur nisma për hulumtime dhe avokime ndërkombëtare në drejtim të përmirësimit të aksesit të organizatave të drejtave të grave për financim dhe bashkoi forcat me grupet e tjera të grave për të avokuar për çështjet me interes të përbashkët.

Arritjet Kryesore të RrGGK

Gjatë viteve 2011-2014, RrGGK ka arritur objektivin e saj të përgjithshëm për këtë Program që "organizatat dhe grupet e grave në Kosovë, rajon dhe në nivel ndërkombëtar të bashkëpunojnë dhe të komunikojnë rregullisht, si dhe organizohen rreth çështjeve me interes të përbashkët". RrGGK:

- Ka siguruar komunikim dhe bashkëpunim të rregullt, të vazhdueshëm në mesin e anëtareve të RrGGK-së dhe akterëve të tjerë me anë të takimeve rrjetëzuese dy mujore. Ekskursioni vjetor i punës ka krijuar një hapësirë të sigurtë për gratë aktiviste për të diskutuar çështje të sigurisë, tema tabu, për të reflektuar dhe për të ndërtuar solidaritetin.

- Ka rritur komunikimin në mes të grupeve të të drejtave të grave, akterëve kryesor dhe palëve të tjera në lidhje me çështjet me të cilat ballafaqohen gratë dhe vajzat në Kosovë, interesat e tyre, si dhe iniciativa të ndryshme që kërkojnë ndihmë. RrGGK ka bërë punën e vet dhe aktivitetet e anëtareve të saj më të dukshme përmes buletinit mujor *Zëri i Grave Kosovare*, ueb-faqes, faqet e Facebook, Twitter, raporteve vjetore, etj.

- Ka përfshirë të paktën 323 vajza të reja aktiviste në lëvizjen e grave në Kosovë dhe më gjerë: Iniciativa për Fuqizimin e Vajzave të Reja, Forumi i Feministeve të Reja, si dhe puna si praktikante për vajzat e reja kanë fuqizuar gra udhëheqëse të reja.

- Ka përmirësuar kapacitetet institucionale të RrGGK dhe anëtareve të saj ndaj kapacitet më të madh për avokim dhe qëndrueshmërisë afatgjatë të rrjetit. Punëtori, mentorim, si dhe Fondi i Grave të Kosovës kanë mbështetur anëtarët e RrGGK në ndërtimin e organizatave më të forta.

- Ka rritur bashkëpunimin mes grave në rajon lidhur me drejtësinë tranzicionale, paqen dhe sigurinë.

Sfidat Kryesore

Duke shpalosur arritjet e RrGGK-së në vitet e mëparshme, organizatat e grave në Kosovë përballen me disa sfida:

- Ato ende luftojnë për të mbijetuar financiarisht. Disa donatorë janë tërhequr ose kanë në plan të tërhiqen nga vendi. Organizatat bazë të udhëhequra nga gratë, në veçanti luftojnë për të siguruar fonde pasi që pak posedojnë aftësitë e të shkruarit në gjuhën angleze apo aftësinë për të menaxhuar fonde të mëdha. Një hulumtim i 90 organizatave të grave në Kosovë ka sugjeruar një rënie të qartë në financimin e përgjithshëm në mes të vitit 2001 dhe 2013. Të ardhurat mesatare vjetore janë zvogëluar nga 54,197€ në vitin 2005 në 37,032 € gjatë 2012-tës.⁵ Më pak se 10% kanë marrë të ardhura nga individë, asete, tarifa të anëtarësimit, apo aktiviteteve të gjenerimit të të ardhurave. Kjo sugjeron një varësi të madhe nga fondet ndërkombëtare dhe nivel të ulët të diversifikimit të burimeve.⁶
- Tenderimet për grante mund të rezultojnë në konkurrencë ndërmjet organizatave të grave, edhe pse bashkëpunimi mund të lehtësojë ndryshimin. Disa procese të prokurimit rezultojnë në burime të dhëna kompanive që shkruajnë propozime të forta, por jo domosdoshmërisht posedojnë ekspertizë për të çuar më tej barazinë dhe të drejtat e grave.⁷
- Pak donatorë shohin rëndësinë e financimit të organizatave të të drejtave të grave. Në vend të kësaj, ata mbajnë “rrjedhën” e barazisë gjinore në punën e tyre, ndonëse ata rrallë kanë njohuri të mjaftueshme se si ta bëjnë këtë në mënyrë efektive.⁸ Financimi që u është dhënë organizatave të të drejtave të grave shpesh është rezervuar për punën apo aktivitetin e caktuar, dhe këto nuk janë domosdoshmërisht zonat që janë me prioritet të lartë të organizatave. Nga 90 organizata të grave të anketuara, 58% kanë deklaruar se nuk kanë marrë asnjë financim në vitin 2011 për ndonjë çështje që ato kanë pasur

⁵ Farnsworth dhe Gashi për RrGGK dhe Alterhabitus, f. 41.

⁶ Po aty, f. 4.

⁷ Po aty, f. 67.

⁸ Po aty, f. 60.

prioritet.⁹ Disa grant-bërës preferojnë aplikacione të fokusuara në mbështetjen e grave në biznes në vend se në avokim.¹⁰

- Kosova nuk ka një kornizë ligjore që inkurajon individët dhe bizneset të bëjnë donacione për organizatat jo-fitimprurëse që punojnë në shërbimin publik.
- Përfoljet gjithashtu mund të minojnë ndërtimin e fuqishëm të lëvizjes së grave. Çështje personale dhe interesat individuale (duke përfshirë nepotizmin) ndonjëherë shtyejnë donatorët dhe akterët ndërkombëtarë për të konkuruar me organizatat për të drejtat e grave për fondet dhe/ose për të minuar përpjekjet e grupeve të grave për të përdorur apo gjetur mbështetjen për punën e tyre. Për shembull, disa akterë ndërkombëtarë thonë se grupet e grave janë të pakualifikuara apo të paafta për menaxhimin e fondeve të mëdha, dhe kjo sa për të justifikuar nevojën për menaxhimin ndërkombëtar të fondeve, edhe pse kërkesat e tilla shpesh janë të pabaza.
- Pasi që jo të gjitha organizatat kanë projekte të qëndrueshme afatgjata, shumë kanë angazhuar vullnetarë në vend të stafit të përhershëm.¹¹ Kjo pengon stabilitetin dhe qëndrueshmërinë afatgjatë dhe kontribuon në parregullsinë e mbajtjes së të dhënave dhe transparencës.
- Ndërsa shumë organizata kanë përmirësuar kapacitetet e tyre, është e nevojshme puna e mëtejshme për të zhvilluar sistemet e tyre të brendshme të menaxhimit financiar dhe procedurat. Kjo përfshin gjithashtu përmirësimin e transparencës së punës së tyre.
- Shumë organizata kanë Bordin e Drejtorëve, por pak nga to përfshijnë Bordin e tyre rregullisht në marrjen e vendimeve dhe mbikëqyrjen e punës së organizatës.¹²
- Komunikimi dhe koordinimi i pamjaftueshëm midis organizatave, si dhe donatorët dhe akterët e tjerë mund të

⁹ Po aty, f. 47.

¹⁰ Hieros International and Shevolution, *Vlerësimi i Jashtëm i Fondit të Grave të Kosovës*, 15 Prill 2014, f. 16.

¹¹ RrGGK, *Raporti i Monitorimit të Kodit të Mirësjelljes të RrGGK dhe Plani i Zhvillimit të Kapaciteteve për Anëtarët*, RrGGK, 2012, f. 3.

¹² Po aty, f. 3.

shtyejnë në dyfishimin e përpjekjeve, mbivendosje dhe mosefikasitetit në punë drejt barazisë gjinore.

- Në disa raste institucionet dhe zyrtarët publik pengojnë përpjekjet për barazinë gjinore.
- Ndërsa disa organizata të të drejtave të grave kanë përvojë të gjerë me avokim, të tjera kanë nevojë për mbështetje shtesë në mënyrë që ti mbështesin anëtarët dhe komunitetet e tyre në avokimin për të drejtat e tyre dhe të mbajnë zyrtarët përgjegjës.¹³
- Ashtu siç kanë deklaruar vajzat e reja gjatë takimeve konsultative me RrGGK gjatë viteve 2012-2014, ato përballen me shumë probleme duke përfshirë presionin familjar, normat ekzistuese sociale, diskriminimi gjinor brenda familjes së tyre, qasje jo e barabartë në arsim, qasje jo e barabartë në punësim dhe diskriminim i moshës. Vetëm disa vajza të reja marrin pjesë në marrjen e vendimeve brenda organizatave të tyre dhe/ose kanë mundësinë për të ngritur zërin e tyre për iniciativat në të cilat ato besojnë ose do të donin që të ndërmerren. Personat në role vendim-marrëse shpesh nuk besojnë se vajzat e reja kanë përvojë të mjaftueshme për të qenë lidere apo për të mbajtur pozita vendim-marrëse. Në disa raste vajzat e reja nuk kanë përvojë ose kapacitete të mjaftueshme për të kryer detyra të veçanta pasi që ato kurrë nuk patën mundësinë për t'u përfshirë. Ngritja e kapaciteteve të vajzave të reja është e rëndësishme për qëndrueshmërinë e lëvizjes së grave në Kosovë.

Strategjia e RrGGK-së

Drejt adresimit të këtyre sfidave dhe për të shpjeguar më tej qëndrueshmërinë afatgjatë të RrGGK dhe anëtareve të saj, **qëllimi afatgjatë i këtij programi është që: një lëvizje e qëndrueshme e grave ekziston në Kosovë.** RrGGK punon drejt zhvillimit të lëvizjes së grave feministe drejt rikthimit dhe promovimit të idealeve të feminizmit.

¹³ Për shembull, Raporti i Progresit i Komisionit Evropian për Kosovën (2013) thekson nevojën për monitorimin e zbatimit të politikave sociale, veçanërisht nëpërmjet forcimit të kapaciteteve të partnerëve social lokal.

Rezultati 1.1. Është rritur solidariteti në mes të organizatave të grave.

Përvoja e RrGGK-së sugjeron që për të drejtuar më tej dhe për të ruajtur solidaritetin midis organizatave të grave është vendimtare drejt ndërtimit të një lëvizjeje të qëndrueshme të grave, që të mos përgojohet apo konkurrenca të minojë përpjekjet drejt qëllimeve të përbashkëta. Ky rezultat do të arrihet përmes rezultateve të pritshme të shënuara mëposhtë.

Rezultatet e Pritura 1.1.1. Anëtarët e RrGGK të informuara për nismat e anëtareve tjera, aktivitetet e RrGGK, mundësitë e financimit dhe informacione të tjera. Këmbimi i informatave është i rëndësishëm për mbajtjen e rrjetit dhe lëvizjen aktive të grave. Aktivitetet kryesore drejt arritjes së këtij rezultati përfshinë komunikimin e rregullt, të vazhdueshëm dhe bashkëpunimin ndërmjet anëtareve të RrGGK dhe akterëve të tjerë nëpërmjet mbledhjeve dy-mujore të RrGGK; shpërndarjen e informatave nëpërmjet mediave sociale, përfshirë buletinin mujor të RrGGK-së *Zëri i Grave Kosovare*; organizimin e kuvendit vjetor të anëtareve të RrGGK-së çdo dhjetor; dhe përgatitjen dhe shpërndarjen e Raportit Vjetor të RrGGK-së.

Rezultatet e Pritura 1.1.2. Më shumë vajza të reja aktiviste të përfshira në lëvizjen e grave. Lëvizja e grave mund të jetë e qëndrueshme vetëm nëse ajo vazhdimisht rekruton anëtare të reja, veçanërisht vajza të reja të cilat do ta mbajnë lëvizjen aktive në vitet e ardhshme. Drejt këtij rezultati, RrGGK ka në plan të përfshijë vajzat e reja në avokim për prioritetet e tyre; të sigurojë praktikë për vajzat e reja për të punuar me RrGGK dhe organizatat anëtare të saj, që të fitojnë përvojë dhe shkathtësi; dhe të organizojë çdo vit ngjarje për feministet e reja për të fituar aftësi të reja, rrjetëzim dhe të ndërmarrin avokime të përbashkëta.

Rezultatet e Pritura 1.1.3. Forcimi i mirëkuptimit ndëretnik dhe bashkëpunimi ndërmjet individëve dhe grupeve të shoqërisë civile në Kosovë dhe Serbi. Kjo është e rëndësishme në drejtim të ndërtimit të solidaritetit midis grave të ndryshme të përfshira në

lëvizjen e grave. RrGGK do të mbështesë bashkëpunimin mes grave të etnive të ndryshme, si dhe të promovojë mundësi për të kuptuar më mirë njëra-tjetrën. Një kuptim i eksperiencave të kaluara të grave të ndryshme është i rëndësishëm për ndërtimin e solidaritetit sot. Prandaj, RrGGK do të vazhdojë përfshirjen e saj në Iniciativën e Historisë Gojore të Kosovës, një projekt i përbashkët me The New School, e cila dokumenton historitë jetësore të grave të ndryshme për brezat e tashëm dhe të ardhshëm, duke i ndarë nëpërmjet <http://www.oralhistorykosovo.org> në tri gjuhë. Ndarja e informatave lidhur me biografitë e grave aktivisteve gjithashtu mund të frymëzojnë dhe të inkurajojnë aktivistet e reja për të ndërtuar mbi të arriturat e aktivisteve, në drejtim të qëndrueshmërisë së lëvizjes së grave. Ndërtimi i mirëkuptit ndërmjet grupeve të ndryshme etnike gjithashtu do të kontribuojë në forcimin e demokracisë dhe të drejtave të njeriut.

Rezultati 1.2. Është përmirësuar kapaciteti organizativ i RrGGK dhe anëtareve të saj drejt avokimit dhe qëndrueshmërisë afatgjate të rrjetit.

Një lëvizje e qëndrueshme e grave nuk mund të ekzistojë pa anëtarët e saj që e mbajnë gjallë lëvizjen. Prandaj RrGGK do të vazhdojë të mbështesë anëtarët e saj në avancimin e kapaciteteve të tyre. Kjo do të ketë rezultatet e mëposhtme.

Rezultatet e Pritura 1.2.1. RrGGK, anëtarët e saj dhe puna e tyre më e dukshme për partnerët e mundshëm, aktivistet në nivel ndërkombëtar dhe mbështetësit e mundshëm. Kjo do të arrihet duke përditësuar rregullisht faqen e RrGGK-së (www.womensnetwork.org) dhe duke përdorur mediat sociale; përgatitjen dhe shpërndarjen e buletinit elektronik mujor të RrGGK-së *Zëri i Gruas Kosovare*; ofrimin e trajnimeve dhe mentorimit për anëtarët e RrGGK për të rritur aftësitë e tyre në marrëdhëniet me publikun; dhe prodhimin dhe lansimin e një filmi dokumentar mbi punën e RrGGK-së gjatë 15 viteve të fundit.

Rezultatet e Pritura 1.2.2. Më shumë anëtare të aftësohen të kërkojnë fonde, të planifikojnë në mënyrë efektive, të udhëheqin

organizata dhe të ndërmarrin iniciativa efektive avokuese. Monitorimi i zbatimit të Kodit të Mirësjelljes së RrGGK dhe vlerësimit të nevojave të anëtareve të RrGGK do ti mundësojë RrGGK të identifikojë fushat specifike në të cilat anëtarët e RrGGK kanë nevojë për mbështetje. RrGGK do të ofrojë punëtori interaktive të ndjekura me mentorim një-në-një të përshtatura drejt rritjes së qëndrueshme të kapaciteteve të anëtareve. RrGGK do të vazhdojë të ofrojë grante përmes Fondit të Grave të Kosovës (FGK), duke mbështetur “mëso duke nxënë” për avokim, menaxhimin organizativ dhe menaxhim të granteve.¹⁴

Rezultatet e Pritura 1.2.3. Të ngriten kapacitetet e stafit të RrGGK. RrGGK ka anëtare të stafit të përkushtuara, të forta, por RrGGK njihet rëndësinë e të mësuarit dhe zhvillimit të vazhdueshëm të aftësive. Në këtë drejtim, RrGGK do të vazhdojë të inkurajojë anëtarët e stafit të RrGGK të marrin pjesë në mundësitë e arsimimit, si dhe të sigurojë trajnim në vendin e punës dhe mentorim për anëtarët e stafit.

Rezultati 1.3. Është përmirësuar klima e financimit për organizatat për të drejtat e grave. Edhe pse disa iniciativa advokuese mund të merren në baza vullnetare, OShC-të e udhëhequra nga gratë ende kanë nevojë për burime në shumë aspekte të punës së tyre të rëndësishme. Aktivizmi i qëndrueshëm për të drejtat e grave kërkon burime dhe RrGGK do të vazhdojë përpjekjet e saj në drejtim të mobilizimit të resurseve të mjaftueshme nga akterët vendorë dhe ndërkombëtarë për mbështetjen e lëvizjes së grave në Kosovë dhe më gjerë.

Rezultatet e Pritura 1.3.1. Përmirësimi i vetëdijësimit institucional dhe publik për rëndësinë e zbritjeve tatimore për të mbështetur punën e rëndësishme të grupeve të të drejtave të grave. RrGGK

¹⁴ Në rishikimin afatmesëm të Fondit të Grave të Kosovës dhe aktivitete të tjera të RrGGK-së të financuara nga Agjencia Austriake për Zhvillim (2014), është rekomanduar që RrGGK të kërkojë fonde për të vazhduar FGK për të paktën dy vite për të korrur sukseset që i ka pasur deri më tani. Rekomandimet specifike janë që të rritet publiciteti për sukseset e grant-marrëseve dhe të ofrohen më shumë punëtori për avokim dhe zhvillim të rrjetit.

do të bashkëpunojë me akterë të tjerë, si CiviKos, në avokimin për një kornizë më të mirë ligjore që do të inkurajojë individët dhe bizneset për të mbështetur organizatat jofitimprurëse që punojnë në të mirën publike. RrGGK do të vazhdojë organizimin e ngjarjeve publike dhe edukimin e publikut në lidhje me rolin e rëndësishëm që ata kanë në përkrahjen e organizatave të drejtave të grave.

Rezultatet e Pritura 1.3.2. Të zbatohet plani i RrGGK për ngritje të fondeve. RrGGK do të bashkëpunojë me anëtarët, Bordin dhe partnerët në ndërmarrjen e aktiviteteve të parapara në kuadër të planit për mbledhjen e fondeve. Kjo përfshin zgjerimin e mëtejshmë të burimeve të RrGGK-së në mbështetje të qëndrueshmërisë afatgjatë të saj.

Grupet e Interesit

Drejt arritjes së këtyre qëllimeve strategjike, RrGGK parasheh bashkëpunim të vazhdueshëm me organizatat anëtare të saj si dhe grupet e të drejtave të grave në rajon. Anëtarët e RrGGK dhe vetë rrjeti do të jenë grupi kryesor i synuar dhe përfitueset e këtij programi. Qytetarët në përgjithësi, veçanërisht gratë dhe vajzat, do të jenë përfituese dytësore të një lëvizjeje të qëndrueshme të grave që avokon në emër të tyre. RrGGK do të bashkëpunojë dhe koordinojë mbështetjen e saj për organizatave e grave me akterë të tjerë që kërkojnë të ngrisin kapacitetet e shoqërisë civile, të tilla si Bashkimi Evropian, USAID dhe Agjencisë Suedeze Ndërkombëtare për Zhvillim (Sida), ndër të tjera. RrGGK parashikon se do të marrë mbështetje për këtë program nga Agjencia Austriake për Zhvillim dhe Bashkimit Evropian.

Gratë në Politikë dhe Vendim-marrje

Ligjet, Politikat dhe Mekanizmat Institucional

Ekzistojnë ligje dhe mekanizma institucional të shumtë drejt rritjes së pjesëmarrjes së grave në politikë dhe vendim-marrje:

- Kushtetuta e Republikës së Kosovës, neni 7.2: “Republika e Kosovës siguron barazinë gjinore si vlerë themelore për zhvillimin demokratik të shoqërisë, mundësi të barabarta për pjesëmarrje të femrave dhe meshkujve në jetën politike, ekonomike, shoqërore, kulturore, dhe fusha të tjera të jetës shoqërore”.
- Ligji për Barazi Gjinore (2004) mbështet politikën e shprehur në Kushtetutë dhe ndalon të gjitha format e drejtpërdrejta dhe të tërthorta të diskriminimit gjinor.¹⁵ Ai bën thirrje për gratë dhe burrat që të mbajnë të paktën 40% të pozitave në të gjitha nivelet. Në vitin 2005, ligji themeloi Agjencinë për Barazi Gjinore si institucion të veçantë qeveritar. Zyrtarët komunal për Barazi Gjinore janë emëruar nëpër komuna dhe pikat kryesore gjinore brenda ministrive.
- Ligji për Zgjedhjet e Përgjithshme në Republikën e Kosovës¹⁶ dhe Ligji për Zgjedhjet Lokale në Kosovë¹⁷ përfshijnë kuotën 30% për pjesëmarrjen e grave dhe burrave në kuvendet kombëtare dhe komunale.
- Ligji Kundër Diskriminimit ndalon diskriminimin në shumë forma, duke përfshirë atë në bazë të seksit, gjinisë, moshës, gjendjes martesore apo orientimit seksual.¹⁸

¹⁵ Kuvendi i Republikës së Kosovës, *Ligji për Barazi Gjinore në Kosovë*, Ligji nr. 2004/2, Prishtinë: 2004. Në periudhën e hartimit të kësaj strategjie, Ligji është duke u rishikuar.

¹⁶ Kuvendi i Republikës së Kosovës, *Ligji për Zgjedhjet e Përgjithshme në Republikën e Kosovës*, Ligji nr. 2008/03-L-073.

¹⁷ Kuvendi i Republikës së Kosovës, *Ligji për Zgjedhjet Lokale në Republikën e Kosovës*, Ligji nr. 2008/03-L072.

¹⁸ United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK) dhe Kuvendi i Republikës së Kosovës, *Ligji Kundër Diskriminimit*, Ligji nr. 2004/3.

- Ligji i Kosovës për Policinë bën thirrje për pjesëmarrje 25% të secilës gjini.¹⁹
- Plani Kombëtar i Veprimit (PKV) për zbatimin e Rezolutës 1325 të Këshillit të Sigurimit të OKB-së për Gratë, Paqen dhe Sigurinë (2014) kërkon të zbatohet këtë Rezolutë në Kosovë.²⁰

Situata

Në vitin 2011, Presidentja Atifete Jahjaga u zgjodh presidentja e parë femër e Kosovës. Ajo përcakton një shembull pozitiv për gratë lidere në të ardhmen.²¹

Edhe kështu, gratë akoma mbeten pamjaftueshëm të përfaqësuara në politikë dhe në vendim-marrje në nivel kombëtar. Pas zgjedhjeve të vitit 2014, gratë kishin 32.5% të vendeve në Kuvend e Kosovës (39 nga 120).²² Në vitin 2010 gratë kishin 33.3% të vendeve.²³ Asnjë grua nuk ka pasur njërin nga pesë postet kryesuese në Kuvendin e Kosovës që nga viti 2013. Gratë nuk janë të përfaqësuara në shumicën e komisioneve parlamentare. Në parlamentin e vitit 2010, gratë kryesuan tri komisione: Komisioni për Buxhet dhe Financa; Komisioni për Drejtat, Interesat e Komuniteteve dhe Kthim; dhe Komisioni për Integritet Evropian. Nga nëntë komisione funksionale në vitin 2013, vetëm një është kryesuar nga një grua: Komisioni për të Drejtat e Njeriut, Barazi

¹⁹ Kuvendi i Republikës së Kosovës,, *Ligji për Policinë*, Ligji nr. 03/L-035. Gratë përbëjnë 14.5% në forcat e policies (Policia e Kosovës, 2014).

²⁰ Aprovuar me vendim Nr. 09/168, 29 janar 2014. Rezoluta e KSKB 1325, 2000.

²¹ Ulf Farnsveden, Arian Qosaj-Mustafa, dhe Nicole Farnsworth, *Country Gender Profile: An Analysis of Gender Differences at All Levels in Kosovo*, Prishtinë: Korniza e Kosovës për Barazi Gjinore me Ambasadën Suedeze dhe Orgut Consulting, prill 2014.

²² Komisioni Qendror i Zgjedhjeve, Zgjedhjet Parlamentare 2014, Rezultatet e kandidatëve të zgjedhur, Prishtinë: Republika e Kosovës Komisioni Qendror i Zgjedhjeve, 2014, në: http://www.kqz-ks.org/Uploads/Documents/Ndarja%20e%20uleseve%20-20140625%20Seats%20Allocation%20with%20Parties%20Votes%20and%20Number%20of%20Seats_shtzohjhp.pdf.

²³ Të numëruara manualisht, marrë nga: Ministria e Punëve të Jashtme, "Misionet Diplomatike të Kosovës," në: <http://www.mfa-ks.net/?page=149>, qasur me 9 prill 2014.

Gjinore, Persona të Zhdukur dhe Peticione.²⁴ Në vitin 2014 ishte vetëm një grua zëvendës-kryeministre. Nga gjithësejt 18 ministratë, vetëm një ishte e udhëhequr nga gratë dhe nga gjithësejt 35 zëvendës ministrat, vetëm njëra ishte grua.²⁵ Gratë përbëjnë rreth 40% të stafit të ministrive.²⁶ Shërbim civil përbëhet nga 38% gra, por gratë nuk janë të përfaqësuara në pozita vendim-marrëse.²⁷

Gratë deputete marrin pjesë në Grupin Parlamentar të Grave²⁸. Ky grup ka një plan strategjik, si dhe një bord shtatë anëtarëshe me nga një përfaqësues nga secila parti politike. RrGGK ndër të tjera, ka mbështetur punën e tyre dhe ka bashkëpunuar në çështje me interes të përbashkët, ndër to pushimi i lehonisë; emërimi i grave ambasadore nga Kuvendi; dhe për aparaturën lëvizëse të mamografisë.²⁹

Politikëbërjet e Kosovës janë të kontrolluara kryesisht nga partitë politike, të cilat ndryshojnë sa i përket përfshirjes së grave. Mungesa e demokratizimit brenda shumicës së partive politike dhe pjesëmarrja e pamjaftueshme e grave në vendim-marrje brenda partive historikisht ka nënkuptuar se gratë kanë pasur pak ndikim në vendimet e marra në Kuvendet qendrore dhe komunale.

Decentralizimi ka përfshirë transferimin e përgjegjësiave nga niveli qendror në nivel komunal. Me decentralizim, komunat janë duke fituar autoritet më të madh mbi shërbimet e ofruara për qytetarët. Nevojitet punë e mëtejshme për të ndërtuar kapacitetet njerëzore në nivel komunal, si dhe për të edukuar qytetarët për përgjegjësitë

²⁴ Të numëruara manualisht, nga Kuvendi i Republikës së Kosovës, *Lista e Komisioneve të Kuvendit të Kosovës*, <http://www.kuvendikosoves.org/?cid=2,110>.

²⁵ Të numëruara në mënyrë manual: Ministria e Punëve të Jashtme, "Misionet Diplomatike të Kosovës," në: <http://www.mfa-ks.net/?page=149>, accessed 9 April 2014.

²⁶ Komisioni për të drejtat e Njeriut, Barazi Gjinore, Personat e Pagjetur dhe Peticione, 2013.

²⁷ Departmenti i Administratës së Shërbimeve Publike, Shkurt 2014.

²⁸ Grupet parlamentare të Kosovës, *Grupet e grave*, <http://www.kuvendikosoves.org/?cid=2%2C196>.

²⁹ Farnsveden, Ulf dhe Nicole Farnsworth, *Studim Gjinor në Kosovë*, Sida: Dhjetor 2012, f. 9.

e reja komunale në mënyrë që ata të mund të kërkojnë përgjegjësi nga institucionet. Decentralizimi mund të ndikojë në cilësinë e shërbimeve të ofruara nëpërmjet Qendrave për Punë Sociale (QPS), të cilat janë përgjegjëse për të ndihmuar për informimin e dhunës në familje dhe caktimin e kujdestarisë së fëmijëve. Shëndetësia dhe arsimi janë gjithashtu³⁰ dy përgjegjësi kryesisht komunale. Duke pasur parasysh se gratë historikisht kanë pasur pak përgjegjësi në vendimmarrje në nivel komunal, fuqizimi i tyre është vendimtar për të siguruar që gratë të kenë mundësi të barabarta dhe mund të realizojnë të drejtat e tyre për shërbimet publike.

Nga pikëpamja e të dhënave sasiore, përfshirja e grave në politikat komunale është rritur. Në vitin 2007, vetëm 16 gra morën vota të mjaftueshme për ulëse në asamble komunale pa llogaritur të drejtën e kuotës³¹; në vitin 2013, rreth 51 gra morën vota të mjaftueshme³². Në vitin 2013, Mimoza Kusari-Lila u zgjodh kryetarja e parë grua në Kosovë. Për më tepër, në zgjedhjet lokale të vitit 2013, rreth pesë për qind kanë votuar më shumë gra se sa burra³³. Edhe përkundër kësaj, gratë mbeten të nën përfaqësuar në pozita vendim-marrëse brenda komunave; ato udhëheqin vetëm 14 drejtori në gjithë Kosovën (4.4%)³⁴. Gratë mbesin gjithashtu pamjaftueshëm të përfaqësuar në mesin e administratorëve të zgjedhur.

Agjencioni për Barazi Gjinore në Zyrën e Kryeministrit, pikat kontaktuese për çështje gjinore nëpër ministri, si dhe zyrtarët komunal për barazi gjinore, u kanë munguar burime të mjaftueshme financiare dhe njerëzore për kryerjen e përgjegjësi

³⁰ Ada Shima dhe Nicole Farnsworth për RrGGK, *Buxhetimi për Mirëqenie Sociale*, Prishtinë: RrGGK, Bashkëpunimi Gjerman dhe GIZ, 2014, f. 18-19.

³¹ KIPRED dhe Demokracia në Veprim, *Analizë e Zgjedhjeve: Trendit dhe Mësimet e Nxjerra*, Prishtinë: KIPRED, 2008, f. 41.

³² Të numëruara në mënyrë manuale, bazuar në:
http://www.kqz-ks.org/Uploads/Documents/6%20-%20Uleset%20ne%20Kuvendin%20Komunal%20-%20MA%20-%20Candidates%20Seats%20Details%202013%20-%2010_cefuipdoj.pdf.

³³ KIPRED dhe Demokracia në Veprim, Prishtinë: KIPRED, 2008, f. 41.

³⁴ Ministria e Administratës Publike, Shkurt 2014.

të tyre. Me shqetësim të veçantë ka qenë vendosja e pikave kontaktuese për çështje gjinore dhe zyrtarëve në departamentet e burimeve njerëzore, në vend se në nivelet më të larta vendim-marrëse, duke zvogëluar mundësitë e tyre për të ndikuar në politikat dhe vendimet nga një perspektivë gjinore. Për më tepër, ka pasur vullnet minimal politik për përfshirjen e tyre në proceset vendim-marrëse.³⁵

Me qëllim të adresimit të çështjeve të lartpërmendura, RrGGK ka ndërmarrë disa iniciativa, duke përfshirë fushatat drejt zgjedhjes së më shumë grave në pozicione vendim-marrëse; mbledhjen e të dhënave të grave në programe të partive politike; dhe përfshirja e votuesve në avokim tek autoritetet, për të adresuar prioritetet e tyre në nivel komunal dhe kombëtar. Iniciativat e mëparshme nga RrGGK kanë kontribuar në arritjet që janë përmendur (shih kutinë).

Që nga viti 2000, RrGGK ka fituar ngadalë qasje më të mirë në institucione publike. Në bashkëpunim me akterë të tjerë, avokimi i RrGGK-së ka kontribuar në disa ligje dhe politika në Kosovë, të cilat janë të rëndësishme nga perspektiva gjinore. Përveç kësaj, për ligjet e shënuara në listë më sipër në seksionin e mekanizmave institucionale, RrGGK ka marrë pjesë edhe në hartimin e ligjeve dhe politikave që prekin gratë (p.sh. Ligji i Punës, Strategjia Kombëtare dhe Plani i Veprimit për Luftën kundër Trafikimit të Qenieve Njerëzore, Ligji për Mbrojtjen nga Dhuna në Familje; Plani Kombëtar i Veprimit dhe Strategjia për mbrojtjen kundër dhunës në familje dhe mbrojtjen për gratë që kanë vuajtur dhunën seksuale gjatë luftës). RrGGK së bashku me akterë të tjerë, ka avokuar me sukses për Agjencinë për Barazi Gjinore të jenë të vendosura në nivelin më të lartë të vendim-marrjes (në kuadër të Zyrës së Kryeministrit), në mënyrë që ajo të jetë e pozicionuar të ndikojë në çështjet gjinore në të gjithë qeverinë dhe në të gjitha ligjet dhe politikat.

³⁵ Farnsveden et al., *Profili Gjinator i Vendlit*, f. 14.

Përpyjekjet për avokim nga RrGGK, të cilat kanë përfshirë OJQ-ë dhe qytetarë në të dy nivelet, komunale dhe kombëtare, gjithashtu kanë kontribuar për progres në lidhje me përgjigjen institucionale ndaj kërkesave të qytetarëve, duke përfshirë qasje në ujë, transport, kanalizim, arsim (p.sh., shkolla të reja në zonat rurale) dhe në kujdesin shëndetësor.³⁶

Ndërsa emërimi dhe zgjedhja e grave në disa pozicione kyçe të vendim-marrjes janë të qarta për shkak të proceseve më të gjera politike dhe arritjeve të vetë këtyre grave, përpjekjet dhjetë vjeçare të RrGGK-së në avokim dhe ndërgjegjësim të vazhdueshëm, duket se kanë kontribuar për emërimin dhe zgjedhjen e më shumë grave në të tilla pozicione. Ngjashëm, puna e RrGGK-së për fuqizimin e më shumë grave, për të marrë pjesë në politikë, veçanërisht në nivelet komunale dhe si votuese, ka qenë një faktor kontribues për pjesëmarrje të shtuar të grave, si në kandidim për pozita zyrtare ashtu edhe si votuese. Për shembull, në zgjedhjet komunale të vitit 2013 më shumë se kurrë më parë gratë kandidate dhe votuan për kryetare të komunave. Më shumë gra janë zgjedhur (në vend se vetëm të marrin vendet e tyre me kuota).³⁷ RrGGK gjithashtu inkurajoi gratë më të reja, të përfshihen në politikë dhe për të kandidojnë për poste. Kjo mund t'i atribuohet pjesërisht RrGGK-së, për aktivitetet në teren dhe inkurajimin për pjesëmarrje të grave.

Avokimi për pjesëmarrjen e grave në negociata sipas Rezolutës 1325 duket se ka kontribuar në emërimin e Edita Tahirit si Zëvendës Kryeministre të Republikës së Kosovës dhe si kryenegociatore, për bisedimet me Serbinë, edhe pse ajo nuk ka përfshirë gra të tjera në negociata siç kishte parashikuar RrGGK.

³⁶ Për shembull, shih 'Zërin e Votuesve' të RrGGK, Prishtinë: RrGGK, 2009, në: <http://www.womensnetwork.org/documents/20130120172704530.pdf>; si dhe 'Grante të Vogla, Ndryshime të Mëdha' të RrGGK.

³⁷ Të numëruara në mënyrë manual, bazuar në: http://www.kqz-ks.org/Uploads/Documents/6%20-%20Uleset%20ne%20Kuvendin%20Komunal%20-%20MA%20-%20Candidates%20Seats%20Details%2020131210-2010_cefuijpdoj.pdf. Të konfirmohen.

Protesta dhe avokimi RrGGK-së, në vitin 2005, për të shënuar Ditën Ndërkombëtare të Gruas më 8 Mars, ka kontribuar me të paktën një grua të përfshirë në negociata dhe miratimin e planit të Kosovës për Rezolutën 1325 të KSKB.

RrGGK ka përfshirë më shumë gra në avokimin për prioritetet e tyre, veçanërisht në nivelin komunal, përmes Fondit të Grave të Kosovës dhe mbështetjen e Grupeve të Avokimit për Barazi Gjinore. Kjo ka çuar në disa ndryshime të rëndësishme të politikave në nivel komunal (p.sh. përmirësim të transportit publik për gratë, për të pasur qasje në shkollë dhe në punë; qasje të përmirësuar në ndërtesa publike për personat me aftësi të kufizuara, vende pune për gratë e zonave rurale; hapësira publike për përdorim nga OJQ-të, zvogëlimi i shpenzimeve të tyre organizative; ndarjet buxhetore drejt barazisë gjinore në nivel komunal; interpretimit për personat e shurdhër, kështu që ata të mund të ndjekin proceset politike dhe të kenë qasje në kujdes shëndetësor, ndër të tjera). Gjithashtu nëpërmjet GABGJ-së, RrGGK ka përmirësuar marrëdhëniet ndërmjet grave nga partitë e ndryshme politike dhe ka fuqizuar ato, që të avokojnë për çështjet me interes të grave në komunat e tyre.

Si qasje për integrim të përkatësisë gjinore në buxhetet qeveritare, Buxhetimi i Përgjegjshëm Gjinor (BPGj) ka për qëllim

të përfshijë perspektivën gjinore në planifikim dhe buxhetim të qeverisë. BPGj inkurajon perspektivën gjinore në tërë ciklin e buxhetimit, dhe është duke u njohur gjithnjë e më shumë si një instrument i rëndësishëm dhe efikas për planifikimin dhe buxhetimin e qeverisë në Kosovë. Agjencia për Barazi Gjinore (ABGj), ka organizuar një konferencë ndërkombëtare për buxhetimin gjinor. Organizatat ndërkombëtare kanë ofruar trajnime të shumta, punëtori, dhe panele diskutime mbi buxhetimin gjinor. Megjithatë, disa zyrtarë i thanë RrGGK-së, se ata kishin vështirësi që në fakt “të kryejnë” BPGj. Kështu, me mbështetje nga *Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH*, Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale (MPMS), Komuna e Kamenicës dhe RrGGK bashkëpunuan në kryerjen e BPGJ në MPMS dhe në Kamenicë në vitin 2014, duke synuar të ofrojnë të dhëna konkrete në dokumentin e buxhetit për 2015, si dhe tendencat e testimeve për Kornizën Afatmesme të Shpenzimeve (KASH) për vitet 2016-2019. Ky bashkëpunim pozitiv në vitin 2014 rezultoi në disa arritje (shihni kutinë).

Pavarësisht nga gjitha arritjet e lartpërmendura, shumë punë mbeten për të zhvilluar më edhe më shumë pjesëmarrjen e grave në politikë dhe vendim-marrje, veçanërisht të grave jashtë Prishtinës, deri tani të marginalizuara.

Arritjet Kryesore të RrGGK

- Është rritur pjesëmarrja e graas në politikë dhe vendim-marrje në nivel komunal dhe kombëtar: për shembull, ndërsa 16 gra u zgjodhën për kuvendet komunale në vitin 2007, vlerësohet se 51 u zgjodhën në vitin 2013. Gra të tjera janë emëruar në pozita vendim-marrëse. RrGGK ka fuqizuar shumë gra për të kandiduar për poste në politikë. RrGGK ka përfshirë rreth 1,380 gra të ndryshme në proceset e vendim-marrjes që nga dhjetori i vitit 2012.
- Si rezultat i mbështetjes së RrGGK, që nga tetori i vitit 2014, **28 politika publike** kanë ndryshuar për të pasqyruar më mirë prioritetet e grave.
- **Ka mbështetur themelimin e 15 grupeve avokuese për Barazi Gjinore** që bashkojnë gra të shoqërisë civile, gra anëtare të asamblesë komunale dhe nëpunësit civilë në avancimin e barazisë gjinore në nivel komunal. Ato kanë bashkëpunuar për të sjellë disa ndryshime të rëndësishme të politikave në nivel komunal, të tilla si qasje më të mirë në transportin publik që mundëson gratë dhe vajzat për të pasur qasje në arsimim dhe punë; dhe mbështetje buxhetore për avancimin e barazisë gjinore.
- Nëpërmjet këtyre grupeve, gratë në politikë, OJQ-të e udhëhequra nga gratë dhe gratë votuese janë duke **komunikuar dhe bashkëpunuar** më shumë rreth çështjeve të cilat gratë i konsiderojnë prioritet.
- Shembujt e BPGJ të futura në qarkoret buxhetore për organizatat lokale dhe qendrore buxhetore, në bashkëpunim me GIZ.
- Përfshirja e të dhënave të ndara sipas gjinisë, indikatorët, objektivat dhe aktivitetet në Kornizën Afatmesme Buxhetore të Komunës së Kamenicës.
- Përfshirja e indikatorëve të rinj nga perspektiva gjinore në Draft Buxhetin e Ministrisë së Punës dhe Mirëqenies Sociale (MPMS).
- Barazia gjinore është përmendur në MPMS dhe Ministrinë e Financave në kapitujt e KSHAM-it për 2015-2017.

Sfidat kryesore

- Gratë mbeten shumë pak të përfaqësuara në nivel kombëtar, komunal dhe partiak. Gratë nuk përbëjnë 40% të posteve të emëruara vendim-marrëse në pajtim me Ligjin për Barazi Gjinore. Më tej, gratë ende varen kryesisht nga kuota në sigurimin e 30% të vendeve në kuvendet kombëtare dhe komunale.³⁸ Gratë nga grupet etnike minoritare në veçanti janë pak të përfaqësuara. Ende nuk ekziston mirëkuptim i mjaftueshëm lidhur me rolin që kuota mund të luajë si një veprim afirmativ drejt promovimit të pjesëmarrjes së grave në vendim-marrje. Pasojat janë se gratë nuk marrin pjesë në mënyrë të barabartë në procesin e vendim-marrjes, Ligji për Barazi Gjinore nuk është zbatuar dhe interesat e grave rrallë merren në konsideratë të mjaftueshme në vendime.
- Rrënjët e këtij problemi janë normat shoqërore në të cilat gratë janë parë si amvise dhe nëna, në vend se udhëheqëse politike. Normat shoqërore dhe kulturore inkurajojnë gratë të mbeten në shtëpi, ndërsa burrat punojnë në sferën publike. Norma të tilla dekurajojnë gratë që të hyjnë në politikë.³⁹
- Gratë shpesh përballen me sfida në aspektin e cilësisë së pjesëmarrjes dhe përfaqësimit të tyre në vendim-marrje; thjesht duke marrë një pozitë, nuk do të thotë se ato janë në gjendje të ndikojnë në vendime, ligje dhe politika. Kjo mund të thotë se prioritetet e grave në përgjithësi nuk kanë tendencë të jenë të shprehur përbrenda proceseve të vendim-marrjes.
- “Oda e burrave” brenda dhe midis partive politike duket se ndikon vendim-marrjet më të rëndësishme në Kosovë, duke lënë pak hapësirë për gratë. Mungesa e demokratizimit brenda partive politike e bën të vështirë për gratë që të shtyjë çështje që ato i konsiderojnë prioritetet brenda kuvendit qendror dhe atyre komunale.⁴⁰ Grave u mungojnë pozitrat vendim-marrëse brenda

³⁸ Farnsveden et al., *Profili Gjinor i Vendit*.

³⁹ Shih Studimi Gjinore në Kosovë, f. 19 dhe Qendra Kosovar për Studime Gjinore (QKSGJ), Si votojnë gratë II, Prishtinë: QKSGJ, 2013, në: <http://kgscenter.net/images/stories/howdowomenvoteinkosovo.pdf>.

⁴⁰ Intervistat me gratë dhe burrat në partitë politike, shkurt 2014. Shih gjithashtu IKS, Prishtinë: IKS, 2011.

partive politike, dhe partitë politike vazhdojnë që të kenë kontroll të madhe mbi të gjitha vendimet që janë bërë në nivelet komunale dhe kombëtare.⁴¹ Në të njëjtën kohë, aleancat e vendosura të partive do të thonë se gratë nganjëherë përballen me vështirësi në avokimin për çështjet që ndikojnë gratë, edhe pse avokimi ndërpartiak është përmirësuar në vitet e fundit.

- Ngritja më tej e barazisë gjinore nuk është një prioritet politik.
- Gratë politikanë rrallë takohen për të diskutuar për reagimet nga zgjedhësit e tyre, në drejtim të përfaqësojnë interesat e tyre në proceset vendimmarrëse.⁴² Gratë asambleiste gjithashtu nuk kanë njohuri se çfarë mekanizma mund të përdorin për të mbledhur të dhëna nga organet anëtare.
- Nevojat e veçanta të grave të pas luftës kanë qenë kryesisht të injoruar gjatë negociatave me Serbinë, veçanërisht të grave që kanë vuajtur dhunën seksuale, humbjen e të dashurve dhe humbje të konsiderueshme financiare. Çështja e personave të zhdukur gjithashtu nuk është adresuar në mënyrë adekuate.
- Edhe pse nga disa trajnime janë informuar zyrtarët dhe aktivistët e të drejtave të grave rreth buxhetimit gjinor, pak ndjehen të sigurt në atë se si vërtetë ta kryejnë këtë buxhetim dhe si pasojë buxhetim gjinor është larg institucionalizimit në Kosovë. Shumë gra dhe burra nuk kanë dëshmi dhe njohuri për mënyrën se si taksat e tyre janë duke u shpenzuar dhe nëse ato shpenzohen në çështjet që ndikojnë pozitivisht jetën e tyre.⁴³

Strategjia e RrGGK-së

Duke marrë parasysh këto sfida, **qëllimi** afatgjatë i këtij programi është: **Gratë të marrin pjesë në mënyrë aktive në politikë dhe vendim-marrje në nivele komunale dhe kombëtare.** Rezultatet e pritura për vitet 2015-2018, rezultatet dhe aktivitetet janë të detajuara më poshtë.

⁴¹ Shih IKS, *A Power Primer*.

⁴² RrGGK dhe bisedat e anëtarëve të saj me gratë rurale.

⁴³ Për më shumë informacion, shih Buxhetimi për Mirëqenie Sociale, Prishtinë: RrGGK, 2014 dhe guidat praktike RrGGK-së mbi buxhetimit gjinor, në dispozicion në:

www.womensnetwork.org.

Rezultati 2.1. Pjesëmarrja e gruas në politikë dhe vendim-marrje në nivel komunal dhe kombëtar është rritur dhe përmirësuar sipas Ligjit për Barazi Gjinore (40%).⁴⁴

Nëse gratë marrin pjesë në mënyrë aktive në politikë dhe vendim-marrje në nivel komunal dhe kombëtar, numri i grave pjesëmarrëse dhe cilësia e pjesëmarrjes së tyre duhet të përmirësohet. RrGGK do të punojë përmes rezultateve të mëposhtme.

Rezultatet e Pritura 2.1.1. Grupet Avokuese për Barazi Gjinore (GABGJ) të themeluara dhe funksionale në 25 komuna dhe në nivel kombëtar. Grupet do të vazhdojnë të sjellin së bashku gratë në politikë, shoqëri civile dhe nëpunësve civilë në avancimin e barazisë gjinore në lidhje me çështjet që ato identifikojnë si prioritetet. Kjo do të realizohet nëpërmjet takimeve mes anëtarëve të GABGJ, takimet rrjetëzuese dhe mbështetjen e RrGGK-së për GABGJ.

Rezultatet e Pritura 2.1.2. Zhvillimi i kapaciteteve të grave në politikë për të avokuar për prioritetet e grave. RrGGK do të vazhdojë fuqizimin e grave në politikë në nivele komunale dhe kombëtare përmes GABGJ me trajnime dhe mentorim në aftësitë e avokimit.

Rezultatet e Pritura 2.1.3. Vetëdijësim i rritur për rëndësinë e përafrimit të Ligjit për Barazi Gjinore dhe ligjet zgjedhore. Ashtu sikur Ligji për Barazi Gjinore konsideron përfaqësim të barabartë gjinor për të përfshirë të paktën 40% të secilës gjini, ligjet zgjedhore duhet të jenë të harmonizuara, duke përfshirë një kuotë për pjesëmarrjen e 40% të grave dhe burrave. RrGGK do të vazhdojë të avokojë për përafrimin e këtyre ligjeve nëpërmjet takimeve me zyrtarë dhe një fushatë ndërgjegjësimi në lidhje me rëndësinë e kuotës në drejtim të qeverisjes më të balancuar dhe demokratike. Ndryshimin e ligjeve zgjedhore do të kontribuojnë drejtpërdrejt në rritjen e pjesëmarrjes së grave në politikë dhe vendim-marrje.

⁴⁴ Përmirësimi i pjesëmarrjes politike të grave do të plotësojë Planin e Veprimit të OSBE-së për promovimin e barazisë gjinore, e cila përfshin parandalimin e diskriminimit ndaj grave në politikë. Ai gjithashtu do të shtyjë më tej qëllimet e Programit të Bashkëpunimit në mes të institucioneve të Kosovës dhe Planit të Veprimit të UNDP-së në Kosovë (2011-2015), i cili synon të forcojë kapacitetet e dy qeverive qendrore dhe lokale, me qëllim për të mbështetur proceset e politikave në baza gjinore.

Rezultatet e Pritura 2.1.4. Komunikim dhe bashkëpunim i shtuar për prioritetet e tyre, në mes të grave në politikë, organizatave të grave dhe grave votuese. Kjo do të arrihet përmes rezultatit të pritur 2.1.1, i cili do të sjellë gra të ndryshme së bashku në identifikimin dhe avokimin e prioriteteve për gratë.

Rezultatet e Pritura 2.1.5. Avokimi i iniciuar për çështjet që gratë konsiderojnë prioritet. Fuqizimi i grave për të identifikuar dhe avokimi për prioritetet e tyre është i nevojshëm që të ndryshohen politikat publike. Ky rezultat do të arrihet përmes granteve për Anëtarët e RrGGK për iniciativat e tyre të avokimit nëpërmjet Fondit të Grave të Kosovës. Fondi gjithashtu do të mbështesë përpjekjet e anëtarëve për të monitoruar dhe avokuar për zbatimin e ligjeve dhe politikave ekzistuese. RrGGK do të inkurajojë përfituesit e granteve të OSHC-ve për të bashkëpunuar ngushtë me GABGJ dhe me njëra-tjetrën.

Rezultati 2.2. Përmirësimi i Institucionalizimit të buxhetimit gjinor në Kosovë. Buxhetimi gjinor është i rëndësishëm jo vetëm për pjesëmarrjen në rritje dhe për të përmirësuar të grave në vendim-marrje, por edhe për shpërndarjen efikase dhe të drejtë të fondeve publike. Prandaj, RrGGK do të zhvillojë praktikën e mëparshme më të mira, duke përdorur një metodë të zhvilluar me GIZ dhe ekspertizë ndërkombëtare, për të punuar në drejtim të institucionalizimit të buxhetimit të përgjeshëm gjinor (BPGj) në Kosovë.

Rezultatet e Pritura 2.2.1. Zgjerimi i Kapaciteteve të zyrtarëve të synuara për kryerjen buxhetimit gjinor. RrGGK do të mbështesë institucionalizimin e buxhetimit gjinor në institucionet shënjestër nëpërmjet punëtorive dhe mentorimit të individualizuar për zyrtarët se si “të bëjnë” buxhetimin gjinor.

Rezultatet e Pritura 2.2.2. Rekomandime të përmirësuara dhe konkrete për buxhetimin gjinor tu prezantohen zyrtarëve përkatës drejt institucionalizimit të buxhetimit gjinor. RrGGK do të bëjë këto rekomandime në formën e raporteve dhe të dhënave me shkrim, të hartuara në konsultim të ngushtë me zyrtarët në ministri dhe komuna.

Grupet e Interesit

Grupi i synuar dhe përfituesit kryesorë do të jenë gratë politikanë në nivelet komunale dhe kombëtare që do të marrin pjesë më shumë në politikë dhe proceset vendimmarrëse. Të udhëhequra nga gratë OSHC dhe gratë votuesit gjithashtu do të jenë grupet kryesore të synuar dhe përfituesit, si RrGGK do të fuqizojë ata në avokimin për prioritetet e tyre dhe të luajnë një rol më aktiv në proceset e vendimmarrjes. Një grup tjetër objektiv dhe përfitues do të jenë zyrtarët publik të cilët do të fitojnë njohuri dhe aftësi që do të mundësojë atyre të kryejnë buxhetimin gjinor në të ardhmen. Përfituesit e mesme do të përfshijë njerëz në politikë të cilët do të mësojnë më shumë për prioritetet e grave dhe se si këto ndikimi shoqëria si tërësi; dhe burrat dhe fëmijët, të cilët mund të përfitojnë nga politikat e ndryshon sa më shumë gra.

Organizatat anëtare të RrGGK-së do të vazhdojnë të jenë partnerë kyç drejt këtij qëllimi afatgjatë. Kjo do të ulet mbivendosje në aktivitete dhe për të forcuar përpjekjet e grave të avokimit, si shumë organizata të avokuar së bashku shpesh është më e fortë se një OSHC avokimit vetëm. Në këtë drejtim, RrGGK gjithashtu do të kërkojnë të bashkëpunojnë me OSHC-të tjera me interesa të ngjashme.

RrGGK do të vazhdojë për të komunikuar dhe koordinuar punën e saj në këtë Program me aktorët e tjerë që kanë qëllime të ngjashme. Kjo përfshin Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë (OSBE) Misioni në Kosovë, Instituti Demokratik Kombëtar (NDI), si dhe Komitetin e Grave. Në lidhje me buxhetimin gjinor, RrGGK do të vazhdojë bashkëpunimin me Agjencinë për Barazi Gjinore, GIZ, dhe Agjencisë Austriake për Zhvillim. Koordinimi i këtyre përpjekjeve do të duhet të zhvillohet me OSBE, NDI, UN Women, UNDP, USAID, Bashkëpunimit Zvicëran, Helvetas Swiss Inter-bashkëpunim, dhe aktorë të tjerë që mund të punojnë në këtë fushë në të ardhmen. Bashkëpunimi me institucionet shënjestër gjithashtu do të jetë thelbësor. RrGGK parashikon se do të marrë mbështetje për këtë program nga Agjencia Austriake për Zhvillim dhe Bashkimit Evropian.

Të Drejtat e Grave në Kujdesin Shëndetësor

Ligjet, Politikat dhe Mekanizmat Institucional

- Objektivat e zhvillimit të mijëvjeçarit në shëndetsi⁴⁵ të dakorduara nga qeveria e Kosovës për vitet 2005-2015, përfshijnë: startim i shëndetshëm në jetë; përmirësimin e shëndetit të rinjëve; përmirësimin e shëndetit mendor; zhvillimin e burimeve njerëzore për shëndetin; zvogëlimin e sëmundjeve ngjitëse dhe jo-ngjitëse; reformat institucionale; dhe përmirësimin e menaxhimit në shëndetësi. Përveç kësaj, qëllimi kryesor zhvillimor është përmirësimi i shëndetit të nënës, duke përfshir uljen e vdekshmërisë së nënave dhe sigurimin e qasjes së përgjithëshme në kujdesin shëndetësor riprodhues.
- *Programi shumëvjeçar i Veprimit për Shëndetin*⁴⁶ (2014-2020) i BE-së ka objektiva që përfshijnë kontributin në sistemet e reja dhe të qëndrueshme të shëndetit, duke rritur qasjen në kujdesin shëndetësor më të mirë dhe më të sigurt, dhe duke promovuar shëndet të mirë të përgjithshëm.
- Ligji i Shëndetësisë së Kosovës⁴⁷ siguron një bazë ligjore për ruajtjen dhe përmirësimin e shëndetit të qytetarëve përmes promovimit, parandalimit, ofrimit e shërbimeve dhe kujdesit të cilësisë.
- Ligji për Shëndetin riprodhues⁴⁸ mbikëqyr të gjitha aktivitetet në fushën e shëndetit riprodhues dhe mbron të drejtat riprodhuese të individëve dhe çifteve, duke përfshirë të drejtën për t'u informuar dhe të kenë qasje në shërbimet e nevojshme

⁴⁵ Programi i Kombeve të Bashkuara, Objektivat e zhvillimit të mijëvjeçarit (Kosovë), në:

<http://www.ks.undp.org/content/kosovo/en/home/mdgoverview/>.

⁴⁶ Kuvendi i Republikës së Kosovës, Ligji për Shëndetësi, nr. 2012/04-L-125, 2012.

⁴⁷ Kuvendi i Republikës së Kosovës, Ligji për Shëndetësi, nr. 2012/04-L-125, 2012.

⁴⁸ Kuvendi i Republikës së Kosovës, *Ligji për shëndetin riprodhues*, nr. 2006/02-L76.

- Ligji për Sigurimet Shëndetësore⁴⁹ përcakton “qasje universale” për qytetarët dhe banorët e Kosovës “në shërbime cilësore themelore të kujdesit shëndetësor” dhe duhet të hyjë në fuqi në vitin 2015. Ajo, ndër të tjera, ka dispozita të veçanta për personat që kanë vuajtur dhunën në familje.
- Ligji për Inspektoratin Shëndetësor⁵⁰ themelon Inspektoratin si “një autoritet administrativ të Ministrisë së Shëndetësisë që ushtron mbikëqyrjen e jashtme profesionale të institucioneve shëndetësore.”
- Strategjia e Sektorit të Shëndetësisë së Kosovës për vitet 2014-2020 është përkatëse me shëndetin e grave dhe të nënës.⁵¹
- Komisioni për Shëndetësi, Punë dhe Mirëqenie Sociale në Kuvendin e Kosovës është komisioni parlamentar përgjegjës për monitorimin e zbatimit të legjislacionit dhe politikave përkatëse shëndetësore nga Qeveria e Kosovës

Sistemi shëndetësor i Kosovës aktualisht është duke kaluar nëpër reforma të rëndësishme dhe disa ligje dhe politika mund të ndryshohen dhe / ose miratohen në të ardhmen e afërt. Prandaj, kjo pjesë e Strategjisë së RrGGK, si një dokument i gjallë, mund të ketë nevojë të përditësohet.

Situata

Pavarësisht progresit, qasja në cilësinë themelore, riprodhuese dhe kujdesin shëndetësor gjinekologjik mbetet e kufizuar në Kosovë. Në vitin 2014, Ministria e Shëndetësisë ka marrë vetëm 7,2% të buxhetit të Kosovës, dhe programet e shëndetit publik përbënin vetëm 2,1% të shpenzimeve të Ministrisë.⁵² Shpenzimet vjetore qeveritare për kokë banori në shëndetësi ishin vetëm 35 €, më e

⁴⁹ Kuvendi i Republikës së Kosovës *Ligji për sigurimet shëndetësore*, nr. 04/L-249, 2014.

⁵⁰ Kuvendi i Republikës së Kosovës, *Ligji për inspektoratin shëndetësor*, nr. 2006/02-L38, 2006.

⁵¹ Intervista me ish Ministrin e shëndetësisë, 2014.

⁵² Llogaritur bazuar në Ministrinë e Financave, Të hyrat dhe shpenzimet e Qeverisë së Përgjithshme, <http://mf.rks-gov.net/en-us/ministriaefinancave/buxhetiirepublikessekosoves/buxhetiqrndore.aspx>.

ulëta në Evropë.⁵³ Kjo ka rezultuar në një mungesë të pajisjeve mjekësore, një mungesë specialistësh mjekësore, cilësi të ulët të ofruesve të kujdesit shëndetësor, dhe infrastrukturë të dobët të objekteve të kujdesit shëndetësor (si p.sh. pa ashensorë apo ngrohje). Nuk ka buxhet për hulumtim dhe zhvillim.

Spektori i pa-financuar shëndetësor me gjasë ndikon negativisht në shëndetin e grave. Sipas UNICEF-it, "Kosova ka një shkallë shumë të lartë të pjellorisë dhe është në mesin e indikatorëve vital amënor dhe fëmijëror më të varfër në Evropë."⁵⁴ Në mes të viteve 2000 dhe 2007, janë raportuar 24 vdekje të nënave nga kujdesi emergjent obstetrikë.⁵⁵ Mortaliteti i nënave duket se ka rënë, me vetëm dy raste të raportuara në vitin 2010.⁵⁶ Megjithatë, sipas UNICEF-it, shkalla e vdekshmërisë së foshnjave në Kosovë është 35 dhe 49 për lindje, më e larta në Evropë.⁵⁷ Shqetësimi më tej ekziston pasi që institucionet publike jo gjithmonë regjistrojnë dhe familjet jo gjithmonë raportojnë vdekjet e nënave dhe foshnjave (veçanërisht për vajzat).⁵⁸

Gratë që jetojnë në zonat rurale i kanë përmendur shpenzimet e udhëtimit si një pengesë të konsiderueshme për të marrë trajtim gjinekologjik. Gratë, veçanërisht në zonat rurale, shpesh hezitojnë të bëjnë kontrollime vjetore obstetrike gjinekologjike, sepse shumica e gjinekologëve janë meshkuj. Normat shoqërore dhe kulturore e bëjnë të "turpshme" për një njeri që nuk është bashkëshorti i gruas për ta parë atë lakuriq.

⁵³ Po aty, f. 10.

⁵⁴ UNICEF në Kosovë, "Vitet e hershme", uebfaqe, në: <http://www.unicef.org/kosovoprogramme/children.html>. Shih gjithashtu UNICEF, përmirësimi i shëndetit të grave dhe fëmijëve të Kosovës 2007-2010, Prishtinë: UNFPA, UNICEF dhe OBSH, 2011, fq. 1.

⁵⁴ Po aty, f.2.

⁵⁵ Po aty, f.1.

⁵⁵ Po aty, f.2.

⁵⁶ Ministria e Administratës Publike, *Anketa demografike, sociale dhe e shëndetit riprodhues në Kosovë*, Prishtinë: Republika e Kosovës, 2010, f. xvi-xvii.

⁵⁷ UNICEF në Kosovë, "Vitet e hershme", uebfaqe.

⁵⁸ Diskutime të RrGGK me anëtarët e saj dhe UNFPA, 2014.

Një tjetër çështje e rëndësishme është edukimi seksual i pamjaftueshëm në shkolla. Gjersa kurrikula ekziston, femrat e reja raportojnë se pak mësues japin mësim nga kurrikulat. Kjo është pjesërisht për shkak të normave kulturore që e bëjnë tabu diskutimin e temave të tilla në publik dhe trajnimi i pamjaftueshëm i mësuesve se si t'iu përgjigjen pyetjeve të tilla.⁵⁹ Ndërsa një qasje më e institucionalizuar është e nevojshme, në ndërkohë organizatat e grave kanë punuar për të ngritur njohuritë për sëmundjet seksualisht të transmetueshme midis grupeve të rinjve dhe grupeve të cënueshme.

Qasja e kufizuar në ndihmë të planifikimit familjar dhe kontrceptivët falas ose me kosto të ulët pengojnë të drejtën e grave për të bërë zgjedhje të duhura në lidhje me shëndetin e tyre.⁶⁰ Edhe pse aborti (dhe ndonjëherë edhe aborti selektiv bazuar në gjini)⁶¹ konsiderohet i pranueshëm në mesin e shumë grave të martuara, seksi paramartesor dhe aborti tek gratë e pamartuara janë tema tabu. Kjo ka rezultuar në abortime të pasigurta dhe të braktisjes së fëmijëve nga nënat e reja. Ndërsa vlerat dhe mendimet në lidhje marrëdhënie seksuale paramartesore janë ngadalë duke ndryshuar, veçanërisht në qytete, më shumë vëmendje është e nevojshme për edukimin seksual dhe planifikimin familjar.

RrGGK dhe fushata të ndërgjegjësimit publik të anëtarëve të saj rreth gjirit dhe kancerit ovarian, veçanërisht përpjekjet e Qendrës Kosovare për Luftimin e Kancerit të gjirit Jeta / Vita, kanë rritur ndjeshëm ndërgjegjësimin për këto sëmundje, siç tregohet nga rritja e numrit të grave që kërkojnë kontrollime të rregullta, mamografi dhe vizita gjinekologjike. Ka patur bashkëpunim pozitiv ndërmjet OSHC-ve, i komitetit drejtues të Grave, dhe klinikat publike dhe private, disa prej të cilave kanë ofruar falas vizita për

⁵⁹ Po aty, dhe diskutime me vajzat e reja në pesë komuna.

⁶⁰ Për shembull, UNICEF gjeti se në mes të viteve 2007 dhe 2010, ka pasur një rënie në kontracepsion efektiv dhe një rritje në shtatzëni të padëshiruara, duke rezultuar në më shumë aborteve në sektorin privat (*Përmirësimi i Shëndetit të Grave dhe Fëmijëve të Kosovës 2007-2010*, fq. 1).

⁶¹ Diskutime në mes të anëtareve të RrGGK, 2014.

gratë. Më tej, organizatat e grave kanë punuar për të minuar perceptimet negative të personave që vuajnë nga kanceri, si dhe për përmirësimin e mbështetjes së rrethit për gratë me kancer. Organizatat drejtojnë grupe mbështetëse, këshillim dhe asistencë në qasje të medikamenteve për gratë që vuajnë nga këto sëmundje.

Disa anëtare të RrGGK ofrojnë këshillim për gratë që kanë vuajtur forma të ndryshme të dhunës në baza gjinore, në drejtim të përballjesimit me trauma. RrGGK gjithashtu ka ofruar këshillim për aktivistë të drejtave të grave në nivel individual dhe organizativ, në drejtim të përmirësimit të shëndetit të tyre mental dhe fuqizimin e tyre për të vazhduar punën e tyre të rëndësishme. Kjo ka qenë e rëndësishme në parandalimin e Burnout aktivist dhe duke bërë të mundur aktivistët për të vazhduar mbështetjen e punës për gra dhe vajza që kanë vuajtur dhunën në baza gjinore.

Me mbështetjen e Fondit të Grave të Kosovës, anëtarja e RrGGK-së Jeta – Vita u ka ndihmuar qindra grave të bëjnë grafitë për osteoporozën falas, si dhe ka mobilizuar më shumë se 500 gra në nënshkrimin e një peticioni për të kërkuar që institucionet përkatëse të ofrojnë këtë shërbim pa pagesë në të ardhmen.

Arritjet Kryesore të RrGGK

- Me mbështetjen e RrGGK, rreth 3417 gra kanë pasur qasje në kujdesin shëndetësor që nga viti 2012.

- Jeta-Vita, fituese e grantit nga Fondi i Grave të Kosovës (FGK) të RrGGK, u ka mundësuar qindra grave, kryesisht pensioniste, që të mësojnë lidhur me osteoporozën dhe të përfitojnë kontrolla falas dhe/ose me zbritje për diagnostifikim. Kontrollat u kanë mundësuar grave që të identifikojnë shenja të osteoporozës më herët në mënyrë që ato të mund ta trajtojnë atë.

- Me mbështetjen e RrGGK, rreth 3430 gra dhe vajza janë vetëdijësuar për të drejtat e tyre në e qasjen e kujdesit shëndetësor.

- Vetëdijësimi publik lidhur me kancerin e gjirit është rritur ndjeshëm, pajisjet për mamografitë janë vënë në dispozicion, si dhe qindra gra kanë bërë kontrolla pa pagesë duke u falenderuar avokimit dhe përpjekjeve për ngritje të vetëdijes nga RrGGK dhe anëtarët e saj. Për shembull, me mbështetje nga FGK i RrGGK, Hendifer avokoi me sukses tek autoritetet lokale në komunën e Ferizajt për të kërkuar një pajisje të mamografisë nga Ministria e Shëndetësisë. Ministria ka financuar dy pajisje të tilla.

- Mbështetur nga FGK, Shoqata e të Shurdhërve në Prizren u ka mundësuar grave që të kenë një interpretuese të gjuhës së shenjave gjatë vizitës te gjinekologu. Ndërkohë, Shoqata ka avokuar me sukses tek Komuna të punësojë një përkthyes i cili tani ofron shërbime të interpretimit në Kuvendin Komunal dhe në kuadër të Drejtorisë së Shëndetësisë dy herë në javë, duke ndihmuar gratë në qasjen e kujdesit shëndetësor.

Sfidat Kryesore

- Ndoshta sfida më e madhe për qasjen e grave në kujdesin shëndetësor cilësor është sektori shëndetësor i pa-financuar në Kosovë. Kjo është për shkak të faktit se kujdesi shëndetësor nuk është konsideruar një prioritet në buxhetin e Kosovës. Financimi i pamjaftueshëm çon në burime dhe shërbime të dobëta.
- Një çështje tjetër serioze është mungesa e të dhënave të mbledhura dhe të ruajtura nga Ministria e Shëndetësisë. Të dhënat regjistrohen në librat amzë të shkruara manualisht në vend se në sistemet elektronike dhe shpesh është jo e plotë, gjë që bën monitorimin e epidemive të mundshme shëndetësore dhe cilësinë e ofrimit të shërbimeve shumë të vështira, duke u bazuar edhe nga perspektiva gjinore.
- Edhe pse në vitin 2014, sigurimit shëndetësor publik ende nuk ekziston. Kjo parandalon disa kosovarë nga të qenit në gjendje të përballojnë kujdesin shëndetësor cilësor. Korrupsioni dhe kontrolli i shërbimeve gjithashtu vazhdojnë të ndodhin brenda sistemit shëndetësor.⁶² Duke pasur parasysh qasjen relativisht të kufizuar të grave në punë dhe burime familjare, ato janë më shumë të prekura nga kjo (megjithëse kërkimet e mëtejshme janë të nevojshme).
- Ekzistojnë raportet mbi ngacmimet seksuale dhe diskriminimi gjinor për punëtorët dhe personat që marrin shërbime brenda sistemit shëndetësor por që nuk janë adresuar në mënyrë të përshtatshme.⁶³ Personat Lezbike, biseksualet, dhe transeksualet kanë raportuar të jenë përballur me diskriminim dhe mungesën e njohurive në mesin e mjekëve kur kërkojnë kujdes shëndetësor.
- Normat shoqërore vazhdojnë të parandalojnë disa gra nga qasja në kontrollat vjetore obstetrike gjinekologjike dhe kujdesin antenatal, e cila ndikon negativisht tek nëna dhe foshnja.

⁶² UNDP, Puls i Publik Dokument Veprimi mbi Shëndetësinë në Kosovë: Kënaqshmëria me shërbimet e kujdesit shëndetësor dhe Perceptimit mbi Praninë e Korrupsionit, Prishtinë: UNDP, 2013.

⁶³ Raste të raportuara në RrGGK.

- Gratë me aftësi të kufizuara shpesh përballen me sfida shtesë në qasjen e kujdesit shëndetësor për shkak të lëvizjes së kufizuar, qasjes së kufizuar në hapësirat publike, mjete të pamjaftueshme financiare, dhe të kuptuarit jo adekuat të nevojave të tyre specifike
- Shëndeti i disa grave dhe qasja në kujdesin shëndetësor është gjithashtu i ndikuar nga dhuna në familje.⁶⁴
- Pasi që seksi paramartesor është një temë shoqërore tabu, veçanërisht në mesin e vajzave, prindërit nuk flasin me fëmijët e tyre në lidhje me praktikimin e seksit të sigurt. Nuk ka edukim seksual adekuat në shkolla për të njëjtën arsye. Ka gjithashtu qasje të kufizuar në ndihmën e planifikimit familjar dhe mjete kontraceptive falas apo me kosto të ulët.

Strategjia e RrGGK

Qëllimi afatgjatë i këtij programi është: **Gratë të kenë qasje në kujdes shëndetësor cilësor dhe me kosto të përballueshme**. Përderisa shëndeti riprodhues i grave duket të jetë fokusi i aktiviteteve më të mëdha të zhvillimit, RrGGK konsideron si të rëndësishme mirëqenien e përgjithshme të grave, përtej rolit riprodhues të grave. Në të njëjtën kohë, qasja holistike për shëndetin e grave përfshin shëndetin e nënës dhe atë riprodhues. Andaj, ky program në mënyrë indirekte do të mbështet Kosovën në arritjen e synimeve të përcaktuara në Objektivat e *Zhvillimit të Mijëvjeçarit, Programit shumëvjeçar të veprimit të BE-së për Shëndetin (2014-2020), dhe Strategjinë e Sektorit të Shëndetësisë në Kosovë për vitet 2014-2020.*

Rezultati 3.1. Zyratë publik dhe institucionet shëndetësore të jenë më përgjegjëse në adresimin e shkeljes së të drejtave të grave për kujdes shëndetësor.

Drejt arritjes së këtij qëllimi, veçanërisht për cilësinë e kujdesit shëndetësor, RrGGK do të punojnë me organizatat për të drejtat e grave dhe me qytetarët për ti adresuar zyrtarët përgjegjës për

⁶⁴ RrGGK, *Hulumtim kërkimor mbi nivelin e Dhunës në Baza Gjimore në Kosovë dhe ndikimi i saj në shëndetin riprodhues të grave*, Prishtinë: RrGGK, 2008.

shkelje të të drejtave të grave në kuadër të sistemit të kujdesit shëndetësor dhe në shërbimet e kujdesit shëndetësor. Kjo do të rezultojë nga një seri e rezultateve të ndërlidhura.

Rezultatet e Pritura 3.1.1. Kapacitetet e grupeve për të drejtat e grave për të dokumentuar shkeljen e të drejtave të grave në kujdesin e përmirësuar shëndetësor. Ekziston një informacioni i dokumentuar mirë i kufizuar në lidhje me rastet e diskriminimit gjinor brenda sektorit të shëndetësisë, edhe pse RrGGK ka marrë disa raporte të një diskriminimi të tillë në mënyrë informale. Identifikimi i rasteve të veçanta të diskriminimit dhe dokumentimi në mënyrë adekuate i shkeljeve të të drejtave është i rëndësishëm për identifikimin dhe adresimin e pengesave të grave në qasje në kujdes shëndetësor cilësor. Drejt këtij rezultati, RrGGK do të angazhojë ekspertë në trajnim dhe mentorim të anëtarëve të RrGGK për të dokumentuar shkeljen e të drejtave të grave.

Rezultatet e Pritura 3.1.2. Të ketë hulumtim për dokumentimin e shkeljes së të drejtave të grave në kujdes shëndetësor.RrGGK do të mbështes grupet e të drejtave të grave në monitorimin e cilësisë së kujdesit shëndetësor dhe dokumentimin e shkeljeve të të drejtës së grave për kujdes shëndetësor, duke përfshirë diskriminimin gjinor, korrupsionin, keqpërdorimet dhe ngacmimin seksual. RrGGK do të punojë me organizatat anëtare të saj që të grumbulloj dokumentacionin e shkeljeve të të drejtave në një publikim dhe të bashkëpunojnë me grupet e të drejtave të grave, institucionet, ekspertët, dhe partnerët tjerë në formulimin e rekomandimeve konkrete drejt adresimit të shkeljeve të drejtave. Kjo do të synojë të kontribuojë në përmirësimin e qasjes së grave në kujdes shëndetësor cilësor.

Rezultatet e Pritura 3.1.3. Më shumë zyrtarë publik, gra, vajza dhe burra janë në dijeni për të drejtën e grave për kujdes shëndetësor dhe shkeljet e të drejtave të tyre. Bazuar në rezultatet e hulumtimit (Rezultatet e pritshme 3.1.2.), RrGGK dhe anëtarët e saj do të takohen me zyrtarët përgjegjës për të avokuar që të adresojnë çështjet e identifikuara nëpërmjet hulumtimit. RrGGK

dhe anëtarët e saj do të organizojnë një fushatë vetëdijësimi për të siguruar se publiku është i informuar për të drejtat e tyre dhe rekomandimet e raportit. RrGGK mund të vendos për të përdorur metoda si çështje gjyqësore apo raste të poshtërimit publik si metoda për të bërë zyrtarët përgjegjës nëse përpjekjet fillestare për avokim nuk kanë sukses. Taktikat e hulumtimit të RrGGK, për rritjen e ndërgjegjësimit, avokatisë dhe çështjeve gjyqësore do të bëjnë institucionet shëndetësore më të përgjegjshme në adresimin e shkeljeve të të drejtave. Në të njëjtën kohë, këto veprime do të kontribuojnë në përmirësimin e sistemit shëndetësor, duke siguruar qasje më të mirë ndaj kujdesit shëndetësor cilësor, si dhe shëndet më të mirë në përgjithsi.

Rezultati 3.2. Më tepër gra të kenë qasje në kujdes shëndetësor cilësor.

Gjithashtu për arritjen e qëllimit të këtij programi, RrGGK do të mbështesë më shumë gra që të kenë qasje kujdes shëndetësor cilësor. RrGGK dhe anëtarët e saj do të punojë drejt sigurimit se qasja e grave në shërbime kujdesit shëndetësor cilësor të jetë e institucionalizuar dhe e qëndrueshme.

Rezultatet e Pritura 3.2.1. Gratë dhe vajzat më të vetëdijshme për të drejtën e tyre për kujdes shëndetësor dhe për rëndësinë e qasjes në kujdesin shëndetësor. Ndërgjegjësimi për të drejtat dhe rëndësinë e kujdesit parandalues është një parakusht për gratë për qasje në kujdes shëndetësor cilësor. Prandaj, përmes Fondit të Grave të Kosovës, RrGGK do të mbështesë ngritjen e vetëdijes dhe avokimit të organizatave anëtare që më shumë gra të kenë qasje në kujdes shëndetësor cilësor. Ngritja e vetëdijes mund të përqendrohet në rëndësinë kontrolleve të rregullta shëndetësore drejt parandalimit, të drejtat e tyre në bazë të kuadrit të ri ligjor, si të zbulojnë shenjat e kancerit, si dhe rëndësinë e diagnostikimit të osteoporozës. Anëtarët e RrGGK do të synojë personat të cilët nuk kanë qasje në informata të tilla, duke përfshirë këtu veçanërisht në zonat rurale dhe disa grupe etnike minoritare.

Rezultatet e Pritura 3.2.2. Më shumë gra të avokojnë për të drejtat e tyre për kujdes shëndetësor cilësor. Lidhur me ndërgjegjësimin, nëpërmjet Fondit të Grave të Kosovës, RrGGK do të mbështesë përpjekjet e anëtarë ve për të përfshirë më shumë gra në avokimin për të drejtën e tyre për kujdes shëndetësor cilësor, sidomos kur janë shkelur të drejtat e tilla dhe / ose për institucionet për të adresuar çështjet që kanë minuar qasjen e grave në kujdes shëndetësor cilësor. Iniciativat avokimit mund të përfshijnë, për shembull, avokim për institucionet për të mbledhur dhe për të ruajtur të dhënat më mirë; për të sigurim shëndetësor që do të zbatohet dhe do të ketë qasje për të gjithë, duke përfshirë edhe gratë që punojnë në shtëpi; për financim më të mirë nga shteti për kujdesin shëndetësor; për monitorim më të mirë të klinikave private shëndetësore; dhe kundër privatizimit të kujdesit shëndetësor publik.⁶⁵

Grupet e Interesit

Grupi i synuar dhe përfituesit kryesorë do të jenë gratë kosovare, veçanërisht ato me qasje të kufizuar në shërbime të kujdesit shëndetësor cilësor. Një grup tjetër i synuar dhe përfitues potencial primar do të jenë zyrtarët brenda institucioneve shëndetësore kapacitetet e të cilëve mund të rriten duke ndjekur rritjen e ndërgjegjësimit dhe përpjekjet avokuese. Përfituesit sekondar do të përfshijë të gjithë kosovarët, të cilët do të përfitojnë nga përmirësimet në sistemin e kujdesit shëndetësor.

Organizatat anëtare të RrGGK-së do të jenë partnerët kryesorë në zbatimin e këtyre përpjekjeve. RrGGK gjithashtu do të kërkojë që të bashkëpunojnë dhe koordinojnë me akterë të tjerë të fokusuar në këtë sektor, duke përfshirë UNFPA, Organizata Botërore e Shëndetësisë, UNICEF-i, Aleanca Amerikane Ndërkombëtare e Shëndetësisë (AANS), Qeveria e Luksemburgut, Banka Botërore, Universiteti i Prishtinës Programi për Studime gjinore dhe hulumtuese, Kolegji Dartmouth, Institucionet e Kosovës të shëndetit publik, punëtorët shëndetësor dhe qytetarët të cilët mund të mbështesin përpjekjet e RrGGK-së për avokim në këtë fushë.

⁶⁵ Këto kanë qenë çështjet e identifikuara nga anëtarët e RrGGK gjatë procesit të hartimit të kësaj strategjie, edhe pse hulumtimi do t'i trajtojë edhe më tej.

Programi kundër Dhunës në Baza Gjinore

Ligjet, Politikat dhe Mekanizmat Institucional

- Konventa e OKB në Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit kundër Grave (KEDKG) të Rekomandimi 19 i Dhunës kundër Grave e ka vendosur parimin e përgjegjësisë së shtetit për të marrë masa adekuate për të luftuar të gjitha format e dhunës në baza gjinore, duke përfshirë dhunën në familje, dhunën seksuale, abuzimi psikologjik, shfrytëzimi i grave (veçanërisht trafikimi), ngacmimet seksuale, dhe sterilizimi i detyruar.⁶⁶

⁶⁶ Konventa e OKB-së për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave, Kombet e Bashkuara, 1979.

- Deklarata e Parimeve Kryesore për Drejtësi ndaj Viktimave të Krimit dhe Abuzimit të Pushtetit e OKB e ka caktuar bazën për intervenim dhe standardet për autoritetet për t'iu përgjigjur rasteve të dhunës familjare.⁶⁷ Këto masa u sigurojnë viktimave: përfaqësim gjyqësor; informata mbi procesin gjyqësor; dëmtshpërblim gjyqësor ndaj dhunës së pësuar; mbështetje psikologjike dhe mjekësore; strehim dhe ndihmë.
- Rezoluta 1325 e Këshillit të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara, për Gratë, Paqen dhe Sigurinë thërret për mbrojtje nga dhuna seksuale gjatë luftërave. Indikatorët e Sekretarit të Përgjithshëm të OKB parashohin drejtësi për krimet e këtij lloji.
- Konventa në Parandalimin dhe Luftimin e Dhunës në Familje dhe Dhunës kundër Grave e Këshillit të Europës ka një definicion të gjërë të dhunës në familje.⁶⁸ Ajo e kriminalizon abuzimin psikologjik, edhe pse ligjet e Kosovës nuk e bëjnë këtë.
- Kodi Penal i Kosovës (KPK)⁶⁹ dhe Kodi i Procedurës Penale të Kosovës (KPPK)⁷⁰ përfshin një numër të veprave penale të kryera në marrëdhëniet e brendshme familjare që mund të konsiderohen si dhunë familjare. Ato përmbajnë dispozita rreth formave të tjera të dhunës ndaj grave, si p.sh përdhunimi (gjithashtu dhunimi i të miturës), dhunës seksuale, trafikimi, dhe forma të tjera të shfrytëzimit seksual.
- Ligji për Mbrojtjen kundër Dhunës në Familje synon në parandalimin e dhunës, mbrojtjen e viktimave, trajtimin e kryerësve, dhe zbutjen e pasojave të dhunës në familje.⁷¹

⁶⁷ Asambleja Gjenerale e Kombeve të Bashkuara, *Deklarata e KB-së për Parimet Bazë për Drejtësi të Viktimave të Krimit dhe Abuzimit të Pushtetit*, A / RES / 40/34, 1985.

⁶⁸ Këshilli i Evropës, Konventa për Parandalimin dhe Luftimin e Dhunës ndaj Grave dhe Dhunës në Familje, CETS Nr. 210, 2011.

⁶⁹ Kuvendi i Republikës së Kosovës, *Kodi Penal i Kosovës*. 2013, Nr 04 / L-082.

⁷⁰ Kuvendi i Republikës së Kosovës, *Kodi i Procedurës penale të Kosovës*. 2013. Nr. 04/L-123.

⁷¹ Kuvendi i Republikës së Kosovës, *Ligji për Mbrojtjen nga Dhuna Familjare*, Ligji nr. 03 / L-182, 2010.

- Ligji për Parandalimin dhe Luftën kundër Trafikimit të Qenieve Njerëzore dhe Mbrojtja e Viktimave të Trafikimit (2013) shërben për të adresuar këtë problem dhe pasojat e saj.⁷²
- Ligji për Statusin dhe të Drejtat e dëshmorëve, invalidëve, veteranëve, pjesëtarëve të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, Viktimave Civile të Luftës dhe Familjet e tyre u ndryshua në 2014 për të përfshirë gratë viktimat të dhunës seksuale si të mbijetuara civile të luftës.⁷³
- Ligji Kundër - Diskriminimit ndalon diskriminimin dhe ngacmimet, duke përfshirë sjelljen e padëshiruar seksuale dhe psikologjike që shkel dinjitetin e një personi.⁷⁴
- Ligji për Barazi Gjinore thekson se ngacmimi seksual përbën diskriminim gjinor; dhe ndalon ngacmimin seksual në vendin e punës.⁷⁵
- Ligji mbi Shërbimet Sociale dhe Familjare përfshin dispozita për të ndihmuar personat në nevojë, si p.sh personat që kanë vuajtur dhunën në familje apo trafikim të qenieve njerëzore.⁷⁶
- Plani Kombëtar i Veprimit (PKV) për Zbatimin e Rezolutës 1325 të Këshillit të Sigurimit të OKB-së për Gratë, Paqen dhe Sigurinë përcakton planin për zbatimin e kësaj Rezolute në Kosovë.⁷⁷
- Strategjia Kombëtare dhe Plani i Veprimit kundër Trafikimit të Qenieve Njerëzore 2011-2014 ka për qëllim të koordinojë luftën kundër trafikimit.
- Programi Kombëtar mbi Mbrojtjen kundër Dhunës në Familje (2011-2014) synon të adresojë mungesën paraprake të

⁷² Kuvendi i Republikës së Kosovës, *Ligjin për Parandalimin dhe Luftimin e Trafikimit të Qenieve Njerëzore dhe Mbrojtjen e Viktimave të Trafikimit*, 2013, Ligji nr. 04 / L-218.

⁷³ Kuvendi i Republikës së Kosovës, *Rreth Statusit dhe të Drejtat e Dëshmorëve, Invalidëve, Veteranëve, Pjesëtarëve të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, Viktimave Civile të Luftës dhe Familjeve të tyre*, Ligji nr. 2011/4-L-061 2014.

⁷⁴ Kuvendi i Kosovës dhe UNMIK-ut, *Ligji Kundër - Diskriminimit*, Ligji nr. 2004/3.

⁷⁵ Kuvendi i Kosovës dhe UNMIK-ut, *Ligji për Barazi Gjinore*, Ligji nr. 2004/2.

⁷⁶ Kuvendi i Kosovës dhe UNMIK-ut, *Ligji mbi Shërbimet Sociale dhe Familjare*, Ligji nr. 02 / L-17.

⁷⁷ E aprovuar me Vendimin Nr. 09/168, 29 Janar 2014. Rezoluta e Këshillit të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara 1325, 2000.

koordinimit ndërmjet institucioneve të cilat duhet ti zgjidhin rastet e dhunës në familje.

- Procedurat Standarde Operative (PSO) ofrojnë një kornizë mjaft gjithëpërfshirëse për 1) t'iu përgjigjur raporteve të dhunës familjare; dhe 2) marrjen e masave anti-trafik.
- Policia e Kosovës ka Njësitë e Hetimit të Dhunës Familjare në çdo stacion me dy oficerë të trajnuar mbi dhunën në familje (një grua dhe një burrë) të gatshëm në telefon 24/7.
- Këshilli Kombëtar i Presidentit për të mbijetuarit e Dhunës Seksuale gjatë Luftës nxit reagimin ndërministror për të mbijetuarit që asistojnë.

Situata

Dhuna me bazë gjinore është çdo formë e dhunës psikologjike apo fizike e bërë kundër një personi në bazë të gjinisë së tij ose të saj. Egzistojnë disa forma të dhunës me bazë gjinore. Në Kosovë, ndër format më të përhapura është dhuna në familje. Sipas rezultateve të hulumtimit të bërë në vitin 2008 nga RrGGK, 46.4% e grave (dhe 39.6 % e burrave) kanë përjetuar dhunë në familje një herë në jetën e tyre.⁷⁸ Gratë, personat në zonat rurale, me nivele të ulëta të arsimit, të cilat marrin asistencë sociale, të cilat kanë të ardhura më të ulëta, dhe / ose janë të papunë kanë tendencë të jenë më të madhe të vuajnë dhunën.⁷⁹ Puls i Publik mbi Gjininë i vitit 2014 i UNDP-së ka gjetur se afërsisht 22% e grave të martuara raportuan të kenë përjetuar dhunën në familje (përfshirë abuzimin psikologjik).⁸⁰ Nga 1087 raste të dhunës në familje të raportuara në polici në 2013, 80% e viktimave ishin gra.⁸¹ Krimet më të shpeshta në lidhje me dhunën në familje të raportuara në polici përfshijnë frikësimin, lëndim të lehtë trupor, dhe sulmin fizik. Nga 1021 raste të njohura nga policia e Kosovës në 2012, 902 rezultuan në akuza penale duke u ndjekur.⁸²

⁷⁸ Farnsworth, Nicole dhe Ariana Qosaj-Mustafa për RrGGK, *Siguria fillon në shtëpi*, Prishtinë: Agjencia për Barazi Gjinore, 2008, f. 2.

⁷⁹ RrGGK, *Siguria fillon në shtëpi*, f. 2; Puls i Publik UNDP për Gratë, f. 39.

⁸⁰ UNDP, Puls i Publik mbi Gjininë, Prishtinë: UNDP, 2014, f. 37.

⁸¹ Policia e Kosovës 2014; përshtatur nga ekipi hulumtues i RrGGK.

⁸² Ibid.

Pavarësisht përparimit, shumë çështje ende mbetin rreth qasjes në drejtësi për personat që kanë pësuar dhunë në familje. Sipas hulumtimit paraparak disa nga çështjet janë: vonesat në lëshimin e urdhrave mbrojtëse, dënime të buta për shkelësit që e përsëritin krimin, dënimin minimal për ata që shkelin urdhrat e mbrojtjes, përndjekje të pamjaftueshme penale për krimet si lëndimet e lehta trupore, dhe në përgjithësi dënimet e shkurtra për kryerësit e dhunës në familje.⁸³ Përveç kësaj, për shkak të faktorëve si p.sh stigmat shoqërore dhe shqetësimeve për hakmarrje, gratë shpesh kanë frikë të dëshmojnë në gjyq në lidhje me përvojat e tyre.⁸⁴ Strehimore për gratë dhe fëmijët që kanë vuajtur dhunën me bazë gjinore ekzistojnë në Kosovë. Shumica janë organizatat anëtare të RrGGK. Nuk ekzistojnë strehimore për djemtë mbi moshën 12 apo burrave që kanë përjetuar dhunë.⁸⁵

Në mbështetje të familjes së Diana Kastratit, e cila u vra nga ish-burri i saj në Prishtinë në vitin 2013, RrGGK bashkëpunoi me akterët tjerë për të kritikuar gjykatat që nuk arritën të nxjerrin një urdhër-mbrojtje në kohë. Avokimi i shoqëruar me punën e akterëve të tjerë çoi në Gjykatën Kushtetuese të Kosovës rastin KI 41/12 ne mes të Gëzim dhe Makfire Kastrati me Gjykatën Komunale në Prishtinë dhe Këshillin Gjyqësor të Kosovës.

⁸³ Shih: Qosaj-Mustafa, Ariana dhe Nicole Farnsworth për RrGGK, Më shumë se "Fjalë në Letër"? Reagimi i Ofruesve të Drejtësisë për Dhunës në Familje në Kosovë, Prishtinë: UNDP, 2009.

⁸⁴ Intervistë me policinë komunale, Shkurt 2014, të kryer për Profilin Gjinor të Vendit.

⁸⁵ NTFF i "debatit publik mbi Trafikimin e Qenieve Njerëzore", 17 tetor 2013.

Dhuna seksuale, e cila mund të ndodhë brenda apo jashtë marrëdhënieve familjare, është një njollë e Kosovës. Ekziston njohuri e pamjaftueshme se dhuna seksuale mund të ndodhë në mes të bashkëshortëve. Mungesa e njohurive së bashku me një frikë nga njollosja do të thotë se rastet e dhunës seksuale janë raportuar rrallë. Asnjë rast i dhunës seksuale dhe asnjë rast përdhunimi nuk është raportuar në polici në vitin 2013. Përvoja e RrGGK-së sugjeron se numri i incidenteve është shumë më i lartë.⁸⁶ Policia rajonale kanë përgjegjësi për të hetuar dhunimin duke ofruar trajtim mjekësor.⁸⁷ Megjithatë, institucionet janë të trajnuar në mënyrë joadekuatë për të zbuluar dhunën seksuale brenda marrëdhënieve familjare.

Një formë tjetër e dhunës seksuale është ajo e kryer ndaj grave gjatë luftës në Kosovë. Dhuna seksuale, duke përfshirë përdhunimin, është përdorur si një armë lufte kundër civilëve.⁸⁸ Kjo përfshinte lënia shtatëzanë dhunshëm të grave nga forcat serbe, e cila është përdorur si një taktikë e spastrimit etnik.⁸⁹ Në përgjithësi, burimet e ndryshme kanë vlerësuar se prej 10 deri 45 mijë gra u përdhunuan gjatë luftës.⁹⁰ Dhuna seksuale gjithashtu është raportuar të jetë ushtruar ndaj burrave dhe djemve, edhe pse kjo ka qenë më pak e folur në publik. Nuk ka asnjë person i vetëm i dënuar për kryerjen e këtij krimi në Kosovë.⁹¹ Gratë që kanë vuajtur dhunën seksuale gjatë luftës përballen me vështirësi të

⁸⁶ RrGGK, *Siguria Fillon në Shtëpi*.

⁸⁷ Intervistë me policinë, shkurt 2014, duke kryer për Profilin Gjinnor të Vendit.

⁸⁸ Shih Human Rights Watch (HRW), *Shkeljet e të Drejtës Njerëzore në Kosovë*, SHBA: HRW, 1998; HRW, *Një Javë Tmerri në Drenicë: Shkeljet e të Drejtës Njerëzore në Kosovë*, SHBA: HRW, 1999; OSBE, *Kosovë / Kosova: Siç shihet, si tha, Pjesa III*; UNFPA, *Dhuna Gjimore në Kosovë*, Prishtinë: UNFPA, 2005, f. 6; dhe Chris Corrin, "Situata post-konfliktuale në Kosovë" në *Nëse jo tani, kur?*, 2001, f. 93.

⁸⁹ HRW, *Kosova: Dhunimi si armë e spastrimit etnik*; OSCE, *Kosovë / Kosova, siç shihet, si tha*; Coomaraswamy, para. 82; Corrin, "Situata post-konfliktuale në Kosovë," f. 93; dhe UNIFEM, f. 62.

⁹⁰ Hartuar nga Farnsworth, Nicole për RrGGK, *Hulumtim Kërkimor mbi Shkallën e Dhunës me Bazë Gjimore në Kosovë dhe Ndikimi i saj në Shëndetin riprodhues të grave*, RrGGK, Prishtinë: 2008.

⁹¹ Shih RrGGK, *1325 Fakte & Fabula*, Prishtinë: RrGGK, 2011.

qëndrojnë në izolim, trauma të patrajuara, sëmundjet fizike, dhe varfëri.⁹²

Forca e madhe ushtarake “paqeruajtëse” në Kosovë menjëherë pas luftës ka krijuar një kërkesë për shërbime seksuale e cila çoi në një rritje të trafikimit, veçanërisht të grave dhe vajzave.⁹³ Trafikimi për shfrytëzim seksual duket se ka rënë që prej vitit 2002. Policia identifikoi 52 raste në vitin 2013, kryesisht duke përfshirë kosovarë të trafikuar brenda. Njëzet e katër persona të trafikuar ishin të mitura (të moshës 14-17), dhe 13 ishin të moshës ndërmjet 18 dhe 22. Policia arrestoi 91 persona të dyshuar për trafikim, 35 që lejonin prostitucionin, si dhe 26 për prostitucion në vitin 2013.⁹⁴ Kërkesa për shërbime seksuale nuk ka marrë vëmendjen e mjaftueshme publike në Kosovë. Pabarazitë gjinore që mbështesin dhe potencialisht kontribuojnë në prostitucion gjithashtu janë diskutuar pak.

Ngacmimi seksual në vendin e punës, shkollat, universitetet, si dhe institucionet publike janë raportuar te RrGGK. Një studim i Qendrës për Studime Gjinore të Kosovës i 2010 gjeti se 16.6% e nëpunësve civilë kishin përjetuar ngacmime seksuale të paktën një herë gjatë karrierës së tyre.⁹⁵ Fokus grupet që janë mbajtur në Universitetin e Prishtinës kanë sugjeruar se ngacmimi seksual është me sa duket i përhapur, por jo i raportuar sa duhet. Edhe kur është raportuar, është injoruar.

Dhuna në baza gjinore të personave LGBT për shkak të orientimit të tyre seksual është gjithashtu shqetësuese. Edhe pse Ligji Kushtetutës dhe Ligji Anti-Diskriminim e adresojnë diskriminimin seksual, përgjigjet institucionale dhe mekanizmat e raportimit mbeten të dobëta.⁹⁶ Shumë persona LGBT kanë qenë subjekt i

⁹² Diskutimet Anëtareve të RrGGK me femra.

⁹³ RrGGK, *1325 Fakte & Fabula*.

⁹⁴ Intervistë me Koordinatorin Kombëtar Anti-Trafikim, 2014.

⁹⁵ Demolli, Luljeta për QKSGJ, *Perceptimet e shërbyesve civilë Lidhur me ngacmimin seksual në vendin e punës, Prishtinë*: QKSGJ, 2010, f. 10.

⁹⁶ Intervistat e RrGGK, 2014.

ngacmimeve verbale dhe dhunës fizike.⁹⁷ Me sa duket përceptimet e përhapura negative publike rreth personave me LGBT sugjerojnë nevojën për rritjen e mëtejshëm të ndërgjegjësimit në lidhje me të drejtat e komunitetit LGBT.

Siguria e përgjithshme e grave dhe burrave ngre disa fusha të tjera për shqetësim. Rezoluta 1325 bën thirrje për sigurinë e grave dhe vajzave në situatat post-konfliktuale. Megjithatë, në infrastrukturën e dobët në Kosovë, të tilla si ndriçimi i pamjaftueshëm i vendeve publike gjatë natës, mund të sigurojë një mjedis të përshtatshëm për dhunën me bazë gjinore. Grupet Lokale të Veprimit dhe Këshillat e Sigurisë në Bashkësi kanë iniciuar disa projekte për të adresuar çështje të tilla, duke përfshirë shtimin e dritave në rrugë dhe të marrë parasysh faktorë të tillë si vajzat dhe gratë duhet të udhëtojnë për punë dhe shkollë. Gratë në veri të Kosovës mund të përballen me shqetësime të tjera të sigurisë si rezultat i sundimit të dobët të ligjit dhe mosmarrëveshjet mbi kompetencat institucionale mes Kosovës dhe Serbisë, së bashku me gjendjen e përgjithshme të pasigurisë atje.⁹⁸

RrGGK ka organizuar disa fushata kombëtare që kanë zvogëluar paragjykimet ndaj personave të cilët kanë vuajtur nga dhuna me bazë gjinore dhe ka inkurajuar njerëzit për të raportuar dhunën, duke e bartur atë nga një çështje private në një çështje shumë publike. Puna e RrGGK-së në lidhje me këtë program në vitet e mëparshme ka dëshmuar në disa rezultate (shih kutinë).

⁹⁷ Shih: Nisma e të Rinjve për të Drejtat e Njeriut (YIHR) dhe Qendra për Zhvillimin Social Group, *Liri dhe Mbrotje për lezbiket, homoseksualët, Bisexuals and transjinoret në Kosovë*, Prishtinë: YIHR, 2013; Savić, Marija për Fondin Heartefact, *LGBT Invisible: Raport mbi pozitën e komunitetit LGBT në Kosovë*, Beograd: Fondi Heartefact, janar 2013; Huygens, Pierre, Eva Marn, dhe Nenad Maksimović, *Gjendja dhe Analiza Përgjigje: Vulnerability LGBT në Kosovë në vitin 2012: Në emër të "Traditës"*, 2013; Libertas, *Anketa mbi qëndrimet e shoqërisë kosovare ndaj homoseksualitetit: hulumtim sasior dhe cilësor mbi opinionet e qytetarëve të Kosovës*, Prishtinë: Libertas, 2012; Parlamenti Evropian gjithashtu ka shprehur shqetësimin lidhur me diskriminimin në bazë të orientimit seksual në Rezolutën e tij 29 mars 2012 Më Procesin e Integritimit Evropian të Kosovës, 2011/2885 (RSP), paragrafi 38.

⁹⁸ Intervista, Shkurt 2014, e kryer për *Profilin Gjinor i Vendit*.

Arritjet Kryesore të RrGGK

- RrGGK ka bashkëpunuar me ekspertët dhe anëtarët e saj për të siguruar të dhëna dhe për të punuar për miratimin e shumicës së ligjeve dhe politikave të lartpërmendura drejt adresimit të dhunës në baza gjinore në Kosovë.
- Në bashkëpunim të ngushtë me Agjencinë për Barazi Gjinore dhe UNDP-së, RrGGK ka kryer sondazhin kombëtar të parë për dhunën në familje, për të mbledhur të dhëna të rëndësishme bazë që informojnë komizën e re ligjore të Kosovës. Monitorimi i performancës së institucioneve sugjeron se RrGGK ka kontribuar në përmirësimin e zbatimit të ligjeve dhe politikave ekzistuese që lidhen me dhunën në familje dhe trafikimin.
- RrGGK ka përkrahur themelimin e Koalicionit të Strehimoreve, e cila tani funksionon si një entitet i pavarur. RrGGK ka mbështetur strehimoret duke avokuar me sukses për financim të qeverisë për të mbështetur ofrimin e shërbimeve të strehimoreve.
- RrGGK dhe anëtarët e saj kanë zgjeruar kapacitetet e policisë, si dhe të sigurisë dhe forcat vendore dhe ndërkombëtare paqeruajtëse, në mënyra të përshtatshme për të bashkëvepruar me gratë që kanë përjetuar dhunë në baza gjinore.
- Përmes një demonstrate të 8 marsit 2013, RrGGK ka sjellë vëmendjen e publikut rreth mungesës së respektit, shërbimet, dhe ndihmën për gratë që kanë vuajtur dhunë seksuale gjatë luftës. Kjo çoi në dispozitat e reja ligjore për mbrojtjen e tyre. RrGGK gjithashtu mbështeti krijimin e Këshillit Kombëtar të Presidentit për të mbijetuarit e dhunës seksuale gjatë Luftës.
- RrGGK ka mbështetur përmirësimin e koordinimit ndërmjet aktorëve të ndryshëm lokalë dhe ndërkombëtarë që punojnë në çështjet e trafikimit dhe dhunës në familje. Kjo përfshinte avokimin për koordinatorët kombëtarë për dhunën në familje dhe të trafikimit, respektivisht, të cilat kanë qenë të emëruar dhe kanë filluar monitorimin dhe raportimin mbi zbatimin e ligjeve dhe të politikave ekzistuese.
- Me mbështetjen e RrGGK-së, së paku 520 qytetarë, duke përfshirë edhe meshkujt, janë më hollësisht të informuar në lidhje me dhunën në familje dhe trafikimit.

Sfidat Kryesore

Korniza ligjore dhe institucionale për adresimin e dhunës në baza gjinore është mjaft gjithëpërfshirëse, dhe ka shenja premtuese të rritjes së koordinimit mes organizatave dhe institucioneve përgjegjëse. Megjithatë, disa sfida mbeten të lidhura me normat shoqërore dhe zbatimin e kuadrit ligjor:

- Individët shpesh ia atribuojnë dhunën në familje situatës së vështirë ekonomike, papunësisë, alkoolit, traumat nga lufta, si dhe mungesa e arsimit. Kjo lejon për një justifikim të dhunës dhe dekurajon njerëzit nga raportimi i dhunës në polici.⁹⁹
- Martesat zakonisht përfundojnë në divorc nëse dhuna është raportuar, dhe shumë gra nuk kanë burime të mjaftueshme financiare për të mbështetur veten pas divorcit.¹⁰⁰ Gjendja relativisht e dobët financiare e grave është një arsye e zakonshme, sipas të cilit gjykatat ia japin kujdestarinë e fëmijës dhunuesit mashkullor; gjendja ekonomike e mashkullit si konsideratë ka përparësi për mirëqenien fizike dhe psikologjike të fëmijës. Dhënien e kujdestarisë fëmijës për kryesisht mund të jetë për fëmijët një rrezik i madh i dhunës dhe të ndikojë te gratë për të mos raportuar dhunën në familje.¹⁰¹
- Vonesat mbeten në kuadër të sistemit gjyqësor në dorëzimin e vendimeve dhe lëshimin e urdhrave të mbrojtjes në kuadër të kornizës ligjore të nevojshme kohore.¹⁰²
- Perceptimet patriarkale të ngulitura në shoqëri mund të ndikojnë negativisht opinionet gjyqësore dhe në rrjedhën e procedurës.¹⁰³ Gjykatat dhe avokatët preferojnë pajtimin, por kthimi i viktimave në vendbanimet e tyre të mëparshme, shpesh ka rezultuar joefektive. Vlerësohet se 80% e njerëzve (kryesisht gratë) që vuajnë nga dhuna pas kthimit në familje në të njëjtën shtëpi pas kohës së kaluar në një strehimore.

⁹⁹ UNDP, Pulsit Publik Gjinore, f. 39; RrGGK, Siguria fillon në shtëpi, f. 16-22.

¹⁰⁰ Për më shumë informacion, shih RrGGK, Më shumë se "Fjalë në Letër" Reagimi i Ofruesve të Drejtësisë për Dhunën në Familje në Kosovë, Prishtinë: RrGGK, 2009.

¹⁰¹ *Siguria fillon në shtëpi*, f. 85.

¹⁰² *Studimi gjinor në Kosovë*, p. 18; *Siguria fillon në shtëpi*, f. 82.

¹⁰³ RrGGK, Më shumë se "Fjalë në Letër", F. 29.

Opcionet alternative afatgjata nuk i kemi.¹⁰⁴ Qasja e pamjaftueshme në drejtësi, si dhe të drejtësisë joefektive dhe joefikase për krimet e kryera kontribuon në përsëritjen e dhunës.¹⁰⁵

- Mbështetja financiare që strehimoret marrin nga shteti është e pamjaftueshme për të mbuluar të gjitha shpenzimet e tyre dhe strehimoret mbështeten në donatorët ndërkombëtarë për mbështetje shtesë.¹⁰⁶ Cilësia e shërbimeve të ofruara nga strehimoret mbetet e dobët dhe procesi i licencimit zyrtarisht të strehimoreve dhe pjesëtarëve të stafit të tyre si ofrues të shërbimeve profesionale ka mbetur ende për t'u përfunduar nga MPMS-ja. Kosova vazhdon të mos ketë sisteme të mjaftueshme rehabilitim dhe ri-integrit.¹⁰⁷
- Ekziston komunikimi i pamjaftueshëm në mes të gjykatave dhe policisë. Gjykatat rrallë ndërhyjnë kur urdhrat e mbrojtjes janë shkelur dhe / ose ushqimi nuk është paguar. Shpesh ka vonesa, mungesa të urgjencës dhe mos përfundim të punëve. Edhe pse kjo është përmirësuar që nga themelimi i Koordinatorit Kombëtar në 2013, ajo mbetet një problem.¹⁰⁸
- Disa prokurorë nuk kanë njohuri në lidhje me rregulloret e dhunës në familje. Përveç kësaj, mungesa e një sistemi funksional për mbrojtjen e dëshmitarëve mund të parandalojë viktimat apo dëshmitarët të raportojnë dhe dëshmojnë rastet e dhunës me bazë gjinore. Më tej, tarifat ligjore janë shpesh penguese, dhe vazhdimi i ndihmës juridike falas është jetik.¹⁰⁹
- Urdhrat e mbrojtjes janë konsideruar zakonisht një zëvendësim për fillimin e procedurës penale, edhe pse krimet e kryera në kuadër të një marrëdhënieje në familje duhet të ndiqen penalisht (automatikisht) ex officio.¹¹⁰

¹⁰⁴ Po aty, f. 19.

¹⁰⁵ RrGGK, *Më shumë se "Fjalë në Letër?"*, f. 6.

¹⁰⁶ Për më shumë informacion, shih Farnsworth et al. për RrGGK, *Me Cfarë Kosto? Buxhetimi për implementimin e kornizës ligjore kundër dhunës në familje në Kosovë*, 2012.

¹⁰⁷ *Studimi gjinor në Kosovë*, f. 19.

¹⁰⁸ Intervistat me policinë dhe gjyqtarët në Gjakovë, 2014, zhvilluar për *Profilin Gjinor i Vendit*.

¹⁰⁹ Farnsworth et al. për RrGGK. *Në Cfarë Kosto? Buxhetimi për implementimin e kornizës ligjore kundër dhunës në familje në Kosovë*, 2012.

¹¹⁰ RrGGK, *Më Shumë se "Fjalë në Letër?"*, f. 6.

- Shërbimet e ofruara nga policia, gjykatësit dhe prokurorët mund të përmirësohen më tej, duke përfshirë më shumë trajnim nëpërmjet Këshillit Gjyqësor të Kosovës dhe Këshillit Prokurorial të Kosovës.¹¹¹
- Përdhunimi nuk raportohet, veçanërisht në marrëdhëniet e brendshme, ku ende nuk është konsideruar si një krim, pavarësisht nga fakti se ajo është përcaktuar si një krim me ligj.
- Ngacmimi seksual duket të jetë një çështje serioze në institucionet publike, Universiteti i Prishtinës, bizneseve dhe shoqërisë në përgjithësi. Pak përpjekje janë ndërmarrë për të trajtuar atë, pak njerëz raportojnë atë, veçanërisht për shkak të situatës ekonomike dhe frika nga humbja e vendit të punës së tyre.
- Nuk ka pasur drejtësi për krimet me bazë gjinore të kryera gjatë luftës në Kosovë. Gratë që kanë vuajtur dhunën në baza gjinore kanë nevojë për mbështetje të vazhdueshme në drejtim të rehabilitimit dhe riintegrit.

Strategjia e RrGGK

Duke marrë parasysh këto sfida, qëllimi afatgjatë i këtij programi është: Gratë dhe vajzat të jetojnë një jetë të lirë nga dhuna me bazë gjinore. Rezultatet e pritura dhe rezultatet drejt këtij qëllimi janë detajuar më poshtë.

Rezultati 4.1. Zbatimi i kuadrit ligjor të dhunës në familje, duke përfshirë përgjigje institucionale në ndihmë personave që kanë pësuar dhunë është përmirësuar.

Zbatimi i kuadrit ligjor lidhur me dhunën në familje do të kontribuojnë në qëllimin që gratë dhe vajzat të jetojnë një jetë të lirë nga dhuna duke parandaluar dhunën, parandalimin e recidivizmit, dhe trajtim më të mirë të personave të cilët kanë përjetuar dhunë.

Rezultatet e Pritura 4.1.1. Raportet e monitorimit ekzistojnë në zbatimin e kuadrit ligjor të dhunës në familje, si dhe ndërgjegjësimin rreth kuadrit ligjor dhe shtrirjen e dhunës në familje. Programi Kombëtar për Mbrojtjen kundër Dhunës në

¹¹¹ Diskutim me Anëtarët e Bordit të RrGGK 2014.

Familje (2011-2014) do të përfundojë në vitin 2014, dhe është koha për monitorimin e pavarur të progresit deri më sot. Një studim në tërë Kosovën në familje për të matur ndryshimet në ndërgjegjësimin e publikut nuk është kryer që nga viti 2008. Në bashkëpunim të ngushtë me Agjencinë për Barazi Gjinore në Zyrën e Kryeministrit dhe të aktorëve të tjerë kyç, RrGGK do të kryejë hulumtime për të matur ndryshimet që nga studimi themelor në 2008 dhe raportet e monitorimit RrGGK-së që atëherë. Të gjeturat dhe rekomandimet që kanë rezultuar do të informojnë hartimin e Programit të Ri Kombëtar. RrGGK do të përsërisë të njëjtin ushtrim të monitorimit pas tre vjetësh për të matur ndryshimet.

Rezultatet e Pritura 4.1.2. Institucionet dhe akterët e tjerë janë të vetëdijshëm për shkallën në të cilën kuadri ligjor për dhunën në familje është zbatuar. RrGGK do të nxjerrë publikisht dhe të publikojë rezultatet e hulumtimit. Pastaj, RrGGK do të takohet me institucionet relevante për të avokuar që rekomandimet e hulumtimit të adresohen.

Rezultatet e Pritura 4.1.3. Anëtarët e RrGGK janë angazhuar për zbatimin e kuadrit ligjor për dhunën në familje. RrGGK do të bashkëpunojë dhe do të mbështesë organizatat anëtare nëpërmjet Fondit të Grave të Kosovës në avokimin për zbatimin e kuadrit ligjor. Kjo mund të përfshijë, për shembull, avokimi për: plotësimin e licensimit të ofruesve të shërbimeve të strehimit së bashku me mbulimin e plotë të kostos së këtyre shërbimeve; ngritja e shërbimeve të rehabilitimit dhe riintegritimit të personave të cilët kanë vuajtur nga dhuna në familje nëpërmjet përmirësimit të përgjigjes ndër-institucionale; dhe rekomandime të tjera që rezultojnë nga hulumtimi.

Rezultatet e Pritura 4.1.4. Performanca dhe cilësia e shërbimeve të strehimoreve të ngritura, veçanërisht në drejtim të rehabilitimit dhe riintegritimit. RrGGK do të bashkëpunojë më shumë me organizatat anëtare të saj, veçanërisht të Koalicionit të Strehimoreve, dhe institucioneve publike (përkatësisht Departamenti i Mirëqenies Sociale), në drejtim të rritjes së cilësisë së shërbimeve të ofruara për

personat që kanë vuajtur dhunën në familje dhe formave të tjera të dhunës me bazë gjinore. Kjo do të përfshijë advokimin për rritjen e fondeve shtetërore për të mbuluar të gjitha shpenzimet që kanë të bëjnë me strehë, duke përfshirë rehabilitimin dhe riintegrimin, si dhe duke punuar me strehimoret për të përmbushur kriteret e institucioneve për financim shtesë që do të shpërndahen. RrGGK do të bashkëpunojë me MPMS për prioritizimin e trajnimit profesional dhe punësim për gratë që kanë përjetuar dhunë në baza gjinore (shih Programin 5) drejt riintegrit të tyre.

Rezultati 4.2. Ndërgjegjësimi dhe vëmendja në trajtimin e përmirësuar me bazë gjinore në mesin e zyrtarëve dhe qytetarëve është përmirësuar, duke përfshirë dhunën në familje, përdhunimin dhe ngacmimin seksual.

Ndërgjegjësimin e publikut dhe zyrtarëve për dhunën me bazë gjinore dhe të drejtat e personave të cilët kanë përjetuar dhunë është e rëndësishme për të siguruar se rastet e dhunës me bazë gjinore janë duke u raportuar në mënyrë që ato të mund të adresohen. Është gjithashtu e rëndësishme për transformimin e normave sociale drejt zvogëlimit të dhunës me bazë gjinore siç parashihet nga ky program.

Rezultatet e Pritura 4.2.1. Më shumë qytetarë të informuar në lidhje me kornizën ligjore dhe të drejtat e tyre, duke përfshirë meshkujt. Kjo do të kontribuojë në mënyrë të qartë për të rritur ndërgjegjësimin e publikut për rezultatin e parashikuar. Ajo do të përfshijë fushata ndërgjegjësuese në nivel kombëtar dhe komunal, duke përfshirë organizatat anëtare me mbështetjen e Fondit të Grave të Kosovës. Fokusi i veçantë do të vendoset në format e dhunës me bazë gjinore të diskutuara në të kaluarën, duke përfshirë ngacmimin seksual dhe përdhunimin. Përpjekje do të ndërmerren për të synuar njerëzit, drejt transformimit të normave shoqërore.

Rezultati 4.3. Politikat dhe procedurat e përmirësuara për trajtimin e ngacmimit seksual ekzistojnë.

Ky rezultat do të kërkojë të vendosë politika dhe procedura më të mira për raportimin dhe adresimin e ngacmimeve seksuale në

mjedise të ndryshme dhe institucione, në drejtim të arritjes së qëllimit të lartpërmendur.

Rezultatet e Pritura 4.3.1. Koordinimi i themeluar në mesin e femrave të udhëhequr nga OShC-të, institucionet publike, si dhe vendet e punës në drejtim të instalimit të mekanizmave të përmirësuar për raportimin dhe hetimin e rasteve të ngacmimit seksual. RrGGK dhe anëtarët e saj do të bashkëpunojnë me akterë të ndryshëm për të mbështetur ata në krijimin e proceseve më të mira për raportimin dhe hetimin e ngacmimit seksual, drejt rënies së ngacmimit seksual në hapësirat publike.

Rezultati 4.4. Mbështetja institucionale dhe publike për personat të cilët kanë përjetuar dhunë seksuale gjatë luftës është përmirësuar.

Ky rezultat u përqendrua në trajtimin e pasojave negative të dhunës me bazë gjinore që ka ndodhur tashmë, pasi gratë dhe vajzat nuk mund të jetojnë një jetë të lirë nga dhuna me bazë gjinore në qoftë se trauma e dhunës së fundit mbetet me ta. Për arritjen e këtij rezultati, RrGGK do të lehtësojë zbatimin e Planit Kombëtar të Veprimit të miratuar së fundmi mbi zbatimin e Rezolutës 1325 të Këshillit të Sigurimit të OKB-së për Gratë, Paqen dhe Sigurinë, si dhe ndryshimet e fundit të Ligjit për Statusin dhe të Drejtat e Dëshmorëve, invalidëve, veteranëve, pjesëtarëve të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, Viktimave Civile të Luftës dhe Familjet e tyre. Vazhdimi për të përmirësuar mbështetjen institucionale për gratë që kanë vuajtur dhunën seksuale gjatë luftës do të ndihmojë të rritet mirëkuptimi social dhe mbështetja për gratë, siç është paraparë me Planin.

Rezultatet e Pritura 4.4.1. RrGGK dhe anëtarët e tij të përfshirë në proceset për sigurimin e mbështetjes institucionale dhe publike për personat të cilët kanë përjetuar dhunë seksuale gjatë luftës është përmirësuar. Përfshirja e organizatave të grave, është e rëndësishme pasi ato janë në mesin e disave të cilët e kanë fituar besimin e grave të prekura nga lufta dhe të cilët mund të lehtësojnë qasjen e grave në shërbimet e parashikuara shtetërore.

Drejt këtij rezultati, RrGGK dhe anëtarët e saj do të vazhdojnë të mbështesin personat që kanë vuajtur dhunën seksuale në marrjen e ndihmës, si dhe për të mbështetur Këshillin Kombëtar të Presidentit për të mbijetuarit e dhunës seksuale gjatë luftës. RrGGK do të vazhdojë duke avokuar për drejtësi për krimet me bazë gjinore të kryera gjatë luftës, në drejtim të parandalimit që krime të tilla mos të ndodhin në të ardhmen.

Grupet e Interesit

Përfituesit kryesor të këtij programi do të jenë gra dhe vajza që kanë përjetuar, janë duke përjetuar, ose në rrezik të vuajnë dhunën me bazë gjinore. Institucionet përgjegjëse për zbatimin e kuadrit ligjor ekzistues lidhur me dhunën me bazë gjinore do të jetë në shënjestër, duke përfshirë: Policia e Kosovës, Qendrat për Punë Sociale, sistemi gjyqësor, Avokimi dhe Ndihmë Divizioni i Viktimave, Agjencia për Barazi Gjinore, Zyrat e Ndihmës Ligjore, Këshilli Gjyqësor i Kosovës, Këshilli Prokurorial i Kosovës, dhe EULEX-i. Përveç kësaj, qytetarët në përgjithësi do të jenë në shënjestër për rritjen e ndërgjegjësimit të publikut në lidhje me kuadrin ligjor ekzistues dhe mënyrat për të kërkuar ndihmë, si dhe drejt transformimit të normave sociale.

RrGGK do të vazhdojë duke bashkëpunuar ngushtë me organizatat anëtare të saj për këtë program, sidomos me Koalicionin e Strehimoreve. RrGGK gjithashtu do të koordinojë me aktorët e tjerë të bëjnë përpjekjet në lidhje me dhunën në baza gjinore, duke përfshirë: të Grupit Koordinues për Sigurimin Gjinnor, UNKT, UN Women, UNDP-së, UNFPA, OSBE-së, Misioni i Bashkimit Evropian për Sundim të Ligjit në Kosovë (EULEX), Universiteti i Prishtinës e Programi i Prishtinës për Studime Gjinore dhe Hulumtime, Care International, Qendra Evropiane për Çështje të Minoriteteve, dhe Qendra për Ndihmë Juridike dhe Zhvillim Rajonal. Në lidhje me të drejtat e LGBT, RrGGK do të vazhdojë bashkëpunimin e ngushtë me organizata të tjera të fokusuar në mbështetjen e personave LGBT, si dhe me programet që kanë përkrahur USAID-i dhe BE-ja në këtë drejtim. RrGGK parashikon se do të marrë mbështetje për këtë program nga Agjencia Austriake për Zhvillim.

Fuqimizimi Ekonomik i Grave

Ligjet, Politikat dhe Mekanizmat Institucional

- Direktiva Trajtimit të barabartë i BE-së bën thirrje për mundësi dhe trajtim të barabartë të burrave dhe grave në çështjet e punësimit dhe profesionit.¹¹²
- Direktiva e BE-së për punëtoret shtatzëna cakton udhëzimet për punëtoret gjatë dhe pas shtatzënisë.¹¹³ Ajo mbulon tema të tilla si: ekspozimi ndaj aktiviteteve potencialisht të rrezikshme, me kohëzgjatjen e pushimit të lindjes, dhe kohë të lirë për vizitat te mjeku. Kjo nuk ka qenë e përfshirë plotësisht në kornizën ligjore të Kosovës.
- Direktiva Kornizë për Barazi të Punësimit e BE-së përcakton një kuadër të përgjithshëm për trajtimin e barabartë në punësim dhe profesion. Përderisa Direktiva nuk është miratuar në Kosovë, ajo ka shërbyer si një burim për Ligjin Kundër Diskriminimit.¹¹⁴
- Direktiva Pushimi Prindor i BE-së përcakton të drejtën për një minimum prej katër muajve të pushimit lënë për baballarët e rinj.¹¹⁵ Kjo Direktivë ka ende për t'u përfshirë në kornizën ligjore të Kosovës.
- Kushtetuta e Republikës së Kosovës e cila bën thirrje për qeverinë për të siguruar barazinë gjinore është duke u ndjekur nga qeveria; kjo përfshin qasje në punësim.
- Ligji i Punës ka për qëllim të rregullojë të drejtat dhe detyrimet që rrjedhin nga punësimi.¹¹⁶ Kjo vlen edhe për të punësuarit dhe punëdhënësit në sektorin publik dhe privat, si dhe merret me çështje të tilla si pushim të lehonisë. Një punonjëse femër ka të drejtë të 12 muajve të pushimit të lehonisë, me gjashtë muaj të kompensimit në 70% të pagës bazë të paguar nga punëdhënësi, tre muaj e paguara nga qeveria në 50% të pagës

¹¹² Bashkimi Evropian, Direktiva Trajtimi i Barabartë, 2006/54 / EC, 2006.

¹¹³ Bashkimi Evropian, Direktiva Punëtoreve Shtatzëna, 92/85 / EC, tetor 1992.

¹¹⁴ Bashkimi Evropian, Direktiva për Barazi Punësimit, 2000/78 / EC, dhjetor 2000.

¹¹⁵ Bashkimi Evropian, Direktiva për Pushim Prindor, 2010/18 / BE-së 2010.

¹¹⁶ Kuvendi i Republikës së Kosovës, Ligji të Punës, Nr 03 / L-212.

mesatare në Kosovë, dhe tre muaj të papaguara. Ajo gjithashtu jep leje për baballarët për tu larguar, pasi fëmija është i lindur, por vetëm për dy javë dhe dy ditë.

- Ligji Kundër Diskriminimit ndalon diskriminimin në shumë forma, duke përfshirë edhe në bazë të gjinisë, moshës, gjendjes martesore, apo të orientimit seksual, i cili zbatohet në vendin e punës.¹¹⁷
- Ligji mbi Trashëgiminë përcakton se të dy, burrat dhe gratë kanë të njëjtat të drejta të trashëgimisë, edhe pse kjo nuk zbatohet domosdoshmërisht.¹¹⁸
- Ligji për Pronësinë dhe të Drejtat Tjera Sendore merret me pronësinë e sendeve fizike, duke përfshirë edhe braktisjen dhe regjistrimin e pronës.¹¹⁹ Edhe pse ligji i trajton të gjitha palët si të barabartë në lidhje me gjininë, ajo nuk ofron asnjë dispozitë të drejtpërdrejtë në lidhje me të drejtat e grave dhe të pronësisë.
- Ligji për Barazi Gjinore në mënyrë eksplicite mbron të drejtat e grave për pronën e paluajtshme për të siguruar pjesëmarrjen e plotë të burrave dhe grave ekonomikisht.¹²⁰
- Vizioni i Qeverisë së Republikës së Kosovës dhe MPMS-së për vitin 2020 synon të krijojë një shoqëri, “ku të gjithë njerëzit në moshë pune dhe të aftë për punë janë të trajnuar dhe të kenë mundësi të barabarta në punësim.” Objektivat strategjike të MPMS përfshijnë rritjen e punësimit dhe të aftësive, rritjen e mirëqenies sociale me fokus në grupet e rrezikuara, dhe zvogëlimi i punësimit informal.
- Strategjia për Zhvillimin e Sektorit Privat në Kosovë (2013-2017) përqendrohet në zhvillimin e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme, por nuk përmend në mënyrë specifike të grave apo gjinisë.

¹¹⁷ Kuvendi i Kosovo dhe UNMIK-ut, Ligji Kundër Diskriminimit, Ligji nr. 2004/3.

¹¹⁸ Kuvendi i Kosovës dhe UNMIK-ut, Ligjin për Trashëgiminë në Kosovë, Ligji nr. 2004/26.

¹¹⁹ Kuvendi i Republikës së Kosovës, Ligji për Pronësinë dhe të Drejtat Tjera Sendore, Ligji Nr 03 / L-154.

¹²⁰ Kuvendi i Republikës së Kosovës, Ligjit për Barazi Gjinore, nr 2004/2, Neni 12 (1) dhe 16 (6).

Situata

Shkalla e pjesëmarrjes së grave si fuqi punëtore për Kosovë në vitin 2013 ishte 21.1% (krahasuar me 60.2% për meshkujt), u rrit nga 17.8% (55% për meshkujt) në 2012. Kosova aktualisht ka normën më të ulët të punësimit të grave në Evropë. Papunësia e grave është 38.8%, krahasuar me 26.9% për burrat.¹²¹ Kur gratë janë të punësuar, ato kanë tendencë për të punuar në sektorë me pagesa të ulëta, të tilla si shëndetësia dhe arsimi, kurse meshkujt punojnë në sektorët me pagesa më të larta si energjia dhe ndërtimi.¹²² Afërsisht 8% e pronarëve të bizneseve janë gra.¹²³ Shumica e bizneseve në pronësi të grave janë mikro-ndërmarrje ose të vogla.¹²⁴

Një faktor kontribues për pjesëmarrjen e pabarabartë të grave në tregun e punës ka qenë qasja e pabarabartë në arsim për gratë dhe vajzat. Kjo mund t'i atribuohet pjesërisht normave shoqërore, ku vajzat ndërpresin shkollimin e tyre para djemve. Kjo ndodh kryesisht për shkak të financimit të pamjaftueshëm në familje për t'i dërguar vajzat në shkollë. Një arsye e rëndësishme është dështimi i Ministrisë së Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë dhe komunave për të siguruar transport të lirë për të gjithë fëmijët e shkollave të mesme. Veçanërisht në zonat e largëta dhe në mesin e disa grupeve minoritare (p.sh., romë, ashkali, egjiptian, goran), normat sociale të tilla si martesë e hershme për gratë mund të parandalojnë gratë nga pjesëmarrja në arsimin e lartë.¹²⁵ Arsimi duket të jetë e lidhur fort me pjesëmarrjen e fuqisë punëtore. Në mesin e qytetarëve, të cilët kanë arritur arsimin e lartë, 72% e femrave janë të punësuar, ndërsa rreth 79% e meshkujve janë të punësuar. Për krahasim, në mesin e atyre me më pak se një arsim

¹²¹ Banka Botërore, *Rezultatet e Anketës së Fuqisë Punëtore në Kosovë 2013*, Prishtinë: Banka Botërore, korrik 2014.

¹²² Ministria e Tregtisë dhe Industrisë, i cituar nga Hope Fellowships, Komisionit të Ekonomisë, *Grate në ekonominë e Kosovës*, Prishtinë: Hope Fellowships, 2014, f. 5.

¹²³ Instituti Riinvest, *Të paguaj apo Most ë pahuaj: A Business Perspective of Informality in Kosovo*, Prishtinë, 2013, f. 14

¹²⁴ Hope Fellowship.

¹²⁵ UNFPA, Kosova (UNSC 1244) *Martesa e fëmijëve*, Prishtina: UNFPA, tetor 2012, f. 5-6.

të mesëm, vetëm 2.3% e femrave janë të punësuar, kundrejt 21% të meshkujve.¹²⁶

Disa punëdhënës të sektorit privat thuhet se kanë përdorur kontrata afatshkurta dhe kane diskriminuar gratë në punësimin për të mos i paguar për pushim të lehonisë.¹²⁷ Ligji i Punës është duke u shqyrtuar nga MPMS-ja, dhe ata janë duke marrë parasysh shkurtimin e pushimit të lehonisë. Megjithatë, fëmijët kanë të drejtë të shkojnë në kopshtin e fëmijëve vetëm pas moshës njëvjecare. Kështu, përveç nëse rishikimet janë të shoqëruar nga mundësitë më të mira të kujdesit për fëmijët, shkurtimi i pushimit të lindjes do të ndikojë negativisht për gratë që shoqërisht priten të kujdesen për fëmijët. Burrat janë të diskriminuar nga masat e pabarabarta të lejes prindërore, të cilat gjithashtu nuk janë në përputhje me standardet e BE-së.

Gratë gjithashtu priren të mos kenë qasje në asete, duke përfshirë pronën; sipas normave kulturore, asetet e tilla janë të menaxhuara nga meshkujt brenda familjeve të tyre. Pavarësisht nga ligjet që garantojnë të drejtën e gruas për të trashëguar pronën, shumë familje vazhdojnë të aplikojnë traditën ku prona i jipet vetëm burrave. Përvoja sugjeron që femrat e humbasin të drejtën e tyre për të trashëguar pasurinë e familjes, bazuar në normat ekzistuese kulturore dhe për të ruajtur marrëdhëniet e “mira” brenda familjes. Kur prona e familjes është e ndarë në mes të vëllezërve dhe motrave, gjyqtarët nuk mund të sigurojnë që të gjithë trashëgimtarët e gjallë janë të pranishëm, edhe pse ata duhet sipas ligjit. Edhe kur gjyqtarët respektojnë ligjin, “shumë vendime përfundimtare të lëshuara nga gjykatat nuk zbatohen ose nuk ekzekutohen”, sipas hulumtimit nga Qendra Kosovare për Studime Gjinore.¹²⁸ Zbatimi i dobët i ligjit ekzistues dhe “ndërgjegjësimi i pamjaftueshëm në mes të gjykatësve se si të trajtojnë rastet që kanë të bëjnë me të drejtat e grave dhe trashëgiminë e pronës”, janë faktorë vendimtarë që pengojnë gratë të realizojnë të drejtat

¹²⁶ UNDP, Raporti i Zhvillimit Njerëzor për Kosovën, 2012, f. 27-28.

¹²⁷ Fokus grupet me biznesmene; Riinvest 2013, f. 23-24.

¹²⁸ QKSGJ, *Te Drejtat e Grave në Trashëgiminë Pronësore në Kosovë*, 2011.

e tyre pronësore.¹²⁹ Pa qasje në pronë, gratë nuk posedojnë kapitalin e tyre për investime dhe kredi. Kështu, qasja e pabarabartë e grave në trashëgimi dhe pronë e pengon aftësinë e tyre për të arritur pavarësinë financiare dhe të hapin apo zgjerojnë bizneset e tyre.

Gratë kryefamiljare përballen me kushte veçanërisht të vështira sepse ato shpesh nuk kanë qasje në mjete për zhvillimin e bizneseve dhe të tregjeve të tyre për shitjen e produkteve të tyre (një detyrë të ndërmarrë më parë nga bashkëshortët e tyre). Pa asete, ato nuk posedojnë asnjë garanci për kredi dhe në këtë mënyrë nuk kanë qasje në kapital për zhvillimin e bizneseve të tyre. Gratë kryefamiljare janë ndër më të varfërat në Kosovë.

Besohet (edhe pse shume pak numra konkrete ekzistojnë) se sektori informal përfshin afërsisht 10% të ekonomisë së Kosovës, dhe shumica e atyre që janë përfshirë, janë gra.¹³⁰ Shumë gra shesin produkte të tilla si perime dhe ushqime të përpunuara. Ato gjithashtu shpesh ofrojnë shërbime në familje, kujdesje dhe rregullim të flokëve. Në zonat rurale, gratë kontribuojnë në shërbime të papaguara, sic janë kujdesja për kafshët në ferma, punës së papaguar në dyqane në pronësi të familjes, dhe puna në bujqësi. Megjithatë, meshkujt tradicionalisht tregëtojnë produktet dhe menaxhojnë financat e familjes. Prandaj, shumë pak gra korrin shpërblimet e punës së tyre të vështirë, dhe ato kanë shumë pak për të thënë në vendimet financiare të marra në kuadër të familjes.¹³¹

¹²⁹ Ibid, f. 45.

¹³⁰ Riinvest 2013, f. 7.

¹³¹ *Profili Gjinator i Vendit*, f. 17.

Arritjet Kryesore te RrGGK

- Si rezultat i drejtpërdrejtë i mbështetjes nga KWF, më shumë se 41 gra, kryesisht nga zonat rurale, kanë siguruar punësim.

- Drejt përmirësimit të aksesit të grave ndaj pronës dhe trashëgimisë, RrGGK ka qenë një anëtar aktiv i mbarë Kosovës "Për të mirën tonë përbashkët" fushatë, e cila rezultoi që RrGGK mobilizojë 75 organizata / individë në tërë Kosovën që të angazhohen për të punuar me familjet e tyre dhe anëtarë të regjistrojnë pronat në emër të grave (Nëntor, 2014). Përpjekjet Anëtarëve të RrGGK 'për rritjen e ndërgjegjësimit kanë bërë të paktën 179 qytetarë (burra dhe gra) më të vetëdijshëm për të drejtën e grave për trashëgimi dhe prona.

- RrGGK ka përkrahur themelimin e Odës Ekonomike të Grave dhe të rritjes biznesmeneve femra.

- RrGGK ka ndërtuar kapacitetet e zyrtarëve për të kryer buxhetimin në baza gjinore në institucionet në shënjestër. Shpërndarja më e drejtë e burimeve shtetërore në baza gjinore kontribuojnë për fuqizimin ekonomik të grave në të ardhmen si p.sh nëpërmjet shpërndarjes së përmirësuar të asistencës sociale dhe granteve të qeverisë për zhvillimin e bujqësisë dhe bizneseve.

- RrGGK ka përkrahur rreth 30 grupe të grave për të ndihmuar anëtarët e tyre të identifikojnë tregje të reja për prodhimet e tyre, rritjen e produktivitetit dhe rezultatet e tyre, dhe për rritjen e fitimeve të tyre. Si rezultat i kësaj, 223 femra janë më të afta për të zhvilluar dhe për të menaxhuar biznese të suksesshme dhe 125 gra të kenë qasje më të mirë në tregjet.

- Nëpërmjet Fondacionit Buçinca dhe përpjekjet për rritjen e ndërgjegjësimit, RrGGK ka përkrahur gratë më të reja të kenë qasje në nivele më të larta të arsimit, dhe statistikën sugjerojnë se mund të lehtësojë fuqizimin e tyre ekonomik më vonë në jetë.

- RrGGK ka inkurajuar orientimin e buxhetit të përgjegjshëm në baza gjinore. Kjo mund të ndihmojë gratë të hyjnë në programet, shërbimet, dhe burimet shtetërore drejt fuqizimit ekonomik.

Qasja e pamjaftueshme në tregun e punës, pronës dhe financave të familjes vë gratë në një pozitë të pasigurtë. Grave i mungojnë fuqitë e vendim-marrjes brenda familjeve të tyre. Gratë të cilat përjetojnë dhunë familjare nuk kanë mundësi ti largohen situatave të dhunshme dhe i frigohen humbjes së kujdestarisë së fëmijëve të tyre.¹³² Pa arsimim e pa aftësi të punës, gratë që kanë qenë viktime të dhunës në familje ose janë trafikuar luftojnë edhe për të siguruar punësim dhe të ri-integrohen në shoqëri. Mbështetja grave ndaj qasjes në arsim, punësimit dhe kapitalit janë të gjitha kyçe për fuqizimin e grave ekonomikisht.

Sfidat Kryesore

Sfidat për fuqizimin ekonomik të grave në Kosovë rrjedhin nga këta faktorë: normat kulturore dhe vështirësitë strukturore.

- Gratë e biznesit identifikojnë sfidat, si: mungesa e qasjes në financim, rregulloret e pamjaftueshme tatimore, praktikat e këqija bankare, diskriminim nga klientët, si dhe klima përgjithësisht e dobët e investimeve në Kosovë.¹³³
- Zbatimi i dobët i ligjeve ekzistuese të trashëgimisë dhe pronësisë dhe ndërgjegjësimi i ulët në mesin e gjykatësve se si të trajtojnë rastet që kanë të bëjnë me të drejtat e grave dhe trashëgimitë pengojnë gratë të realizojnë të drejtat e tyre pronësore.¹³⁴
- Gratë kanë vështirësi në marrjen e kredive dhe huave për shkak se ato nuk kanë kolateral, historitë e kreditit, dhe lidhjet. Vetëm 3% e kredive bankare komerciale shkojnë për gratë. Kjo e bën sfiduese blerjen e pronës dhe fillimin e bizneseve.¹³⁵
- Normat sociale inkurajojnë gratë të qëndrojnë në shtëpi si kujdestare dhe burrat për të punuar si mbajtës të familjes. Kjo mund të ndikojë nëse gratë të zgjedhin për të kërkuar punë, nëse bashkëshortët dhe anëtarët e familjeve do të kishin lejuar / inkurajuar ato për të punuar, dhe nëse punëdhënësit (zakonisht meshkuj) do të zgjedhin për ti punësuar ato. Puna

¹³² RrGGK, Siguria fillon në shtëpi dhe më shumë se "Fjalë në Letër"?

¹³³ Fokus grupet me gratë e biznesit, *Profili Gjinnor i Vendit*.

¹³⁴ QKSGJ, *Te Drejtat e Grave në Trashëgiminë Pronësore në Kosovë*, 2011.

¹³⁵ UNDP, *Raporti i zhvillimit njerëzor në Kosovë 2012*.

kujdes grave është kompensuar pak, edhe pse shoqëria mbështetet në këtë punë të lirë që të funksionojë. Kopshtet dhe qendrat për kujdes ditor, të pamjaftueshme, të përballueshme dhe me cilësi gjithashtu minojnë aftësinë e gruas për të hyrë në fuqinë punëtore.¹³⁶

- Punëdhënësit thuhet diskriminojnë grate dhe nuk paguajnë pushimin e lehonisë. Burrat janë të diskriminuar në lidhje me dispozitat e pushimit të atësisë.
- Raportet i Progresit të KE nuk bëjnë sa duhet në fokusimin e vëmendjes në integrim gjinor, të cilat mund të potencojnë që interesat dhe nevojat e grave nuk konsiderohen të mjaftueshme si pjesë e procesit të integritetit të Kosovës në BE, duke përfshirë edhe kyçjen e tyre në ekonominë e Kosovës.¹³⁷
- Më shumë meshkuj se femra sigurojnë punë përmes Qendrave Rajonale të Punësimit, dhe gratë nuk kanë qasje të barabartë për të qenë përfituese nga skema e ndihmës social.¹³⁸
- Transporti i publik i pamjaftueshëm dhe librat falas ndikojnë në qasjen e grave në arsimimin e lartë dhe punësim.

Strategjia e RrGGK

Qëllimi afat gjatë i këtij programi është: **Gratë dhe burrat kanë mundësi të barabarta ekonomike në shtëpi dhe në sferën publike.** Përmes këtij Programi, RrGGK do të vazhdojë mbështetjen për MPMS në realizimin e qëllimeve në Vizionit të Qeverisë së Republikës së Kosovës dhe MPMS për vitin 2020. Së fundmi, Strategjia Kombëtare për Integrim Evropian 2020 citon barazinë gjinore, trajtim të barabartë të punëtorëve, dhe masat anti-diskriminimin si tipare të rëndësishme dhe themelore.

Rezultati 5.1. Më shumë gra sigurojnë punësim.

Në mënyrë që gratë dhe burrat të kenë më shumë mundësi të barabarta në ekonomi dhe në shtëpi pjesë marrja e grave në fuqinë punëtore duhet të rritet. Strategjia e RrGGKs ka një bashkëveprim

¹³⁶ Shih Studimin e ardhshëm të Bankës Botërore.

¹³⁷ Për shembull, shih Komisioni Evropian në Kosovë, *Kosovë 2013 Raporti i Progresit*, fq. 34-35.

¹³⁸ Shima dhe Farnsworth për KWN, *Buxhetimi për Mirëqenie Sociale*.

te madh me *Programin e bashkëpunimit në mes të Institucioneve Kosovare dhe me Programin e Planit Akcional të UNDP (2011-2015)*, e që ka për qëllim të ndihmoj në vendosjen e një ure ndërmjet punës dhe të papunësuarve, me fokus të posaçëm në minoritetet etnike dhe grave.

Rezultatet e pritura 5.1.1. Institucionet dhe akterët kryesor më të vetëdijshëm për shkallën e diskriminimit gjinor në vendin e punës në Kosovë dhe mënyrat për të adresuar ato. Kjo do të ndihmojë në adresimin e problemit dhe eliminimit të pengesave për gjetjen dhe mbajtjen e punës nga ana e grave. RrGGK do të avokojë për rekomandimet. Përveç kësaj, RrGGK do të avokojë për pushim më të gjatë të atësisë në kuadër të Ligjit të Punës në mënyrë që ti ofroj grave dhe burrave pushim më të gjatë të atësisë në mënyrë që të kenë mundësi të barabarta që të përkujdesen për familjen dhe pjesëmarrje në tregun e punës. Kjo do të kontribuojë në afrimin e Ligjit Kosovar me Direktivën e BE mbi Pushimin e Atësisë dhe Direktivën e Punëtorëve Shtatëzën.

Me mbështetjen e Fondit të Grave të Kosovës, Shoqata Iniciativa e Grave ka mbështetur gratë e reja me trajnime profesionale si dhe në avokimin tek kryetari i komunës së Dragashit për punë. Si rezultat, 24 gra tani janë punësuar në fabrikën e re.

Rezultat e pritura 5.1.2. Më shumë mundësi, të përballueshme për përkujdesje të fëmijës në dispozicion. Kujdesi ndaj fëmijëve është thelbësore për të mundësuar më shumë gra për të punuar. Prandaj, RrGGK do të avokojë për krijimin e më shumë qendrave për përkujdesje ditore, çerdheve dhe mundësive tjera alternative për përkujdesje për fëmijët.

Rezultatet e Pritura 5.1.3. Kapacitetet e mëtjeshme institucionale dhe sektorit privat për vendosjen e grave në vendet e punës. RrGGK do të vazhdojë bashkëpunimin me MPMS dhe bizneset për të përmirësuar punësim të femrave të regjistruara me Qendrat Rajonale të Punësimit, veçanërisht grave të mbijetuara të dhunës me bazë gjinore. Kjo do të përfshijë mbështetjen Qendrat e Aftësisimit Profesional në zhvillimin e për më shumë module trajnimi që do të jetë me interes për gratë ndërsa përmbushjen e nevojave të tregut. Meqë gratë janë të mbi-përfaqësuar në sektorin informal, duke u ndihmuar atyre punë të sigurt në ekonominë formale do të kontribuojë në arritjen e synimeve të MPMS-së, duke lejuar monitorimin dhe mbrojtjen e të drejtave të tyre si punëtorë. Gjithashtu në realizimin e këtij rezultati RrGGK do të avokojë në mënyrë që për të gjithë projektet e financuara nga qeveria, kontraktorët të kushtëzohen të kenë të punësuar 40% gra dhe burra si të punësuar, sipas mundësive në çdo nivel të vendim marrjes. Në këtë drejtim RrGGK gjithashtu do të bashkëpunojë me bizneset për të zhvilluar ndërmarrjet e përgjegjshme shoqërore që punësojnë gratë.

Rezultati 5.2. Më shumë vajza ndjekin nivelet më të larta të arsimit. Plani i Kosovës Plani Strategjik i Arsimit Kosovar (2011-2016) nënvizon qasjen e pabarabartë të grave dhe vajzave në arsim dhe thekson nevojën për të rritur mundësitë e arsimimit dhe rritjen e mundësive të tyre për punësim dhe fuqizim. Përveç kësaj, Plani i Veprimit për Vizionit Ekonomik të Kosovës (2011-2014) ka për qëllim që të zhvillojë një sistem arsimor më përfshirës për të siguruar qasje të barabartë në arsimin cilësor. Ky rezultat do të

kontribuojë në zbatimin e këtyre strategjive, ndërsa hedhjen e themeleve për përmirësimin e mundësive për punësim të grave.¹³⁹

Rezultatet e pritura 5.2.1 Mundësimi i një ambienti të avancuar për vijimin e edukimit të niveleve të larta për gratë e reja. RrGGK dhe anëtarët e saj do të avokojnë për institucionet përkatëse që të përmbushin përgjegjësitë e tyre për të siguruar transport falas për të gjithë nxënësit në shkollën e mesme. Ata gjithashtu do të avokojnë për librat që do të ofrohen pa pagesë dhe për më shumë bursa për gratë e reja, veçanërisht në sektorët jo-tradicionale (p.sh., shkencat kompjuterike), në drejtim të uljes së kostos dhe shpenzimeve tjera lidhur me edukimin. RrGGK do të bashkëpunojë me Agjencinë për Barazi Gjinore dhe të programet të financuara nga USAID, për të siguruar që gratë të ndryshme të jenë të informuara dhe të vetëdijshme për mundësitë për edukimin e mëtejshëm të tyre me shpenzime të reduktuara. Duke inkurajuar buxhetin të përgjegjshëm gjinor në kuadër të Ministrive dhe komunave të synuara (përmes Programit Strategjik 2), RrGGK gjithashtu mund të mbështesë identifikimin e pabarazive në qasje në arsimim që mund të rregullohet nga shpenzimi më i drejtë dhe efikas të resurseve publike.

Rezultati 5.3. Më shumë gra kanë qasje në trashëgimin dhe pronësi.

Siç është shpjeguar, mundësitë e barabarta për të trashëguar dhe pronësi janë vendimtare për fuqizimin ekonomik të grave. Prandaj kjo vazhdon të jetë një aspekt kyç i Strategjisë së RrGGK. Puna e RrGGK në këtë drejtim gjithashtu do të promovojë një mjedis më miqësor për gratë që të fillojë dhe të rrisin bizneset, duke kontribuar në zbatimin e Strategjisë të Sektorit Privat. RrGGK do të koordinojë përpjekjet e saj me akterë të tjerë duke u fokusuar

¹³⁹ Raporti i Progresit të KE për Kosovën (2013) dhe *UNDP Human Development Report* shprehin se mundësitë e dobëta arsimore, veçanërisht në mesin e grupeve të marginalizuara, mbeten një pengesë e madhe. Qëllimet e ngjashme drejt rritjes së mundësive arsimore dhe të punësimit për gratë dhe vajzat janë jehonë në Strategjinë e Vendit Partner për Kosovë nga Banka Botërore (2012-2015). Strategjia gjithashtu adreson nevojën për gratë që të kenë qasje më të drejtë ndaj aktiveve të tilla si pasuri të patundshme.

në këtë çështje drejt efikasitetit dhe efektivitetit në realizimin e qëllimeve të përbashkëta.

Rezultatet e Pritura 5.3.1. Më shumë qytetarë janë të vetëdijesuar lidhur me të drejtat e grave për të trashëguar dhe pronësi. Kjo do të rezultojë nga përfshirja e RrGGK-së në fushatat kombëtare të ndërmarra me akterë të tjerë në drejtim të 1) rritjen e ndërgjegjësimit në familjet, në mesin e grave, burrave, djemve dhe vajzave, në lidhje me rëndësinë e grave dhe burrave që kanë të drejta të barabarta në pasurinë dhe të trashëgiminë; dhe 2) për regjistrimin e pronës në emër të grave. Kjo do të përfshijë fushata të bashkërenduara në media, takime publike, si dhe shtrirjes derë-më-derë të kryera nga anëtarët e RrGGK që kanë qasje brenda komuniteteve të ndryshme.

Rezultatet e Pritura 5.3.2. Më shumë gra ndërmarrin hapa në drejtim të sigurimit të drejtave të tyre për trashëgimi dhe pronësi. Anëtarët e RrGGK do të sigurojnë mbështetje teknike për gratë në mënyrë që ato mund të nënshtrohen procedurave drejt realizimit të drejtave të tyre.

Rezultatet e Pritura 5.3.3. Zyrtarë të ndryshëm tregohen më të përgjegjshëm në respektimin e të drejtave të grave në trashëgimi dhe pronësi. Zyrtarët do të mbahen përgjegjës nga anëtarët e RrGGK që monitorojnë seancat gjyqësore dhe raportojnë shkeljet e të drejtës së grave për të pronës dhe trashëgimisë. Bazuar në çështjet e identifikuarra nëpërmjet monitorimit të tyre dhe të monitorimeve të tjera (p.sh., GIZ, OSBE, TetraTech), ata do të avokojë për ndryshime në kuadrin ligjor ekzistues dhe për zyrtarët për të zbatuar më mirë ligjet dhe politikat ekzistuese.

Rezultati 5.4.Përmirësimi i qasjes së grave në kuadër të burimeve familjare.

Kjo në mënyrë të qartë kontribuon drejtpërdrejt në fuqizimin ekonomik të grave dhe do të arrihet përmes rezultateve të mëposhtme.

Rezultatet e Pritura 5.4.1. Kompletimi i hulumtimit mbi qasjen e barabartë në burimet familjare. Duke u bazuar në gjetjet e mëparshme kërkimore në *Buxhetimin për Mirëqenie Sociale* dhe të udhëhequr nga praktikat më të mira ndërkombëtare, RrGGK do të kryejë hulumtime për qasje dhe përdorimin e ndihmës sociale brenda familjes nga këndvështrimi gjinor, duke bërë rekomandime për MPMS për përmirësimin e shpërndarjes.

Rezultatet e Pritura 5.4.2. Vetëdija e zgjeruar institucionale e modeleve alternative të shpërndarjes së ndihmës sociale. Kjo do të arrihet nëpërmjet takimeve me zyrtarët përkatës të MPMS për të avokuar për zbatimin e rekomandimeve të identifikuara përmes hulumtimeve.

Rezultati 5.5. Shkalla në të cilën politikat dhe programet e BE-së përfshijnë një perspektivë gjinore përmirësuar. Ndikimi i mundshëm i politikave dhe programeve të BE për gratë dhe burrat në Kosovë duhet të vlerësohet nga një perspektivë gjinore, në rast se politikat e rasteve mund të kenë ndikim të pabarabartë apo edhe negativ mbi gratë, duke minuar fuqizimin ekonomik të grave.

Rezultatet e Pritura 5.5.1. Mbikëqyrja nga një perspektivë gjinore në lidhje me politikat dhe programet e BE-së në Kosovë është përmirësuar. Kjo do të përfshijë përpjekjet në emër të RrGGK dhe anëtarët e saj: të monitorojë ndikimin që integrimi në BE mund të ketë në fuqizimin ekonomik të grave, bazuar në mësimet e nxjerra nga vendet e tjera; monitorojë miratimin e ligjeve dhe politikave në drejtim të integritimit në BE në kornizën ligjore të Kosovës nga një perspektivë gjinore, duke vlerësuar ndikimin e mundshëm mbi gratë; ofrojnë reagime mbi Raportet e Progresit nga një perspektivë gjinore, duke përfshirë edhe në kuadër të seksioneve lidhur me ekonominë; dhe monitorimin e programeve dhe projekteve të financuara nga BE-së në Kosovë për të siguruar gratë dhe burrat të përfitojnë në mënyrë të barabartë nga këto projekte.

Grupet e Interesit

Gratë do të jenë përfitueset kryesore të këtij programi, veçanërisht gratë e marginalizuara gjer më tani. Familjet e tyre do të jenë përfitues dytësor dhe do të jenë në pozitë më të mirë ekonomike. Institucionet e shënjestruar për zhvillimin e kapaciteteve dhe rekomandimet, gjithashtu mund të jenë përfitues si në aftësitë e tyre për të çuar më tej qasjen e barabartë e grave në programet shtetërore të financuara do të përmirësohet.

Drejt arritjes së këtij qëllimi, RrGGK do të vazhdojë bashkëpunimin me organizatat anëtare të saj, veçanërisht ato që janë të fokusuara në fuqizimin ekonomik, ngritjen e vetëdijes, monitorimit, dhe ndihmë ligjore.

RrGGK do të bashkëpunojë dhe të mbështesë G7, Odën e Ekonomike të Grave dhe Gratë për Gratë Internacional. RrGGK do të koordinojë ngushtë veprimet me akterët e tjerë të përfshirë në përkrahjen e punësimit, përfshirë edhe Zyrën e Presidentit të Kosovës, Agjencinë për Barazi Gjinore, MPMS, Ministrinë e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, Agjencinë Kadastrale të Kosovës, Dhomën e Noterit të Republikës së Kosovës, Programi USAID / TetraTech Drejtat Pronësore, Programi i LiderShipit transformuese USAID / Mësimi Global, Programi i USAID Avancimi i Kosovës së bashku , programi i USAID Arsimin fillor, Partneritetet USAID / Chemonics ndërkombëtare për Zhvillim, BE, GIZ, UNDP Politikat Aktive të tregut të punës, UN Gratë, OSBE-ja, Banka Botërore, dhe programe të tjera të financuara nga USAID-i, në mesin e akterëve të tjerë.

RrGGK parashikon se do të marrë mbështetje për këtë program nga Agjencia Austriake për Zhvillim.

Gjithëpërfshirja dhe Çështjet e Ndërlidhura

Në përputhje me misionin e saj, RrGGK siguron që programet dhe aktivitetet e saj janë përfshirëse për personat e ndryshëm, pavarësisht nga bindjet e tyre politike, fetare, moshës, nivelit të edukimit, orientimit seksual, identitetit gjinor, aftësisë, apo përkatësisë etnike. Prandaj, RrGGK dhe anëtarët e saj do të kërkojnë të sigurohen se të gjitha aktivitetet do të kenë parasysh interesat dhe nevojat e posaçme të personave të ndryshëm në këtë Strategji. RrGGK do të sigurojë ndërtimin e kapaciteteve për përfituesit të grandit Fondi i Grave të Kosovës, në këtë drejtim, do të vazhdojë të mbështesë përpjekjet e grupeve të fokusuar në mbrojtjen e të drejtave të rinjve, të moshuarve, grupet etnike të pakicave, personave me aftësi të kufizuara, dhe të

RrGGK ka mbështetur ngjarjen e parë publike në Kosovë për njohjen e të drejtave të LGBT, duke shënuar Ditën Ndërkombëtare kundër Homofobisë (IDAHO) në Maj të vitit 2014. RrGGK do të vazhdojë mbështetjen e grupeve LGBT në punën e tyre.

personave LGBT. Siç ilustruhet nga treguesit indikativ, RrGGK posedon të dhëna të ndara sipas gjinisë, moshës, përkatësisë etnike, zonave gjeografike, dhe aftësive për të monitoruar shkallën e përfitimit nga njerëz të ndryshëm nga programet e saj.

Meqë çështja e mjedisit nuk është paraqitur dukshëm në këtë Strategji, RrGGK konsideron çështjen e ambientit dhe mjedisit si të rëndësishme dhe të nevojshme. RrGGK do të kërkojë të vëmendje të posaçme në të gjithë programet e saj. Për shembull, ngritja e kapaciteteve për gratë që udhëheqin Organizatat e Shoqërisë Civile OSHC/ CSO s që në strategjitë e tyre të përfshijnë prodhimin e materialeve për marrëdhënie me publikun e që kanë ndikim minimal në mjedis, dhe të gjithë përfituesit e granteve Fondi i Grave të Kosovës trajnohen për vëmendjen mjedisore si pjesë e sesioneve të detyrueshme orientuese. RrGGK vazhdimisht kërkon për të mbrojtur mjedisin nëpërmjet praktikave të saj si një organizatë, nëpërmjet kursimit të energjisë, riciklimin, përdorimin e shtypjen eko-miqësore, përdorimin e transportit publik, dhe përdorimin e përbashkët të makinave kur është e mundur. Sa i përket pjesëmarrjes së grave në vendim marrje, kjo mund të inkorporoj edhe kujdesjen ndaj ambientit dhe politikave ambienataliste. Qartë shëndetin dhe mirëqenia e grave mund të ndikohet nga kushte të rënda mjedisore, dhe RrGGK do të mbështesë anëtarët e interesuar në avokimin për këto çështje.

Indikatorët

Anëtarët e RrGGK kanë bashkëpunuar për të krijuar treguesit e mëposhtëm të progresit, duke u mbështetur në përvojën e RrGGK-së deri më sot. Këta tregues janë tregues dhe mund të kenë nevojë të rregullohen pak herë pas here gjerë sa të jen përfunduar- në fund të vitit 2014. Si me Planin e saj paraprak Strategjik për periudhën 2011-2014, RrGGK do të shfrytëzojë Monitorimin dhe Vlerësimin e saj dhe bazën e të dhënave (e cila gjithashtu përfshin të dhënat bazë dhe objektivat) për monitorimin e progresit në secilën prej këtyre treguesve përgjatë vitit dhe vlerësojnë progresin vjetor. RrGGK përfshin organizatat anëtare të saj, Bordet e Drejtorëve, grupet e synuara, si dhe akterët e tjerë në monitorimin dhe vlerësimin e progresit, aty ku konsideron të arsyeshme. Rezultatet nga vlerësimet do të jenë të disponueshme për publikun, gjatë takimit vjetor të anëtarësimit të RrGGK-së çdo dhjetor, në Raportin Vjetor RrGGK, dhe nëpërmjet internetit RrGGK, me qëllim të transparencës dhe lehtësisë të shkëmbimit të informacioneve dhe të mësimave të nxjerra.

Vizion: gratë dhe burrat janë të barabartë dhe kanë mundësi të barabarta në arsim, punësim, pjesëmarrjen politike, kujdesit shëndetësor, dhe një jetë pa dhunë

1. % e grave dhe burrave të përfshira në të gjitha nivelet e edukimit
2. % e grave dhe burrave të punësuar
3. % e grave dhe burrave të përfaqësuar në nivelin kombëtarë dhe komunal në Asamblëtë Komunale , të punësuar në postet politike, dhe si shërbyes civil
4. % e grave dhe burrave q kanë qasje në shërbimet publike shëndetësore
5. % e grave dhe burrave që kanë pësuar dhunë në bazë gjinore

Misioni: Interesat dhe të drejtat e grave dhe vajzave janë mbështetur, mbrojtur dhe promovuar në gjithë Kosovën

1. % e Strategjisë 2015-2018 e RrGGK është implementuar, duke përfshinë aspektet kryesore të mbështetjes, mbrojtjes dhe promovimit të interesave të grave dhe vajzave që janë identifikuar nga ana anëtareve të RrGGK
2. # e ndryshimeve të politikave që kanë rezultuar nga iniciativat avokuese të përfituesve të granteve nga Fondit të Grave të Kosovës e që kanë ndikuar në drejtat e grave dhe vajzave
3. # i përgjithshëm i përfituesve final të drejtat e të cilëve janë mbështetur, mbrojtur dhe promovuar

Objektivi 1. Lëvizja e qëndrueshme e grave ekziston në Kosovë

1. # e femrave dhe meshkujve të regjistruar si anëtarë individualë në RrGGK (është rritur)
2. # e iniciativave të ndërmarra në mënyrë të pavarur nga femrat dhe meshkujt e rinj drejt përparimit të mëtejshëm të lëvizjes, duke demonstruar kapacitetet e brezave të ardhshëm për të vazhduar lëvizjen

Rezultati 1.1. Solidariteti midis organizatave të udhëhequra nga gratë në Kosovë është zgjeruar

1. Partneritete, koalicionet dhe iniciativat të përbashkëta të ndërmarra nga organizatat e udhëhequra nga gratë
2. Komentet e bëra nga organizatat të udhëhequra nga gratë, e që kanë të bëjnë me bashkëpunim, kanë shënuar rritje të kualitetit

Rezultatet e Pritura 1.1.1. Anëtarët e RrGGK janë të informuar për nismat e tjera anëtareve, aktivitetet e RrGGK, mundësitë e financimit dhe informacione të tjera

1. # RrGGK që marrin pjesë në mbledhjet e RrGGK-së
2. Diversiteti i RrGGK që të marrin pjesë në takimet e RrGGK për nga kombësia, mosha, aftësia, vendndodhjes gjeografike
3. (Treguesit nën 1.2.1)

Rezultatet e Pritura 1.1.2. Më shumë aktivist të rinj janë të përfshirë në lëvizjen e grave

1. # gra të reja janë të përfshira në lëvizjen e grave

Rezultatet e Pritura 1.1.3. Forcimi i mirëkuptimit ndëretnik dhe bashkëpunimit ndërmjet individëve dhe grupeve të shoqërisë civile në Kosovë dhe Serbi

1. # nisma ndëretnike të ndërmarra
2. # e tregimeve të ndryshme të grave të vihen në dispozicion të publikut

Rezultati 1.2. Është përmirësuar Kapaciteti organizativ i RrGGK dhe i anëtarëve të saj në drejtim të avokimit afatgjatë dhe të qëndrueshëm

1. % e Kodit të Sjelljes implementuar nga anëtarët është rritur
2. # të iniciativave të avokimit të kryera nga anëtarët e RrGGK që arrijtën në realizimin e qëllimit të tyre
3. # e OSHC-ve marrin pjesë në vendimarrjen dhe proceset e politikave të bëra me mbështetjen e RrGGK

Rezultatet e Pritura 1.2.1. RrGGK, anëtarët dhe puna e tyre është më të dukshme për partnerët e mundshëm, gratë aktiviste ndërkombëtarisht, dhe mbështetësit potencialë

1. # të rasteve puna e RrGGK dhe anëtarëve të saj “është e mbuluar në media të ndryshme”
2. # e mbështetësve të ndryshëm në Facebook (likes) sipas gjinisë, moshës, dhe përkatësisë gjeografike
3. # e vizitave të lexuesve të ndryshëm në faqen e Facebook sipas gjinisë, moshës dhe përkatësisë gjeografike
4. # vizituan webs faqen e RrGGK
5. # e vizitorëve unik në web faqen e RrGGK-së
6. # nga hitet e internetit, duke treguar angazhim me faqen
7. # pasues në Instagram
8. # Pasues në Twitter
9. # lexues të gazetës *Zëri i grave Kosovare*
10. Feedback i pranuar në faqen e internetit, mediave sociale, dhe gazetën dëshmon për cilësinë

Rezultatet e Pritura 1.2.2. Më shumë anëtarë më shumë në gjendje të kërkojë fonde, planifikojnë në mënyrë efektive, drejtojnë organizata, dhe ndërmarrin iniciativa efektive avokuese

1. # të anëtarëve të ndryshëm që kanë përcjell punishtet për ngritjen e kapaciteteve të RrGGK, sipas gjinisë, moshës dhe përkatësisë gjeografike
2. # e anëtarëve të RrGGK dhe mbështetësve të projekteve të RrGGK, përfunduan me sukses
3. Përmirësimi i cilësisë së propozimeve të paraqitura në FGK, vlerësuar nga Komisioni për Rishikimin e Granteve
4. # të iniciativave avokuese të ndërmarrë nga anëtarë me mbështetjen e RrGGK-së, duke demonstruar kapacitete të forcuara për të promovuar dhe mbrojtur të drejtat e femrave dhe vajzave
5. # të takimeve midis OSHC-ve dhe zyrtarë që merren me mbështetjen, mbrojtjen dhe promovimin e të drejtave të grave dhe vajzave
6. # e granteve të reja që kanë siguruar anëtarët e RrGGK nga donatorët, pas mbështetjes RrGGK-së

Rezultatet e Pritura 1.2.3. Kapacitetet e stafit të RrGGK të rritura

1. # mundësi për ngritje të mundësive të vijuar nga anëtarët e RrGGK
2. Cilësia e performancës siç është vlerësuar gjatë rishikimeve vjetore të stafit

Rezultati 1.3. Klima e financimit të organizatave për të drejtat e grave është përmirësuar

1. Shuma e financimit në dispozicion, për organizatat e grave për të drejtat në Kosovë nga burime të ndryshme

Rezultatet e Pritura 1.3.1. Ndërgjegjësimi institucional dhe i publikut për rëndësinë e zbritjeve tatimore për të mbështetur punën e rëndësishme të grupeve të drejtave të grave është përmirësuar

1. Shuma e financimit në dispozicion, për organizatat e grave për të drejtat në Kosovë nga burime të ndryshme

Rezultatet e pritura 1.3.2. Plani për gjetjen e fondeve i RrGGK i zbatuar

1. % e Planit për sigurimin e fondeve të RrGGK është implementuar
2. Shuma e fondeve për Fondin e Qëndrueshmërisë të RrGGK të siguruar

Qëllimi 2. Gratë marrin pjesë aktive në politikë dhe vendim-marrje në nivel komunal dhe kombëtar

1. % e femrave të emëruara në pozita vendim-marrëse në nivele komunale dhe kombëtare
2. # e grave janë përzgjedhur në asamblетë komunale
3. % e grave në asamblenë kombëtare te gruas ne asamblenë nacionale
4. # e femrave janë përzgjedhur në asamblenë komunale
5. % e grave në asamblетë komunale
6. Kuota për zgjedhje në pajtim me Ligjin për barazinë gjinore
7. % e pozitave në vendim marrje në kuadër të partive politike mbahen nga gratë
8. # e politikave publike janë ndryshuar në mënyrë që të reflektojnë në pajtim me prioritetet e grave
9. # e komunave dhe ministrive që aplikojnë buxhete që i përgjigjen nevojave te grave
10. Pjesëmarrja e përmirësuar e femrave siç tregohet nga # dhe çështjet e ndryshme të ngritura nga gratë në asamblетë kombëtare dhe komunale

Rezultati 2.1. Pjesëmarrja e gruas në politikë dhe vendimmarrje në nivelet komunale dhe kombëtare është rritur dhe përmirësuar sipas Ligjit për Barazi Gjinore (40%)

1. # e grave të ndryshme që marrin pjesë në politikë dhe proceset e vendim-marrjes, me RrGGK dhe mbështetjen e

- anëtarëve të saj, sipas përkatësisë etnike, mosha, aftësia, dhe zonën gjeografike
2. Llojet e ndryshimeve të ndryshme / rezultatet e arritura nga pjesëmarrja e grave, duke përfshirë edhe takimet me vendimmarrësit
 3. (Të gjithë treguesit për qëllimin 2).

Rezultatet e Pritura 2.1.1. Grupet për Barazi Gjinore dhe për Avokim (GBGJA) themelohen dhe funksionojnë në 25 komuna dhe në nivel kombëtar

1. # e GBGJA të formuara dhe funksionale
2. # e femrave dhe meshkujve që marrin pjesë në GBGJA sipas gjinisë, moshës, aftësisë, përkatësisë etnike, rurale dhe komuna të ndryshme
3. # e ndryshimeve, duke përfshirë në politikat publike, që rezultojnë nga iniciativat avokuese të GBGJA

Rezultatet e Pritura 2.1.2. Kapacitetet e grave në politikë për të avokuar për prioritetet e grave janë përparuar

1. # i grave që marrin pjesë në seminarët e kapaciteteve zhvillimore
2. # e sesioneve të udhëzimit të parashikuara për gratë në politikë

Rezultatet e Pritura 2.1.3. Vetëdijesimit mbi rëndësinë e përafrimit të Ligjit për Barazi Gjinore dhe ligjet zgjedhore të fuqizuara

1. Janë ndërmarrë hapat nga zyrtarët në drejtim të ndryshimit të ligjeve zgjedhore

Rezultatet e Pritura 2.1.4. Gratë në politikë, OJQ-të të udhëhequra nga gratë, dhe gratë votuese komunikojnë dhe bashkëpunojnë më shumë rreth çështjeve të grave konsiderojnë prioritetet

1. # i takimeve midis grave në politikë, OJQ-të, si dhe grave votuese në nivel komunal dhe kombëtar

Rezultatet e Pritura 2.1.5. Avokimi i iniciuar në çështjet e grave konsiderohet prioritetet

1. # i iniciativave avokuese të ndërmarra në çështjet e grave konsiderohet prioritetet
2. # i takimeve midis grave / vajzave dhe politikëbërësit
3. # herë çështje të mbuluara nga ana e mediave të rëndësishme për gratë dhe vajzat

Rezultati 2.2. Institucionalizimi i buxhetimit gjinor në Kosovë është përmirësuar

1. # i ndryshimeve të dokumenteve buxhetore që rezultojnë nga mbështetja RrGGK
2. # i zyrtarëve që tregojnë vullnet politik për të provuar kryerjen e buxhetimit të përgjegjshëm gjinor në mënyrë të pavarur nga institucioni

Rezultati 2.3. Institucionalizimi i buxhetimit gjinor në Kosovë është përmirësuar

1. # e ndryshimeve të dokumenteve buxhetore që rezultojnë nga mbështetja RrGGK
2. # e zyrtarëve që tregojnë vullnetin politik të provojnë kryerjen e buxhetimit të përgjegjshëm gjinor në mënyrë të pavarur nga institucioni

Rezultatet e Pritura 2.2.1. Kapacitetet e zyrtarëve të synuara për kryerjen RBGJ (Revidimit të Buxhetit Gjinor) janë rritur

1. # e zyrtarëve të mentoruar në kryerjen e RBGJ
2. Njohuritë shtesë dhe kapacitetet e fituara nga zyrtarët, siç është identifikuar nëpërmjet monitorimit dhe vlerësimit me shkrim

Rezultatet e pritshme 2.2.2. Rekomandime konkrete për përmirësimin e buxhetimit gjinor të paraqitura para zyrtarëve përkatës drejt institucionalizimit RBGJ

1. # i raporteve të publikuara me rekomandime
2. Cilësia e raporteve si është vlerësuar nëpërmjet shqyrtimit kolegëve dhe reagimet

Qëllimi 3. Gratë kanë qasje në kujdesin cilësor shëndetësor

1. Gratë vlerësojnë se cilësia dhe përballueshmërinë e shërbimeve shëndetësore është përmirësuar (studim familjar)
2. # e veprimeve të ndërmarra nga ana e zyrtarëve për të adresuar çështjet që pengojnë qasjen e grave në kujdesin shëndetësor cilësor

Rezultati 3.1. Zyrtarët publik dhe Institucionet shëndetësore janë më përgjegjëse në adresimin e dhunimit të së drejtës për përkujdesje shëndetësore ndaj grave

1. # e femrave dhe meshkujve që marrin veprime për të mbajtur zyrtarët / institucionet të përgjegjshëm
2. # i rasteve strategjike gjyqësore të iniciuara

Rezultatet e Pritura 3.1.1. Kapacitetet e grupeve të drejtave të grave për të dokumentuar shkeljen e të drejtës së grave për kujdesin shëndetësor është përmirësuar

1. # e abuzimeve të drejtave të dokumentuara nga grupet e të drejtave të grave

Rezultatet e Pritura 3.1.2 .Ekziston hulumtimi mbi dokumentimin e shkeljeve të drejtës së grave në kujdesin shëndetësor

1. Raporti hulumtues ekziston
2. Cilësia e raportit dhe rekomandimeve vlerësohet me anë të 'rishikimit nga afër' dhe reagimet e siguruara në raport

Rezultatet e Pritura 3.1.3. Më shumë zyrtarë publikë, gratë, vajzat dhe burrat janë në dijeni për të drejtën e grave në kujdesin shëndetësor dhe shkeljet e të drejtës së grave për kujdesin shëndetësor

1. # e takimeve në mes të RrGGK ose anëtarëve të tij dhe zyrtarëve publikë në të cilat janë diskutuar të drejtat e grave

Rezultati 3.2. Më shumë gra kanë qasje në kujdes shëndetësor cilësor

1. # e grave që marrin kujdes shëndetësor si rrjedhojë e RrGGK dhe mbështetje të anëtarëve të saj

Rezultat Rezultatet e Pritura et e pritshme 3.2.1. Gratë dhe vajzat më të vetëdijshme për të drejtën e tyre në kujdesin shëndetësor dhe rëndësinë e qasjes ndaj kujdesit shëndetësor

1. # e grave dhe vajzave që kanë përcjellur sesione për ngritjen e vetëdijes
2. Përmirësimi i ndërgjegjësimit i matur me anë të para /pas sondazheve

Rezultatet e Pritura 3.2.2. Më shumë gra kanë avokuar për të drejtën e tyre për shërbim shëndetësor cilësor

1. # e grave të përfshira në avokimin për të drejtën e tyre për shërbim shëndetësor cilësorë.

Qëllimi 4. Gratë dhe vajzat të jetojnë një jetë të lirë nga dhuna në baza gjinore

1. Ulja e formave të ndryshme të dhunës me bazë gjinore siç tregohet nga raportet e monitorimit

Rezultati 4.1. Zbatimi i kuadrit ligjor të dhunës në familje, duke përfshirë përgjigjet institucionale në ndihmë personave që kanë pësuar dhunë, është përmirësuar

1. Përmirësimi i zbatimit të kuadrit ligjor për dhunën në familje siç tregohet nga raportet e përcjelljes monitoruese
2. Shuma e fondeve qeveritare për strehimoret është rritur për të mbuluar të gjitha shërbimet

Rezultatet e Pritura 4.1.1. Raportet e monitorimit ekzistojnë në zbatimin e kuadrit ligjor të dhunës në familje, si dhe ndërgjegjësimin rreth dhunës në familje

1. Raportet e monitorimit të ekzistojnë
2. Cilësia e raporteve të monitorimit, të vlerësuara nga ana e inspektorëve homologë dhe komentet e bëra në raportet

Rezultatet e Pritura 4.1.2. Institucionet dhe akterët e tjerë të vetëdijshëm për shkallën e zbatimit të kuadrit ligjor për dhunën në familje është implementuar

1. # e takimeve në mes të RrGGK dhe anëtarëve dhe zyrtarëve për të rritur ndërgjegjësimin e tyre
2. Ndërgjegjësimi i përmirësuar i matur me gjendjen fillestare dhe monitorimit të ndjekur

Rezultatet e Pritura 4.1.3. Anëtarët e RrGGK të angazhuar në avokimin për zbatimin e kuadrit ligjor për dhunën në familje

1. # i anëtarëve të RrGGK i angazhuar në iniciativa avokuese
2. # e iniciativave avokuese të ndërmarrura

Rezultatet e Pritura 4.1.4. Performanca dhe cilësia e shërbimeve të strehimoreve të përmirësuara, veçanërisht në drejtim të rehabilitimit dhe ri-integritimit.

1. Përmirësimi i cilësisë siç vlerësohet nga raportet monitoruese (rezultatet e pritshme 4.1.1.)
2. # e grave që sigurojnë punë pas largimit nga strehimorja, duke përcjellur strehimoret e RrGGK si dhe mbështetja Qendrat Rajonale të Punësimit

Rezultati 4.2. Ndërgjegjësimi i vëmendjes në trajtimin e përmirësuar me bazë gjinore në mesin e zyrtarëve dhe qytetarëve, duke përfshirë dhunën në familje, përdhunim dhe ngacmim seksual

1. Përmirësimi i vetëdijes siç matet nga ndryshimet mes analizës paraprake dhe sondazhi përcjellës
2. # e rekomandimeve të hulumtimit të implementuara, duke vijuar me avokim
3. # informacione lidhur me dhunën me bazë gjinore është e mbuluar në media si pasojë e RrGGK dhe punës së anëtarëve të saj

Rezultatet e Pritura 4.2.1. Më shumë qytetarë të informuar në lidhje me kornizën ligjore dhe të drejtat e tyre, duke përfshirë burrat

1. # e grave dhe burrave të ndryshëm të informuar në lidhje me kuadrin ligjor nëpërmjet iniciativave për ngritje të vetëdijes nga ana e RrGGK dhe anëtarëve të sajë
2. # gra dhe njerëz të ndryshëm të përfshirë në fushatat e ndërgjegjësimit dhe që të marrin masa, duke tërhequr prej vetëdijes së re, në drejtim të zvogëlimit të dhunës me bazë gjinore

Rezultati 4.3. Politikat dhe procedurat e përmirësuara për trajtimin ngacmim seksual ekzistojnë

1. # i politikave dhe / ose procedurave të vënë në vend për adresimin ngacmimit seksual, si rezultat i RrGGK dhe punës të anëtarëve të saj

Rezultatet e Pritura 4.3.1. Koordinimi i themeluar në mesin e femrave të udhëhequra OShC-të, institucionet publike, si dhe vendet tjera e punës në drejtim të instalimit të mekanizmave të përmirësuara për raportimin dhe hetimin e rasteve të ngacmimit seksual

1. # e institucioneve dhe aktorëve të tjerë të RrGGK dhe anëtarëve të saj do të bashkëpunojnë në drejtim të instalimit të mekanizmave të përmirësuara për raportimin dhe hetimin e rasteve të ngacmimit seksual

Rezultati 4.4. Mbështetja institucionale dhe publike për personat të cilët kanë përjetuar dhunë seksuale gjatë luftës është përmirësuar

1. Shkalla në të cilën Plani Kombëtar i Veprimeve për Zbatimin e Rezolutës 1325 të Këshillit të Sigurimit të OKB-së për Gratë, Paqen dhe Sigurinë është zbatuar
2. Shkalla në të cilën ndryshimet janë zbatuar e që kanë të bëjnë me të mbijetuarit e dhunës seksuale në Ligjin për Statusin dhe të Drejtat e dëshmorëve, invalidëve, veteranëve, pjesëtarëve të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, Viktimave Civile të Luftës dhe Familjeve të tyre.

3. # e grave dhe burrave që kanë pësuar dhunë seksuale gjatë luftës e që marrin mbështetje si rezultat i RrGGK dhe ndihmës të anëtarëve të saj.

Rezultatet e Pritura 4.4.1. RrGGK dhe anëtarët e saj të përfshirë në proceset drejt sigurimit të mbështetjes institucionale dhe publike për personat që kanë vuajtur dhunën seksuale gjatë luftës është përmirësuar.

1. # e proceseve në të cilin janë të përfshirë anëtarët e RrGGK

Qëllimi 5. Gratë dhe burrat kanë mundësi të barabarta ekonomike në shtëpi dhe në sferën publike

1. Rritja e grave në pjesëmarrjes së fuqisë punëtore
2. Shpërndarja e përmirësuar të burimeve brenda shtëpisë, treguar nga hulumtimet
3. Rritja e % së pronësisë të pronarëve gra në Kosovë

Rezultati 5.1. Më shumë gra sigurojnë punësim

1. # e grave që sigurojnë punësim sipas këshillave të RrGGK dhe avokimit të anëtarëve të sajë
2. Rritja në përqindjes së femrave që sigurojnë punësim nga Qendrat Rajonale të Punësimit të MPMS-së, pas mbështetjes nga RrGGK për MPMS

Rezultatet e Pritura 5.1.1. Institucionet dhe akterët kryesorë më të vetëdijshëm për shkallën e diskriminimit gjinor në vendin e punës në Kosovë dhe mënyra për të adresuar atë

1. Ekziston Raporti i Hulumtimit me rekomandime të qarta
2. # i takimeve midis RrGGK dhe zyrtarëve , gjatë të cilit vetëdija e zyrtarëve është rritur
3. # i hapave të ndërmarrë nga ana e zyrtarëve, që kanë demonstruar rritjen e vetëdijes

Rezultatet e Pritura 5.1.2. Më shumë mundësi, të përballueshme për kujdesin ndaj fëmijëve janë në dispozicion

1. # mundësi të reja në dispozicion për kujdesin e fëmijëve
2. # e opsioneve të përballueshme për kujdesin ndaj fëmijëve në dispozicion

Rezultatet e Pritura 5.1.3. Kapacitetet e mëtijshme institucionale dhe të sektorit privat për pranimin e grave në punë

1. # e programeve të reja të trajnimit të zhvilluara, të përshtatura grave dhe nevojave të tregut
2. # seanca të parashikuara të mentorimit për institucionet dhe bizneset
3. # i takimeve të avokimit që mbahen me institucionet në drejtim të përmirësimit të kushteve për vendosjen e grave në punë

Rezultati 5.2. Më shumë vajza ndjekin nivele më të larta të arsimit

1. # e vajzave që ndjekin arsimin e lartë si rezultat i RrGGK dhe mbështetjes së anëtarëve të saj

Rezultatet e Pritura 5.2.1. Mundësimi i një mjedisi të përmirësuar për gratë e reja për të marrë pjesë në nivele më të larta të arsimit

1. # i veprimeve të ndërmarra në nivele komunale dhe kombëtare drejt mundësimit që gratë dhe të rinj që të marrin pjesë në nivele më të larta të arsimit
2. # e grave të cilat aplikojnë për bursa, duke përcjellë instruksionet e RrGGK-së dhe inkurajimit të anëtarëve të saj

Rezultati 5.3. Më shumë gra kanë qasje në të drejtën e tyre për trashëgimi dhe pronë

1. # e grave që pretendojnë të drejtën e tyre trashëgimore dhe / ose pronën si rezultat i mbështetjes së RrGGK dhe të anëtarëve të saj

Rezultatet e Pritura 5.3.1. Më shumë qytetarë të ndërgjegjshëm për të drejtën e grave për trashëgimi dhe pronësi

1. # e femrave dhe burrave të ndryshme të kontaktuara nga RrGGK dhe anëtarëve të saj nëpërmjet takimeve dhe qasjes derë më derë

2. # gratë dhe njerëzit të ndryshme të cilët nënshkruajnë deklaratën e premtuar për të regjistruar pronën e përbashkët dhe për të siguruar ndarje të barabartë të trashëgimisë brenda familjes së tyre
3. Rritja e ndërgjegjësimit demonstruar përmes anketës kombëtare para / pas

Rezultatet e Pritura 5.3.2. Më shumë gra të ndërmarrin hapa për të siguruar të drejtën e tyre trashëgimore dhe pronën

1. # e grave që nisin procedurat për të realizuar të drejtat e tyre

Rezultatet e Pritura 5.3.3. Zyrtarët përkatës mbahen më të përgjegjshëm për të respektuar të drejtën e grave për të trashëguar dhe pronësi

1. # raporte të prodhuara në bazë të monitorimit
2. Ndryshimet në sjelljen e zyrtarëve demonstruar nga raportet monitoruese

Rezultati 5.4. Qasja e grave në burimet brenda familjes është përmirësuar

1. Shpërndarja e përmirësuar e burimeve në shtëpi demonstruar nga MPMS buxhetet përgjegjëse ndaj gjinive

Rezultatet e Pritura 5.4.1. Studim i përfunduar për qasje të barabartë në burimet brenda familjes

1. Raporti i Hulumtimit ekziston
2. Cilësia e hulumtimit siç vlerësohet nga ana inspektorëve homologë dhe komentet e bëra me deklaratë

Rezultatet e Pritura 5.4.2. Ndërgjegjësimit institucional i modeleve alternative të shpërndarjes së ndihmës të zgjeruara sociale

1. # e takimeve me zyrtarë për rritur ndërgjegjësimin
2. # e rekomandimeve të pranuar dhe që është vepruar sipas tyre

Rezultati 5.5. Shkalla në të cilën politikat dhe programet e BE-së përfshijnë një perspektivë gjinore përmirësuar

1. # i politikave të BE-së dhe programeve në Kosovë që përfshijnë një perspektivë gjinore të përmirësuar në bazë të sugjerimeve të RrGGK-së dhe avokimit të anëtarëve të saj

Rezultatet e Pritura 5.5.1. Përmirësimi i mbikëqyrjes nga një perspektivë gjinore në lidhje me procesin e integritetit të Kosovës në BE

1. # i monitorimit të shkurtra dhe / ose raporteve të prodhuara
2. Cilësia e rekomandimeve vlerësuar nga ana inspektorëve homologë dhe komenteve të bëra

Bibliografia

Asatiani, Tengiz, Vlerësimi i Emergjencave të kujdesit obstetërik në Kosovë, Prishtinë: 2008.

Kuvendi i Kosovës dhe Misioni i Kombeve të Bashkuara,
Administratës së Përkohshme në Kosovë (UNMIK), Ligji Kundër
Diskriminimit, Ligji nr. 2004/3.

_____. Ligji mbi Barazinë Gjinore në Kosovë, Ligji nr. 2004/2,
Prishtinë: 2004.

_____. Ligji për trashëgiminë në Kosovë, Ligji nr. 2004/26

_____. Ligji mbi shërbimet sociale dhe familjare, Ligji nr. 02 / L-17.

Kuvendi i Republikës së Kosovës, Kodi Penal i Kosovës 2013, Nr 04 /
L-082.

_____. Kodi i Procedurës Penale i Kosovës. 2013. Nr. 04 / L-123.

_____. Ligji për Zgjedhjet e Përgjithshme në Republikën e Kosovës,
Ligji nr. 2008/03-L-073.

_____. Ligji për Shëndetësi, Nr 2012/04-L-125, 2012.

_____. Ligji për Inspektoratin Shëndetësor, nr. 2006/02-L38 2006.

_____. Ligji për Sigurimet Shëndetësore, nr. 04 / L-249 2014.

_____. Ligji i Punës, Nr 03 / L-212, 2010.

_____. Ligji për Zgjedhjet Lokale në Republikën e Kosovës, Ligji nr.
2008/03-L072.

_____. Ligji për Policinë, Ligji nr. 03 / L-035.

_____. Ligji për Parandalimin dhe Luftën kundër Trafikimit të Qenieve
Njerëzore dhe Mbrojtjen e Viktimave të Trafikimit, 2013, Ligji nr.
04 / L-218.

_____. Ligji për Pronësinë dhe të Drejtat Tjera Sendore, Ligji Nr 03 /
L-154.

_____. Ligji mbi Mbrojtjen kundër Dhunës në Familje, Ligji nr. 03 / L-
182 2010.

_____. Ligji për Shëndetin Riprodhues, nr. 2006/02-L76.

_____. Ligji për Statusin dhe të Drejtat e Dëshmorëve, Invalidëve,
Veteranëve, Pjesëtarëve të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës,
Viktimave Civile të Luftës dhe Familjeve të tyre, Ligji nr. 2011/4-L-
061 2014.

Komisioni Qendror i Zgjedhjeve, 2014 Zgjedhjet Parlamentare,
Rezultatet e kandidatëve të zgjedhur, Prishtinë: Republika e
Komisionit Qendror të Zgjedhjeve të Kosovës, 2014, në:

http://www.kqz-ks.org/Uploads/Documents/Ndarja%20e%20uleseve%20-20140625%20Seats%20Allocation%20ëith%20Parties%20Votes%20and%20Number%20of%20Seats_shtzohjhvp.pdf

Corrin, Chris, "Situata post-konfliktuozë në Kosovë" në Nëse jo tani, kur? , 11-16 Qershor 2001.

Këshilli i Evropës, Konventa për Parandalimin dhe Luftën kundër Dhunës ndaj Grave dhe Dhunës në Familje, CETS Nr. 210, 2011.

Demolli, Luljeta për Kosovare për Studime Gjinore (QKSGJ Qendrën), Perceptimet e shërbyesve civilë Lidhur me ngacmimin seksual në vendin e punës, Prishtinë: QKSGJ, 2010, në: <http://www.womensnetwork.org/documents/20130510152601762.pdf>.

Komisioni Evropian, Kosovë Raporti i Progresit 2013, 2013, në: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/package/brochures/kosovo_2013.pdf.

Parlamenti Evropian, Rezoluta 29 mars 2012 Më Procesin e Integritimit Evropian të Kosovës, 2011/2885 (RSP).

Bashkimi Evropian, Direktiva për Barazi Punësimit, 2000/78 / EC, Dhjetor 2000.

_____. Direktiva e barabartë Mjekimi, 2006/54 / EC, 2006.

_____. Multi-vjetor Programi i Veprimit për Shëndetin (2014-2020), COM / 2011/0709.

_____. Direktiva prindërore Pushimi, 2010/18 / BE-së 2010.

_____. Direktiva për punëtorët shtatzënë, 92/85 / EC, tetor 1992.

Farnsveden, Ulf dhe Nicole Farnsworth, Studimi gjinor në Kosovë, Sida: Dhjetor 2012,

në: http://www.swedenabroad.com/ImageVaultFiles/id_8560/cf_347/Sida_Gender_Study_in_Kosovo_2012-12-20_ORGUT_Final.PDF.

Farnsveden, Ulf, Ariana Qosaj-Mustafa, dhe Nicole Farnsworth, *Proli Gjinor / Vendit*, Prishtinë: Kosovë, Korniza për Barazi Gjinore, Ambasadën e Suedisë dhe Orgut Consulting, prill 2014 në:

http://www.swedenabroad.com/ImageVaultFiles/id_20757/cf_2/Orgut_Kosovo_Gender_Profile_FINAL_2014-05-08.PDF.

Farnsworth, Nicole për RrGGK, Hulumtim kërkimor mbi shkallën e Gjinore Bazuar në Kosovë dhe ndikimi i saj në shëndetin riprodhues të grave, RrGGK, Prishtinë: 2008, në:

<http://www.womensnetwork.org/documents/20130120165614663.pdf>.

_____ dhe Ariana Qosaj-Mustafa për RrGGK, Siguria fillon në shtëpi, Prishtinë: Agjencia për Barazi Gjinore, 2008, në:

<http://www.womensnetwork.org/documents/20130120165404373.pdf>.

_____ dhe Elmaze Gashi për RrGGK dhe Alterhabitus, Ku e parave për të Drejtat e Grave?: Një rast studimi i Kosovës, Prishtinë: RrGGK, 2013, në:

<http://www.womensnetwork.org/documents/20140617134906241.pdf>.

_____ Ariana Qosaj-Mustafa, MilvaEkonomi, Ada Shima dhe DuaDauti-Kadriu for RrGGK, Me çfarë kosto? Buxheti për Zbatimin e Kornizës Ligjore kundër dhunës në familje në Kosovë, Prishtinë: RrGGK, 2012, në:

<http://www.womensnetwork.org/documents/20130405120224756.pdf>.

Qeveria e Republikës së Kosovës, Planit Kombëtar të Veprimt (PKV) për zbatimin e Rezolutës 1325 të Këshillit të Sigurimit të OKB-së për Gratë, Paqen dhe Sigurinë, Vendimi Nr. 09/168, 29 janar 2014.

Hieros International dhe Shevolution, Vlerësimi i jashtëm i Fondit Grave të Kosovës, 15 prill 2014 në:

<http://www.womensnetwork.org/documents/20140528100924728.pdf>.

Hope Fellowships Komisioni për Ekonomi, Gratë në ekonominë e Kosovës, Prishtinë: Hope Fellowships, 2014.

Human Rights Watch (HRW), Një Javë e terrorit në Drenicë: Shkeljet për të Drejtën Humanitare në Kosovë, SHBA: HRW, 1999.

_____. Shkeljet Humanitare Ligjore në Kosovë, SHBA: HRW, 1998.

_____. Kosova: Dhunimi si armë e spastrimit etnik.

Huygens, Pierre, Eva Marn, dhe Nenad Maksimović, Situata dhe Analiza dhe Përgjigje: Vulnerability LGBT në Kosovë në vitin 2012: Në emër të "Traditës", 2013.

Rrjeti i Grave të Kosovës (RrGGK), 1325 Fakte & Fabula, Prishtinë: RrGGK, 2011,

në:<http://www.womensnetwork.org/documents/20130120165559661.pdf>.

- _____. RrGGK Kodi i Sjelljes Monitorimit Raportit dhe Plani
Zhvillimor i Kapaciteteve për anëtarët, Prishtinë: RrGGK, 2012,
në:
<http://www.womensnetwork.org/documents/20130415103927635.pdf>.
- _____. RrGGK Kodi etik dhe Përgjegjshmëria e Sjelljes, Prishtinë:
RrGGK, 2007,
në:<http://www.womensnetwork.org/documents/20130120172523448.pdf>.
- _____. Grantet e vogla, Ndryshimet e mëdha, Prishtinë: RrGGK,
2012, në:
<http://www.womensnetwork.org/documents/20130626160140962.pdf>.
- _____. Grantet e vogla, Ndryshimet E mëdha 2013, Prishtinë: RrGGK,
2013,
në:<http://www.womensnetwork.org/documents/20140128124024267.pdf>.
- _____. Më shumë se “fjalë në letër”? Reagimi i Ofruesve të Drejtësisë
për dhunën në familje në Kosovë, Prishtinë: RrGGK, 2009, në:
<http://www.womensnetwork.org/documents/20130120165443203.pdf>.
- _____. *Zëri i votuesve*, Prishtina: RrGGK, 2009, në:
<http://www.womensnetwork.org/documents/20130120172704530.pdf>.
- Qendra Kosovare për Studime gjinore (QKSGJ), Si votojnë gratë II,
Prishtina: KGSC, 2013, në:
<http://kgscenter.net/images/stories/hoëdoëomenvoteinkosovo.pdf>.
- _____. *Të drejtat pronësore të grave Trashëgimia në Kosovë*,
Prishtina: KGSC, 2011, at:
<http://www.womensnetëork.org/documents/20130530153942500.pdf>.
- Instituti Kosovar për Politika, Hulumtim dhe Zhvillim (KIPRED) dhe
Demokracia në Veprim, *Analizë e Zgjedhjeve: Trendit dhe
Mësimet e Nxjerra*, Prishtina: KIPRED, 2008.
- Iniciativa Kosovare për Stabilitet (IKS), *Një fuqi primare: Një doracak
për politikën, njerëzit dhe partitë në Kosovë*, Prishtina: IKS, 2011,
në:

http://www.iksweb.org/repository/docs/politicallandscape_EN_G_913183.pdf.

Libertas, *Anketa mbi qëndrimet e shoqërisë kosovare ndaj homoseksualitetit: sasior dhe hulumtim cilësor mbi opinionet e qytetarëve të Kosovës*, Prishtina: Libertas, Dhjetor 2012.

Metaj, Elida, *Rishikimi afatmesëm i Projektit "Përkrahja, mbrojtja dhe promovimi i të drejtave dhe interesave të grave dhe vajzave"*, gusht 8, 2014, at:

<http://www.womensnetwork.org/documents/20140902132858302.pdf>.

Ministria e Financave, *Të ardhurat dhe shpenzimet e Qeverisë së Përgjithshme*, <http://mf.rks-gov.net/en-us/ministriaefinancave/buxhetiirepublikessekosoves/buxhetiquire.aspx>.

Ministria e Administratës Publike, *Analiza demografike, sociale dhe Vëzhgimi i Shëndetit Riprodhues në Kosovë, Prishtinë: Republika e Kosovës*, 2010.

OSCE, Kosovë / Kosova: Siç shihet, si thuhet, Pjesa III.

Qosaj-Mustafa, Ariana dhe Nicole Farnsworth për RrGGK, Më shumë Se "fjalë në letër"? Reagimi i Ofruesve të Drejtësisë për të Dhunës në Familje në Kosovë, Prishtinë: UNDP, 2009, në:

<http://www.womensnetwork.org/documents/20130120165443203.pdf>.

Instituti Riinvest, të paguajë apo të mos të paguajë: Një Perspektivë Biznesi i informalitetit në Kosovë, Prishtinë: Instituti Riinvest 2013.

Savić, Marija për Fondit Heartefact, Invisible LGBT: Raporti për pozitën e komunitetit LGBT në Kosovë, të Beogradit: Fondi Heartefact, janar 2013,

Shima, Ada dhe Nicole Farnsworth për RrGGK, Buxheti për Mirëqenie Sociale: Një Analizë e shpejtë gjinore për të informuar Buxhetim gjinor në Ministrinë e Punës dhe Mirëqenies Sociale, Prishtinë: RrGGK, Bashkëpunim gjerman (GIZ), 2014, në:<http://www.womensnetwork.org/documents/20140702111942678.pdf>.

Kombet e Bashkuara, Konventa e OKB-së për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave, 1979. Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara, *Deklarata e OKB-së për Parimet Bazë të Drejtësisë për Viktimat e Krimit dhe Abuzimit të Pushtetit*, A/RES/40/34, 1985.

Këshilli i Sigurimit i Kombeve të Bashkuara, Rezoluta 1325 për Gratë, Paqen dhe Sigurinë, 2000.

UNDP, *Raporti i Zhvillimit Njerëzor në Kosovë 2012: Sektori privat dhe Papunësia*, Prishtina: UNDP, 2012.

_____. Pulsi Publik Veprimi letre në të Kujdesit Shëndetësor në Kosovë: Kënaqshmëria me shërbimet e kujdesit shëndetësor dhe Perceptimit mbi Praninë e Korrupsionit, Prishtinë: UNDP, 2013, në:

http://www.ks.undp.org/content/dam/kosovo/docs/publicpuls/e/DokumentiPerVeprim_Anglisht.pdf.

_____. Pulsi Publik përkitazi me gjininë, Prishtinë: UNDP 2014

_____. Objektivat e Zhvillimit të Mijëvjeçarit (Kosova), në: <http://www.ks.undp.org/content/kosovo/en/home/mdgoverview>.

UNFPA, *Dhuna në baza gjinore*, Prishtina: UNFPA, 2005.

_____. *Kosovë (UNSC 1244) Martesa e fëmijëve*, Prishtina: UNFPA, Tetor 2012.

UNICEF in Kosovë, "Early Years," website, at:

<http://www.unicef.org/kosovoprogramme/children.html>.

_____. *Përmirësimi i shëndetit të fëmijëve k Kosovës 2007-2010*, Prishtina: UNFPA, UNICEF, dhe WHO, shtator 2011.

World Bank, *Rezultatet e Analizës së fuqisë punëtore në Kosovë për vitin 2013*, Prishtina: World Bank, korrik 2014.

Youth Initiative for Human Rights (YIHR) and Center for Social Group Development, *Liria dhe mbrojtja për lesbiket, homoseksualët, biseksualët dhe Transgjinisë në Kosovë*, Prishtina: YIHR, 2013.

Rrjeti i Grupeve të Grave të Kosovës

Rr. Hajdar Dushi C-2 II/8

10000 Prishtinë, Kosovë

+ 381 (0) 38 245 850

www.womensnetwork.org

info@womensnetwork.org

[Facebook: Kosova Women's Network](#)